

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

MICHAELA ZDRÁHALOVÁ

V. ročník - prezenční studium

Obor: Pedagogika – Sociální práce

**TÉMATA TABU ZPRACOVANÁ V DÍLECH KRÁSNÉ
LITERATURY**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

PhDr. Helena Skarupská, PhD.

OLOMOUC 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené prameny a literatury.

V Olomouci dne 6.4. 2010

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce PhDr. Heleně Skarupské, PhD. za trpělivé odpovídání na neodbytné e-maily a dotazy.

OBSAH

1. ÚVOD	6
1.1 <u>Úvod do diplomové práce</u>	6
1.2 <u>Formulace cílů</u>	7
1.2.1 Cíle teoretické části	7
1.2.2 Cíle praktické části	7
1.3 <u>Struktura diplomové práce</u>	8
1.4 <u>Zhodnocení dosavadního zkoumání problematiky</u>	9
2. TEORETICKÁ ČÁST	11
2.1 <u>Pojem tabu</u>	11
2.1.1 Původ, historie slova	13
2.1.2 Tabu a totem	15
2.1.3 Tabu a mana	19
2.2 <u>Druhy a pojetí tabu</u>	19
2.2.1 Druhy tabu dle Jamese George Frazera	28
2.2.2 Tabu přirozená a přenesená	29
2.2.3 Tabu trvalá a dočasná	29
2.2.4 Tabu vědomá a nevědomá	29
2.2.5 Tabu individuální, intrapsychická	30
2.2.6 Tabu parciální	30
2.2.7 Specifická a skupinová tabu	32
2.2.8 Prostorová tabu	32
2.2.9 Počítková tabu	33
2.2.10 Tabu skutková	39
2.2.11 Sexuální tabu	43
2.2.12 Tabu v sociálních vědách	44
2.3 <u>Cíle a funkce tabu</u>	47
2.4 <u>Zadavatel, příjemce a strážce tabu</u>	48
2.5 <u>Sankce za porušení tabu</u>	50
2.6 <u>Překračování tabu</u>	52
2.7 <u>Tabu v sociální práci</u>	53

3. PRAKTICKÁ ČÁST	55
3.1 <u>Výzkumná metoda praktické části</u>	55
3.2 <u>Obsahová analýza tabu sebevraždy</u>	56
3.2.1 Paulo Coelho – Veronika se rozhodla zemřít	57
3.2.2 Martin Amis – Noční vlak	61
3.3 <u>Obsahová analýza tabu kanibalismu</u>	67
3.3.1 Daniel Defoe – Robinson Crusoe	67
3.3.2 Faber Michel – Pod kůží	71
3.4 <u>Obsahová analýza tabu rasismu</u>	74
3.4.1 Charles Patterson – Věčná treblinka	75
3.4.2 Norbert Frýd – Krabice živých	81
3.5 <u>Závěr praktické části</u>	90
4. ZÁVĚR	92
5. POUŽITÁ LITERATURA	94

1 ÚVOD

1.1 Úvod do diplomové práce

Pro diplomovou práci jsem zvolila téma, které mne zaujalo v hodině sociologie, a díky antropologii při výkladu o obsahové analýze jsem si uvědomila, jak bych mohla téma uchopit. Tabu je v každé společnosti zakryto rouškou tajemství, mnohdy se o něm nemluví a mlčenlivost o tématu jakoby pramenila ze strachu z obávaného. Porušení tabu ve společnosti je vždy souzeno (byť to v naší současné společnosti není sankcionováno smrtí či úplnou izolací od společnosti). Někdy mírně, jindy krutě odsouzeno, a to dle intenzity, aktuálnosti a rozšířenosti tabu. Jediné, co jsem si na začátku bádání ke své diplomové práci dovedla představit, bylo pár témat tabu z mé kultury jako incest, kanibalismus, sebevražda a pár konkrétních rodinných tabu. Ani by mne nenapadlo, jak přínosné toto pátrání po informacích bude. Tabu jsou natolik různorodá, že by je badatelé mohli uspořádat do encyklopedie tabu dle odlišných kultur a času.

Dovolím si zmínit poznámku Harmuta Kraftha, který tvrdí, že „přehled o současných tabu nám poskytuje náhled do psychosociálních problémů. Dokazují to emocionálně vedené debaty v souvislosti se schvalováním zákona o eutanazii v Nizozemsku (pozn. platí od 1994) a Belgie (pozn. od 2001) či spory o poskytování finanční náhrady při transplantaci orgánů.“¹

Kolik z nás tabu vůbec ovlivňuje a kolik z nás o tom vůbec ví? Bylo by přínosné mít v ruce alespoň základní informace o tabu. Informace pochopitelné, stručné a navíc důležité pro rozšíření schopnosti empatie, která je tak nutná při každodenním kontaktu s lidmi, a to nejen v oblasti sociální práce, ale každodenním životě. Každý z nás, potřebuje pochopení pro druhé, a to nejen při práci s lidmi, ale hlavně každý sám za sebe, jako člověk, jako lidská bytost s různými hodnotami a chováním. Je dobré vědět o některých tabu, která ovlivňují náš život. Tato znalost by nám mohla pomoci při jednání v různých situacích člověka. Přece jen se jedná o další determinantu, která ovlivní člověka při jeho projevu. Pokud máme znalosti o tématech, které patří k lidskému vývoji všeobecně,

---

¹ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 9.

a to je jistě i tabu, pomůže nám to nahlédnout a částečně také vysvětlit souvislosti a návaznost ve vývoji člověka a lidské společnosti.

1.2 Formulace cílů

1.2.1 Cíle teoretické části

HLAVNÍ CÍLE

1. Hlavním cílem teoretické části je osvětlit pojem tabu, jeho vznik a vývoj. Nastínit druhy a zprostředkovat základní informace týkající se tabu z nastudované literatury. Chtěla bych v něm odpovědět na otázky co je to vůbec tabu, co si pod ním máme představit, jaké přidružené pojmy se v literatuře často vyskytují v souvislosti s tabu, jak toto slovo vzniklo a jak se dostalo do naší kultury.

2. Dalším hlavním cílem teoretické části je objasnit důležitost znalosti problematiky tabu pro pracovníky v sociální oblasti, v jakékoli práci s lidmi vůbec. Tabu jako součást práce s lidmi.

DÍLČÍ CÍLE

1. Dílčím cílem teoretické části je představit druhy tabu v některých společnostech v čase a prostoru.

2. Popsat, jak ovlivňuje tabu chování člověka, co je cílem tabu. Jaké sankce jsou za porušení tabu.

3. Charakterizovat, pro koho a za jakých okolností platí tabu. Mluví se v dané společnosti o tabu, je v povědomí lidí? Co jsou skrytá rodinná tabu?

4. Nastínit, proč je znalost tabu důležitá a využitelná při práci s lidmi, konkrétně v sociální oblasti.

1.2.2 Cíle praktické části

HLAVNÍ CÍL

Hlavním cílem praktické části je analyzovat vybraná beletristická díla obsahující témata tabu. Tento zahrnuje zjistit, o kterém tabu dílo pojednává, do jaké společnosti v tom kterém čase a prostoru bylo umístěno a zjistit, zda ve společnosti přetrvává tabu dodnes.

DÍLČÍ CÍLE

1. Zkoumat, v jaké době a na jakém místě se dílo odehrává. Platí toto tabu v té době a zároveň i dnes? Je tabu pro společnost aktuální?
2. Zjistit, jak bylo tabu popisováno, s jakými emocemi a myšlenkami bylo popisování spojeno.
3. Je kniha popisující tabu ve společnosti známá? Je vnímána jako zdroj informací o tabu?
4. Popisem tabu z beletristických děl ukázat využitelnost pro práci sociálního pracovníka.

1.3 Struktura diplomové práce

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická se zabývá problematikou vysvětlení pojmu tabu, jeho vývojem a historií. Vysvětluje, odkud se pojem v naší kultuře vzal, díky komu a nastiňuje jeho pojetí v různých společnostech, jak moderních, tak tradičních. Objasní nám, pro koho tabu je, kým je chráněno, jaké pojmy se k němu vztahují. Vysvětlí systém sankcí jako neoddelitelnou součást tabu.

Důležitou součástí teoretické části je objasnění významu informovanosti pracovníků, kteří jsou v každodenním styku s lidmi. Tato informovanost jako pomoc při práci s klienty, zadavateli zakázek. Uznání tabu jako schopnost vcítit se do role klienta. Dopomoci k empatii, nemluvit či mluvit šetrně o tom, o čem se mluví jen těžko. Jak pomoci vyrovnat se s tabu? Obeznamenost vedoucí ke zvýšené míře pochopení pro jednání člověka. Tabu jiných kultur pomáhá pracovníkům nahlédnout do odlišností, následně k usnadnění řešení sporů, usnadní integraci, zařazení do společnosti. Nabízíme větší ochotu pomoci člověku, pokud chápeme, že jeho chování je ovlivněno různě velkou intenzitou síly tabu.

V praktické části se pak pokusím z beletristických děl analyzovat výjevy tabu. Jak autor tabu uchovil, je tabu pro danou společnost aktuální i dnes? O jaké tabu se přesně jednalo a měl za jeho překročení hrdina nějaký postih? Jak se hrdina překračující tabu vlastně cítí, následuje-li odvržení od společnosti, zajímá nás, jaké úvahy jeho činy doprovází. Cílem výzkumu bude uchopit zkušenost autora s tabu

v dané společnosti a analyzovat jeho verbalizaci dané problematiky. Metodou praktické části je obsahová analýza.

1.4 Zhodnocení dosavadního zkoumání problematiky

Základním pramenem pro mnoho autorů věnující se problematice je **James Georgie Frazer** a jeho *Zlatá Ratolest* a *Zlatá ratolest*, druhá žeň. Jeho podrobné výzkumy tradičních společností vysvětlují mnohé zvyklosti a mnohé souvislosti a to i témata týkající se tabu. Věnuje se tabuizovaným činnostem i osobám (co se týče osob tak se velmi mnoho tabu týkalo těhotných či menstruuujících žen či pozůstalých po nedávno zemřelém). Dočteme se o tabuizovaných předmětech, ale i slovech. V případě Frazerových knih však nejde jen o shrnující publikace zjištěných informací, ale celá kniha je napsána poutavě, vysvětluje mnohé zvyky a tabu na příkladech z různých společností a kniha se čte velmi dobře. Je srozumitelná, poučná a zábavná zároveň, není tedy divu, že z ní čerpal i **Sigmund Freud** v jeho díle *Totem a tabu*.

Velká část díla *Totem a tabu* je věnována incestu a jeho druhům a rozdílnostem v různých kulturách. Neopomíjí ani základní osvětlení pojmu, jeho cíle, tresty za porušení tabu. Jak jsem zmínila, Freud čerpá mnohdy z Frazera a to v případě tabu vládců, nepřátel a mrtvých. Tabu dává do souvislosti a spojuje s termíny animie, magie, všemohoucnost myšlenek, totem.

Václav Soukup se v *Dějínách antropologie* věnuje alimentárnímu tabu, tabu hovězímu u Indů a vepřového u židů a muslimů. Popisuje důvod vzniku a vývoj tabu, okolnosti.

Důležitým zdrojem je i **Harmut Kraft** a jeho *Tabu, Magie a sociální skutečnost*. Objasňuje na svých stránkách deset tezí o tabu. Vysvětluje je na příkladech politické korektnosti, tabu v transplantační medicíně, tabu vyhnanců z druhé světové války, incestu a pedofile, atd. Vysvětluje funkce tabu, popisuje zadavatele, příjemce a strážce tabu, také obrazové tabu na příkladu obrazů „Attolfa Hitlera“ od Thea.

Tabu v našem umění se zabývá soubor příspěvků v knize *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Jde o soubor textů různých autorů věnující se tématům tabu v odlišných odvětvích kultury jako je sochařství, fotografie, malování, literatura.

Ukazuje, jak jsou témata tabu a sexualita svázána a propojena, v průběhu času šly obě témata ruku v ruce.

Sexuálnímu tabu se věnuje kniha MUDr. **Radima Uzla** Sex – odhalené tabu. Ukazuje vývoj sexuality a srovnává ji se současnou dobou.

Petr Bakalář v práci Tabu sociálních vědách upozorňuje na rasové rozdíly, judaismus jako skupinovou evoluční strategii a eugeniku. Neupozorňuje však na ně v negativním slova smyslu, ale uvádí kladné i záporné výtky odborníků, odkazuje na různé výzkumy.

Claud Lévi-Strauss je nám nápomocný v mnoha ohledech. Jednak při pochopení totemismu. Nastiňuje jeho vývoj, různé interpretace a podává celkový přehled o teoriích totemismu, a to v díle Totemismus dnes. Také v případě rodinných tabu, a to díky studiím různých vztahových zvyklostí v knize Strukturální antropologie.

Seznam knih pojednávajících o tabu je rozsáhlý a možnosti této literatury jsou různorodé.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Pojem tabu

Základem pro tuto práci je poznání pojmu tabu, jeho vymezení. Co tabu vlastně je, jak ho lze charakterizovat a jak se na něj dívat. Pro začátek jsem zvolila charakteristiku Sigmunda Freuda z jeho známé práce Totem a tabu. Tabu je podle něj „prastarý zákaz vnucený zvenčí (nějakou autoritou) a obrací se proti nejsilnějším lidským chťičům, činností, k nimž měli lidé silné sklony. Touha přestoupit tabu trvá v nevědomí a lidé, kteří jsou poslušní tabu, mají ke všemu, na čem tabu ulpívá, ambivalentní postoj.“² „Nic jim nebylo v nevědomí milejší než je přestupovat, ale zároveň se toho bojí. Bojí se právě toho, že by to chtěli, strach je však silnější než touha.“³ „Náprava přestoupení tabu zřeknutím dokazuje, že základem poslušnosti tabu je zřikání.“⁴

V případě, že tabu je příkaz svědomí, „jeho přestoupení vyvolá hrozný pocit viny, který je stejně samozřejmý jako záhadný.“⁵

Při definování tabu se často setkáme se spojováním pojmu s totemismem, s totemem. „Nejstarší a nejdůležitější zákazy tabu jsou oba základní zákony totemismu: nezabíjet totemické zvíře a vyhýbat se sexuálnímu styku s členem totemu opačného pohlaví. To by měly být nejstarší a nejsilnější chťiče lidstva.“⁶ (Tyto pojmy jsou vysvětleny v samostatné kapitole 2.1.2).

Konverzační lexikon 1854 Allegemeine deutsche Real-Enzyklopädie für die gebildeten Stände, zmiňuje první popis tabu: „Tabu označuje na většině ostrovů australských dílem ustanovení posvátnosti a nedotknutelnosti předmětů, osob a míst zasvěcených bohu, dílem posvátnost a nezranitelnost týchž, dílem též všechny „vznešené“, kteří jsou privilegiem této posvátnosti obdařeni.“

Meyers Konversations-Lexikon z roku 1889 se o celosvětovém rozšíření fenoménu tabu zmiňuje alespoň v poslední větě „...v různých podobách se tabu

---

² FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 32.

³ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 30.

⁴ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 32.

⁵ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 52.

⁶ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 30.

nalézá či nalézalo ve všech světadílech.“⁷ Tabu je tak často spojováno s posvátnem, vznešeností, nedotknutelností.

Pojem tabu lze rozlišit z hlediska sociologického a náboženského. Pokud se na něj díváme jako sociolog, bude pro nás tabu „*formou kulturní normy. Jde o přísný zákaz něčeho, co je v nejvyšší míře hodno opovržení, vzbuzuje velký odpor a je krajně nemorální. Původně se tabu vztahovalo k nějaké nadpřirozené síle (mana), vázané na určité předměty, místa, apod. Téměř univerzálními tabu jsou v tomto případě antropofagie a incest. Překročení tabu přitom vyvolá nejpřísnější tresty.*“⁸

V očích religionisty je tabu „*nábožensko-magická představa umožňující vyslovení zákazu užívání určitých předmětů, území, rostlin a zvířat. Tabuizované předměty může pak užívat jen osoba, která zákaz vyslovila. Pro ostatní lidi jsou tabuizované předměty či jevy nebezpečné. Schopnost mít sílu mana a vyslovit tabu byla spojována s osobami náčelníků, představiteli tajných společností a s obřadníky.*“⁹

„*Tabu bylo v době osvícenství a modernity podrobena kritice, odmítnuto jako nevědecké, nerozumné, nelogické zákazy, které podle představ současného moderního člověka nemají žádná opodstatnění, a tak došlo k uvolnění sociálních pravidel, které vedlo k likvidaci kultur, přírody i lidských životů.*“¹⁰

V moderních společnostech jsou tabu vtělena do zákonů (incest) nebo pravidel chování, která si osvojujeme během socializace (sexuální tabu, náboženská či spojená se smrtí).“¹¹

Evropa výraz tabu převzala, ale současně se bránila jeho přenesení do vlastní kultury. James George Frazer ve své knize Zlatá ratolest označuje tabu za „negativní magii“. Rozlišuje magii teoretickou (magie jako pseudověda) a praktickou (magie jako pseudoumění). Frazer hodnotí tabu takto: „*Kdyby po porušení tabu nezbytně následovalo předpokládané zlo, tabu by nebylo tabu, ale příkazem morálky nebo zdravého rozumu.*“ *Není tabu, když řekneme: „Nestřekej ruku do ohně!“ - to je příkaz zdravého rozumu, protože po zakázaném činu vzápětí následuje skutečné, nikoli imaginární zlo.*“¹²

---

⁷ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 31.

⁸ JŮZLOVÁ, J., KOČÍ, A. a kol. *Universum 2.svazek*. Praha: Euromedia Group, 2006. s. 425.

⁹ JŮZLOVÁ, J., KOČÍ, A. a kol. *Universum 2.svazek*. Praha: Euromedia Group, 2006. s. 425.

¹⁰ SKARUPSKÁ, H. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Olomouc: UPOL, 2006. s. 56.

¹¹ JŮZLOVÁ, J., KOČÍ, A. a kol. *Universum 2.svazek*. Praha: Euromedia Group, 2006. s. 425.

2.1.1 Původ, historie slova

James Cook se poprvé setkal se slovem tabu v dubnu 1777 na ostrovech Tonga, Tahiti a na Havaji. „První zápis do lodního deníku o tom provedl v červenci 1777: „Jak jsem si již dříve všiml, náleží slovu tabu velký význam. Živé oběti se označují jako tangata tabu, a když se nějaký pokrm nemá jíst nebo se něco nemá používat, říkají, že ta věc je tabu, ...“¹³

Náboženský původ nešlo jednoznačně určit podobně jako to, zda určité tabu platilo v konkrétní době a ne jindy. Naopak jistě mohl Cook říci, že ne na všech ostrovech se s tabu zachází stejně přísně. Jestliže na Haiti tabu řídila celý společenský život, nebrali obyvatelé Tahiti dodržování tabu doslova, s výjimkou mrtvých, to silně zdůrazňovali.

„Etymologie výrazu tabu, jenž se v textu příležitostně objevuje jako „tapu“, je sporná. Nejpravděpodobnější verzi nabídl anglický lékař Shortland: „ta“ znamená, označovat, „pu“ intenzivní, mocný, tedy „tabu“ mocné znamení, přičemž slovo mocný je třeba vyložit jako posvátný, nedotknutelný, také jako zakázaný.

Tak se tabu jako neostře definovaný, neurčitý pojem dostalo z polynéského ostrovního světa do Evropy – a proniklo do mnoha jazyků: anglicky „taboo“, francouzsky „tabou“, italsky a španělsky „tabú“. Finové říkají pouze tabu, a dokonce tento výraz převzali i Japonci, přestože v Japonštině už ekvivalentní označení už existuje. Rychlé převzetí výrazu tabu ukazuje, že navzdory všem kulturním a společenským rozdílům je možné porovnat srovnatelné jevy – aniž pro ně do té doby existovalo výstižné označení. Tomuto „bílému místu“ ve slovní zásobě říkají jazykovedci lakuna.“¹⁴

V historii mělo slovo sacer u Římanů stejný význam. „Také řecké agos a hebrejské kodauš znamenalo asi totéž, co Polynésané vyjadřují slovem tabu.“¹⁵

Významy slova tabu se rozcházejí dvěma směry. „Na jedné straně se jim rozumí posvátné, posvěcené, na druhé straně pak hroživé, nebezpečné, zakázané, nečisté. Opak tabu se v polynéštině jmenuje noa, tj. obyčejný, všeobecně přípustný. Tabu je tedy spojeno s představou zdrženlivosti a projevuje se především v zákazech a omezeních.

---

¹² KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 32.

¹³ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 28.

¹⁴ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 30.

¹⁵ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 22.

Omezení tabu se neodvozují z příkazů nějakého boha, nýbrž se zakazují samy sebou. Zákazům tabu jakékoli zdůvodnění chybí, jejich původ neznáme, ač se nám zdají nepochopitelné, jsou samozřejmé těm, kdož jsou jim podrobeni.“¹⁶

Wundt označuje tabu jako nejstarší nepsaný kodex zákonů lidstva. Předpokládalo se, že tabu sahá v historii před všechna náboženství. „*Přísně vzato zahrnuje tabu jen a) posvátný nebo nečistý charakter osob či věcí, b) druh omezení, který z tohoto omezení vyplývá a c) posvátnost (nečistota), která vzniká porušením tohoto zákazu.*“¹⁷

Pokud se ptáme po zdroji tabu, je jím zvláštní magická síla osob či démonů, které ji mohou přenášet neživými předměty. Tyto tabuizované osoby a věci se přirovnávali k elektricky nabitým předmětům, v nichž sídlí strašlivá síla, která je přenášena dotykem a pokud se uvolní, má nepříznivé následky. Tyto následky nejsou závislé jen na magické moci, ale i síle mana.¹⁸

Pokud definujeme tabu jde především o „*řadu omezení, jimž se národy podrobují, nevědí proč a také je ani nenapadne se na to ptát. Podrobují se zákazům s naprostou samozřejmostí a jsou přesvědčeni, že jejich přestoupení bude samočinně a tvrdě ztrestáno. Zákazy se týkají převážně schopnosti požitku a volnosti pohybu a styku. Někdy jsou účelné a znamenají zdrženlivost a odříkání, jindy jsou nepochopitelné, týkají se bezvýznamných maličkostí a zdají se být pouhými ceremonii. Jako by podkladem zákazů byla jakási teorie nutnosti zákazů. Nejpodivnější je, že kdo se odváží přestoupit zákaz, sám získává ráz zakázaného, jako by sám celý nebezpečný náboj přejímal. Tato síla lpí na všech osobách, které jsou něčím zvláštní, na králich, kněžích, novorozencích, na všech výjimečných stavech, jako jsou tělesné stavy menstruace, puberta, porod, na všem děsivém jako je choroba, smrt.*“¹⁹

„*Jako tabu lze označit jak osoby, tak i místa, předměty a pomíjivé stavy, jež jsou nositeli nebo zdroji této tajuplné vlastnosti. Toto slovo a systém, který označuje, vyjadřuje oblast duševního života, kterou asi nemůžeme plně postihnout.*“²⁰

V souvislosti s tabu můžeme číst i o tabuizovaných místech. „*Tabuizovaná místa*“ vytvářejí jakousi přechodovou řadu mezi posvátnými zvířaty nebo druhy

---

¹⁶ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 22.

¹⁷ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 22.

¹⁸ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 23.

¹⁹ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 24.

²⁰ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 24.

a totemy: mezi takové patří velcí plazi – krokodýl, krajta, lesní nebo vodní ještěrky – jež navštěvují místa uvnitř svatyně. Jsou považováni za „lidi Země“, stejně jako jsou lidé chápáni jako obyvatelé té nebo oné vesnice, a symbolizují moc Země, která může být blahodárná nebo zhoubná.“²¹ Pokud mluvíme o tabuizovaném, či posvátném místě, „nesměla se zde lovit a zvěř, která se zde schovala, požívala jakýsi azyl, do posvátných hájů se nechodilo na dříví a z posvátných pramenů se nenapájel dobytek. Někde se na posvátné místo vůbec nesmělo vstupovat, někde jen za zvláštních podmínek. Při vstupu do mešity se člověk musí zout, v křesťanském chrámu smeknout, v synagoze si naopak pokrýt hlavu a například u australských kmenů směli na posvátná místa jen dospělí muži. Cizincům byl vstup přísně zakázán. Protože na správném zacházení s posvátným a svátečním závisí prosperita, přežití a budoucnost společenství, trestalo se porušení pravidel smrtí.“²²

Ve spojení s termínem tabu (tapu, jež se nesmí směšovat s tupu) můžeme často nalézt slova totem, totemismus, mana. I když je třeba mezi nimi hledat souvislosti, nesmíme je ztotožňovat.²³

2.1.2 Tabu a totem

Pokud chceme vysvětlit slovo totem, nebudeme ho v tomto případě zaměňovat s totemovými sloupy indiánů, pestře malovanými a zdobenými mýtickými předky. V souvislosti s tabu se budeme věnovat totemu jako „jevu, s nímž je jedinec, případně skupina lidí, spojen osobním, příbuzenským či druhovým vztahem, který z obou partnerů vztahu činí bytosti sobě rovné. Totem může být zvíře, předmět, přírodní či astronomický jev, chápán jako přítel či příbuzný člověka, případně skupiny lidí.“²⁴

Slovo totem pochází z algokinského jazyka Odžibwejů. Pojem ototeman znamenající něco jako „pochází z mé rodiny“. „Tento vztah vyjadřoval klanovou příslušnost. Tento systém kolektivního pojmenování nesmí být spojován s nějakou vírou, například že každý jedinec může vstoupit do spojení se zvířetem, jež se tak stane jeho strážným duchem. Mezi totemem a člověkem neexistuje přímý vztah,

---

²¹ LÉVI-STRAUSS, C. *Totemismus dnes*. Praha: Dauphin, 2001. s. 82.

²² SOKOL, J. *Člověk a náboženství*. Praha: Portál, 2004. s. 40.

²³ LÉVI-STRAUSS, C. *Totemismus dnes*. Praha: Dauphin, 2001. s. 39.

²⁴ JÚZLOVÁ, J., KOČÍ, A. a kol. *Universum 2.svazek*. Praha: Euromedia Group, 2006. s.461.

*i když je založen na jistém příbuzenství. Jediný možný vztah, musí být, obrazně řečeno skryt.*²⁵

*„Totem je symbolická zkratka celého společenství, jeho životnosti a síly, jeho závazku vůči předkům i jeho naději do budoucnosti.*²⁶

Podle S. Freuda je *„totem předně praotcem rodu, potom i jeho ochranným duchem a pomocníkem, který mu věští, a byť by byl i jinak nebezpečný, zná své děti a šetří je. Příslušníci totemu podléhají posvátnému, samočinně trestajícimu závazku, že svůj totem nezabijí (nezničí) a že se zřeknou jeho masa (nebo jiného požitku, který poskytuje). Totemický charakter se neváže na jednotlivé zvíře nebo jednotlivou bytost, ale na všechny jedince druhu.*²⁷ *„Freud byl v této problematice ovlivněn teorií W. Robertsona Smitha, jenž vydával totemismus za prvopočáteční formu náboženství. Fenomén totemismu je dle něj komplexní a spojuje v sobě podle Robertsona Smitha alespoň čtyři rozličné elementy: 1) jak už bylo uvedeno, totemické zvíře, k němuž náležejí všichni členové příslušného kmenu. 2) Tabu zabíjet a jíst totemické zvíře. 3) Zákaz, aby se muži ženili se ženami příslušejícími k témuž totemu (povinnost exogamie). 4) Totemické zvíře, které za normálních okolností nesmí být zabito, může být ve výjimečných případech zabito a snědno.*²⁸ To jsou podle Robertsona Smitha elementy tvořící totemický systém, ze kterého vychází i Freud.

Překročení tabu je sledováno celým společenstvím, považuje za nutné odvrátit nebezpečí od své skupiny či zbavit ji pocitu viny. Australané trestají pohlavní styk s osobou ze zakázaného klanu smrtí. Pokud se narušitelům podaří utéci, může jim být porušení odpuštěno. Každé překročení tabu zde vyvolá krajní opovržení a trestem za něj je smrt.²⁹ Postih provází i letmé vztahy, ze kterých nevzešly děti. Všichni, kteří spadají pod stejný totem, jsou velkou rodinou, jako pokrevní příbuzní. Jakákoli příbuznost je překážkou pro sexuální spojení. *„Tito divoši tedy ukazují neobvykle vysoký stupeň bázně před incestem či citlivosti vůči němu.*³⁰

„Totem je dědičný buď v mateřské, nebo otcovské linii, původní je všude nejspíš první způsob, který byl teprve později vystřídán druhým. Příslušnost k totemu

---

²⁵ LÉVI-STRAUSS, C. *Totemismus dnes*. Praha: Dauphin, 2001. s. 26.

²⁶ SOKOL, J. *Člověk a náboženství*. Praha: Portál, 2004. s. 39.

²⁷ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 12.

²⁸ SKALICKÝ, K. *Po stopách neznámého Boha*. Praha: Aula, 1994. s. 73.

²⁹ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 12.

je základem všech společenských závazků Australce, jednak přesahuje kmenovou příslušnost, jednak zatlačuje pokrevní příbuzenství. ³¹

S. Reinach představil katechismus totemického náboženství:

1. *„Jistá zvířata se nesmějí ani zabíjet ani jíst, lidé je však někdy chovají a starají se o ně.*
2. *Pro náhodně uhynulé zvíře se truchlí a pochová se stejně obřadně jako člen kmene.*
3. *Zákaz pojídat zvíře se někdy vztahuje jen na určitou část jeho těla.*
4. *Musí-li být jinak chráněné zvíře nevyhnutelně zabito, omlouvají se mu a snaží se porušení tabu, vraždu, oslabit různými úskoky a vytáčkami.*
5. *Obětují-li zvíře při obřadu, slavnostně je oplakávají.*
6. *Při některých slavnostech a náboženských obřadech se oblékají do kůže určitých zvířat. Tam, kde totemismus ještě trvá, bývají to zvířata totemická.*
7. *Kmeny a jednotlivci si dávají jména totemických zvířat.*
8. *Mnohé kmeny používají zvířecích obrazů jako znaků a zdobí jimi zbraně. Muži si malují obrazy zvířat na svá těla nebo si je dávají vytetovat.*
9. *Náleží-li totem k obávaným či nebezpečným zvířatům, předpokládají, že ušetří příslušníky kmene, který se podle nich jmenuje.*
10. *Totemické zvíře chrání a varuje příslušníky kmene.*
11. *Totemické zvíře předpovídá svým věrným budoucnost a je jejich vůdcem.*
12. *Členové totemického kmene často věří, že jsou s totemickým zvířetem spojeni poutem společného původu.* ³²

Frazer napsal ve svém článku, že *„totem je hmotný objekt, jemuž divoch prokazuje pověrečnou úctu, protože věří, že mezi jeho osobu každou věcí tohoto druhu existuje zvláštní vztah. Pouto mezi člověkem a jeho totemem je vzájemné. Totem ochraňuje člověka a člověk mu prokazuje nejrůznějšími způsoby úctu.*

Rozeznáváme nejméně tři druhy totemů:

1. *kmenový totem – náleží celému kmenu a dědí se z generace na generaci,*
2. *pohlavní totem – patří všem mužským nebo všem ženským příslušníkům kmene s vyloučením opačného pohlaví,*
3. *individuální totem – patří jednotlivé osobě a nepřechází na její potomstvo.* ³³

---

³⁰ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 13.

³¹ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 12.

³² FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 72, 73.

„Totemismus je náboženský a sociální systém. Po náboženské stránce je vztahem vzájemné úcty a ochrany mezi člověkem a jeho totemem, po sociální stránce spočívá v závazcích klanových příslušníků navzájem a vůči jiným kmenům..“³⁴

Sociální aspekt totemismu se projevuje v naprostém dodržování zákazů a omezení, členové klanu jsou bratři a sestry, navzájem se ochraňují a pomáhají si. Pokud cizí člověk zabije někoho z klanu, pomstu pak žádá celý klan.. Pouta mezi druhy totemu jsou odlišná a silnější než naše rodinná.³⁵

Teoretik totemismu W.H.R. Rivers vysvětlil totemismus jako srůstání tří prvků. Prvním je sociální – spojení rostlinného, živočišného druhu či neživých předmětů s klanem. Druhý je psychologický – víra v příbuzenský vztah vychází z domněnky, že člověk z této rostliny, zvířete či předmětu vznikl. Poslední je prvek rituální – uctívání totemu se projevuje zákazem požívání takové rostliny či zvířete nebo zákazem užívání předmětu.³⁶

2.1.3 Tabu a mana

Původ tabu najdeme v oblasti Polynésie, zde bylo tabu těsně spojeno s pojmem „mana“, „to, co je neobyčejně mocné“, nadpřirozenou silou, která se manifestuje v tabu. „Mana znamená sílu, energii působící v živé i neživé přírodě, kam ji vdechli bohové. Je možné si ji podřídit prostřednictvím magie. Je obsažena ve většině předmětů materiálního světa.“³⁷

„Nadpřirozená moc se v Oceánii využívá pro zajištění výjimečnosti náčelníka. Osobnost velkého náčelníka může prostoupit mana a učinit jej tak pro obyčejné lidi nebezpečným, proto je nutný zvláštní rituál při styku s ním.“³⁸

„Čím více mana objekt nebo osoba má, tím větší je zóna tabu.“³⁹ „Co dnes považujeme za psychogenní smrt způsobenou silným strachem s vegetativními projevy, se v maorské kultuře chápalo jako účinek náčelníkova mana. Protože pojem mana - na rozdíl od tabu - nepředstavoval „bílé místo ve slovní zásobě“, nepronikl do naší aktivní slovní zásoby, zato se však stal součástí slovníků.“⁴⁰

---

³³ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 73.

³⁴ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 74.

³⁵ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 75.

³⁶ LÉVI-STRAUSS, C. *Totemismus dnes*. Praha: Dauphin, 2001. s. 16, 17

³⁷ JÚZLOVÁ, J., KOČÍ, A. a kol. *Universum I. svazek*. Praha: Euromedia Group, 2006. s.572.

³⁸ SKARUPSKÁ, H. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Olomouc: UPOL, 2006. s.50.

³⁹ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 12.

⁴⁰ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 134.

2.2 Druhy a pojetí tabu

Rozdělení tabu a druhy tabu vůbec, podléhají různorodým pojmenováním a tříděním. Každý z autorů vysvětluje a popisuje odlišná tabu a někdy je náročné srozumitelně vysvětlit byť jen ty základní tabu. Nejrozsáhlejší rozdělení, se kterým jsem se setkala, bylo dílem Jamese George Frazera a pro jeho specifickou povahu ho ráda, alespoň na některých příkladech, představím. Ostatní druhy tabu jsou pak rozděleny samostatně.

2.2.1 Druhy tabu dle Jamese George Frazera

Jak jsem zmínila, Frazer rozděluje mnoho tabu, a to do skupin dle toho, zda jde o tabuizovanou činnost, osobu, předměty či tabuizovaná slova. Jeho dílo je rozsáhlé a v teoretické části by pro takové velké množství příkladů místo nebylo, i přes Frazerův zdařilý výklad a jeho snadnou čtivost.

1. **Tabuizované činnosti** zahrnují tabuizovaný styk s cizinci, tabu na jídlo a pití, tabu na ukazování tváře, na opuštění domu a na ponechání zbytku jídla.

Tabuizovaný styk s cizinci byl nejprve patrný u králů. Královská tabu měla chránit krále před veškerým nebezpečím, donutit ho žít v naprosté izolovanosti.⁴¹ Toto tabu je pak patrné i u lidí, kteří neměli tak význačné postavení jako král. *„Žádného zdroje nebezpečí se divoch neleká více než magie a kouzelnictví, a přitom podezíral všechny cizí lidi, že provozují toto černé umění. Proto místní obyvatelé, dříve než povolí cizincům vstup na jejich území, vykonávají často určité obřady, aby zbavili cizince magické síly, která z nich přímo vyzařuje, nebo aby dezinfikovali zamořené ovzduší, které podle jejich názoru cizince obklopuje.“*⁴²

Také se věřilo, že když byl muž na cestách, mohl ho někdo očarovat. Proto než byl přijat do své společnosti, musel projít očistným obřadem..⁴³

---

⁴¹ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 176.

⁴² FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 176.

Tabu na jídlo a pití

Dle domorodců je příjem jídla a pití doprovázen nebezpečím. Při jídle totiž může duše z úst uniknout nebo ji může nepřítel svou magií vytáhnout. Při hostinách bychom mohli najít celý dům uzavřený, a to jen proto, aby si hostinu mohli užít, radovat se z ní.⁴⁴ Tyto opatření, které jsou určeny prostým lidem, jsou méně přísná na rozdíl od mimořádných opatření pro krále. Například krále Langa nesmí při jídle nebo pití nikdo včetně zvířat vidět. Kdyby se tak stalo, hrozí mu trest smrti.⁴⁵

Tabu na ukazování tváře

Zvyk zahalovat si tvář měli sultáni v Africe. Měl je chránit před zlými duchy či sloužil jako znak vyšší moci.⁴⁶

Tabu na opuštění domu

Tento zákaz znemožňuje králům někdy vůbec vycházet z jejich obydlí, pokud se je jim to umožněno, nesmějí se na ně jejich poddaní dívat. Nesmí vycházet z domu i pod trestem smrti, pokud nevydá otroka nebo otroky, kteří jsou před ním usmrceni. Bohatství království je však dáno počtem otroků, a tak si král dává pozor, aby zákaz neporušil.⁴⁷

Tabu na ponechání zbytků jídla

Jak už bylo několikrát zmíněno, lidem bylo možné uškodit prostřednictvím jídla, které jedli. Magie vidí pouto mezi jídlem, které člověk snědl a které nechal na talíři. Pokud bychom poškodily zbytky, poškodíme i člověka, který je jedl.⁴⁸

„Ve starověku Římané okamžitě rozbíjeli skořápky vajec a hlemýžďů, které snědli, aby nepříteli znemožnili čarovat s nimi.

Pověřivý strach před čarami, které je možné uvrhnout na člověka pomocí zbytků jídla, jež po sobě zanechá, měl blahodárný účinek, přiměl totiž mnoho divochů k ničení odpadů, které by jinak hnily a mohly se stát zdrojem skutečných chorob a úmrtí.“⁴⁹

---

⁴³ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 178.

⁴⁴ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 179.

⁴⁵ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 180.

⁴⁶ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 181.

⁴⁷ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 181.

⁴⁸ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 181.

⁴⁹ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 182.

2. **Tabuizovanými osobami** Frazer míní náčelníky a krále, truchlíci pozůstalé, ženy tabuizované v době menstruace a porodu, válečníky, osoby, které zabily člověka, lovce a rybáře.

Tabuizování náčelníci a králové

„Divoši“ považovali své náčelníky a krále za jedince obdařené zvláštní duchovní silou. Proto je vnímá jako pro něj nebezpečnou společenskou skupinu a omezuje je stejným způsobem jako vrahy, menstruuující ženy a další osoby, kterých se děší.⁵⁰ Náčelník je dle něj *„nabit mocnou magickou či duchovní silou, která se může sama vybit s osudnými následky pro každého, kdo s ní přijde do styku. Izolace člověka-boha je proto právě tak nezbytná, pro bezpečnost ostatních i jeho vlastní.“*⁵¹

Tabuizování truchlíci pozůstalí

Truchlíci pozůstalí mají zákaz stýkat se jako dříve se svým okolím a pohybovat se ve společnosti. Musí být po určitou dobu v ústraní a neukazovat se. *„Když se po dlouhém období odloučenosti smí truchlíci pozůstalí opět vrátit mezi své druhy, je všechno nádobí, kterého užíval ve své odloučenosti, důkladně zničeno a oděv, který nosil, byl zahozen, aby se nešířila nákaza nebo jiné znečištění. Právě tak se zahazují nádoby a šaty posvátných králů a náčelníků.“*

*Pravidlo zakazující lidem, kteří byli ve styku s mrtvým, dotknout se jídla vlastníma rukama, bylo v Polynésii univerzální. Holohlavost a ztrátu zubů pokládali za trest, který následoval za porušení tohoto pravidla.“*⁵²

Ženy tabuizované v době menstruace a porodu

*„Jeden australský domorodec, který zjistil, že si jeho žena v době menstruace lehla na jeho pokrývku, ji zabil a sám během čtrnácti dnů zemřel hrůzou. Proto je v tomto období australským ženám zakázáno pod trestem smrti dotknout se čehokoliv, co užívají muži, ba dokonce nesmějí chodit po cestě, po níž chodí muži. V odloučení jsou také v době porodu a všechny nádoby, kterých v této době užijí, se spálí.“*⁵³

---

⁵⁰ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 185.

⁵¹ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 183.

⁵² FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 186.

⁵³ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 187.

Pokud dívka začala menstruuovat, byla oddělena od ostatních žen a přebývala v chatě mimo dohled celé společnosti. „*Dokud byla v tomto hrozném stavu, nesměla se dotknout ničeho, co patřilo muži a nesměla se ani podílet na kořisti ulovené zvěřiny či mase jiných zvířat, aby je tím neposkvrnila.*“⁵⁴ (Její dotek by vyvolal hněv takto zneuctěné zvěře a lovec by byl odsouzen k neúspěchu). Podobné zákazy a omezení udělují národy i ženám v šestinedělí. Věří, že ženy by mohly „nakazit“ vše, čeho by se dotkly.⁵⁵

Tabuizovaní válečníci

Válečníci, kteří se pohybují v nebezpečné atmosféře, věří pověrám, což je nutí k různým opatřením. Smyslem zvyků je pro válečníka vytvořit před bojem i po něm stav odloučenosti, duchovní izolace, ve které válečník separuje své lidské bohy a jiné nebezpečné osoby.⁵⁶

Indiáni kmene Creek a příbuzné kmeny – dokud byly ve válce, „*neobcují se ženami, z náboženských důvodů a zdržují se dokonce jakéhokoli styku i s vlastními ženami po tři dny a noci předtím, než odejdou do válečného tažení a stejně tak i po příchodu, protože se mají stát posvátnými.*“⁵⁷

V případě vyhýbání se důvěrnostem se ženami může jít o strach z nakažení ženskou slabostí a zbabělostí. Například u horských kmenů Asámu je mužům zakázán v průběhu tažení nejen styk se ženami, ale i požívání potravy, kterou připravily, „*nesmějí promluvit ani slovo s vlastní ženou.*“⁵⁸

Tabuizované osoby, které zabily člověka

Strach z rozhněvaných duchů zabitých – strach ze mstivých duchů ovlivňuje chování těch, jež je zabili. Když se na Timoru vrací válečná výprava, je vůdci zakázáno, aby se vrátil ihned domů, musí být dva měsíce v připraveném domku a podrobit se fyzické a duševní očištění. Má také zákaz přijímat potravu sám, někdo ho krmí. Rituálně přináší oběti pro zemřelé, pokud by to válečný vůdce neudělal, čeká ho neštěstí.⁵⁹

---

⁵⁴ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 188.

⁵⁵ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 188.

⁵⁶ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 189.

⁵⁷ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 190.

⁵⁸ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 191.

⁵⁹ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 191.

Příbuzní zabitého v některých společnostech mají právo vraha zabít. Pokud se ale rozhodnou, mohou přijmout za smrt dary. Vraha nechají na živu a on musí dodržovat přísná pravidla po různě dlouhou dobu (většinou 2-4 roky).⁶⁰

Tabuizování lovců a rybářů

Lovci a rybáři musí stejně jako válečníci dodržovat jistá pravidla. Dlouho před lovem či rybolovem se postí, zdržují se nejen určitého jídla, alkoholu, také styku s ženami a různých zábav. Věří, že zvířata mají stejný rozum a cenu jako oni, také po lovu a rybolovu se přinášejí oběti, lovci dělají očištné obřady. Pokud muži vyrábějí jed k lovu, je důležité, aby u něj nebyla jeho žena. Pokud je žena při výrobě přítomna či pokud je žena muži nevěrná, je jed neúčinný.⁶¹

Stejně jako před lovem, i po úspěšném lovu se muži podrobují různým tabu. Obávají se hněvu duší zabitých zvířat, a proto vykonávají různé rituály. Eskymáci musejí zacházet s těly zabitých zvířat velmi opatrně, aby neurazil jejich stíny a nepřivolal tak na sebe jejich hněv. Při jakékoli asistenci při lovu bílé velryby po jejím ulovení nesmí lovec čtyři dny nic dělat. Věří, že její stín v ní zůstává další dny, a proto ani nikdo z vesnice nebere do rukou ostré železné nástroje, aby nezabil její stín. Nedělají ani hluk, aby její stín nevydělali či neurazili. Člověk, který by porcoval tělo velryby železným nástrojem, zemře.⁶²

Ve většině případech, „*je zvíře, za jehož zabití se musí pykat, posvátné. To znamená, že život je všeobecně šetřen z pověrečných důvodů.*“⁶³ Základní myšlenkou je úcta, kterou divoch pociťuje k duším zvířat, zvláště zvířat cenných či obávaných a strach, který prožívá před jejich mstivými duchy.

3. Mezi **tabuizované předměty** patří železo, ostré nástroje, krev, hlava, vlasy, používání ostříhaných vlasů a nehtů, sliny, pokrmy, uzly a prsteny.

Tabuizované železo

„*Pověrečná nechuť k železu přetrvává od počátku historie společnosti, kdy bylo železo ještě novinkou, proto na něj lidé hleděli s podezřením a nelibostí.*“⁶⁴

⁶⁰ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 194.

⁶¹ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 195-197.

⁶² FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 198.

⁶³ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 199.

⁶⁴ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 202.

Římští kněží se nemohli holit železnými břitvami, v Řecku platil zákaz nosit železo do svatyně. „*Když hotentotský kněz obětuje zvíře či obřezává chlapce, nepoužívá nože, ale ostrého úlomku křemene.*“⁶⁵

Antipatie vůči kovu dává lidem do rukou zbraň, kterou je možno v případě potřeby obrátit proti duchům. Nechť duchů k železu je tak velká, že se ani nemohou přiblížit k lidem a věcem chráněným tímto kovem. Železo se tak často používá k zastrašení strašidel a duchů. „*Na Skotské vysočině je nejlepší obranou proti elfům železo či ocel. Kov v jakékoli podobě, ať už jako meč či hlaveň pušky, je v takovém případě všemocný. Nůž nebo hřebík v kapse postačí, aby vás rusalky v noci nezavedly. V Maroku považují železo za velkou ochranu proti démonům, je běžným zvykem dávat nemocnému pod polštář dýku nebo nůž.*“⁶⁶

Tabuizované ostré nástroje

Jak už jsem výše uvedla příklad s Eskymáky, pokud zabijí bílou velrybu, nepoužívají následující dny ostré nástroje, aby neporanili její stín. Stejně tak se nepoužívají a nenechávají ležet ostré nástroje v domě, kde je nemocný, protože jeho potulující duše by se mohla zranit. Pokud je v domě mrtvý, nepoužívají se, aby nebyla zraněna duše, která patřila nebožtíkovi.⁶⁷

Tabuizovaná krev

Toto tabu je „*založeno na všeobecné víře, že duch či duše zvířete je v jeho krvi.*“⁶⁸ Proto se věří, že tabuizovaná osoba je v nebezpečí (například příbuzní zavražděného muže jsou vystaveni útokům rozhořčeného ducha). Vyskytuje se zákaz dotyku syrového masa. Někteří Estonci nepožrou krev, neboť věří, že v nich sídlí duše zvířete, která by pak vstoupila do těla člověka. Některým indiánským kmenům v Severní Americe náboženství zakazuje pojídat krev jakéhokoli „*zvířete, protože je v ní obsažen život a duch zvířete.*“⁶⁹ „*Židovští lovci nechali ze svého úlovku vytéci krev a zasypali ji prachem,*“ nikdy by ji neokusili z důvodu, že je to sama duše zvířete.⁷⁰

---

⁶⁵ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 202.

⁶⁶ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 203.

⁶⁷ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 204.

⁶⁸ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 204.

⁶⁹ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 204.

⁷⁰ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 205.

Pokud jde o krev lidskou, nesmí ani kapka skanout na zem. Proto nastavují vlastní těla, aby tomu zabránili. Stejný zvyk platí u královské krve. Pokud měl být král nebo někdo z jeho rodiny popraven, byla poprava provedena tak, aby na zem nestekla ani kapka jejich krve.⁷¹ Pokud v západní Africe dopadne kapka krve na zem, pečlivě ji zakryjí a zahrabou do půdy, aby ji nemohli zneužít kouzelníci.⁷²

Tabuizovaná hlava

Mnoho lidí považuje hlavu za posvátnou, někdy se tato posvátnost vysvětluje přesvědčením, že v ní sídlí duch velice citlivý na urážku nebo neúctu.⁷³ Siamci si myslí, že hlava je sídlem ducha, jenž je jejím strážným duchem. „*Tento duch musí být chráněn před jakoukoli urážkou, holení nebo stříhání vlasů je proto prováděno mnoha obřady. Tento duch je velmi citlivý a cítil by se dotčen, kdyby se hlavy, v níž sídlí, dotkla ruka cizího člověka.*“⁷⁴ Kambodžané považují za urážející dotýkat se něčí hlavy. Někteří by za nic nevkročili na místo, kde je něco zavěšeno nad jejich hlavami. Ani nejnuznější Kambodžan by nežil pod obydlí na místě. Proto se tam staví pouze přízemní domy.⁷⁵

Tabuizované vlasy

Při stříhání vlasů hrozí nebezpečí, „*že bude vyrušen duch hlavy a může se urazit a pomstít osobě, která ho obtěžovala.*“⁷⁶ Na druhé straně řešili otázku, co s ostříhanými vlasy. Pokud by vlasy či nehty našel někdo s nečistými úmysly, mohl by jedince poškodit. Zbývalo vlasy dobře ukrýt či je vůbec nestříhat. To se vyskytovalo u králů. Franští králové si nikdy nestříhali vlasy, a pokud by to udělali, znamenalo by to, že se vzdávají trůnu. Dále muž, který přísahal pomstu se nestříhá, případně také neholí tak dlouho, dokud svůj slib nenaplní.⁷⁷

Obřady při stříhání vlasů

Stříhání vlasů provází různé rituály od žehnání nože či břitvy, kterými jsou vlasy stříhány až po tabuizování osoby, která se jednoduše stříhat nechala, ale také té,

---

⁷¹ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 205.

⁷² FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 206.

⁷³ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 206.

⁷⁴ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 207.

⁷⁵ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 207.

⁷⁶ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 208.

⁷⁷ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 208.

kteřá stříhala. Osoby se neúčastní společenského styku, nejí vlastníma rukama a jsou krmeny.⁷⁸

Použití ostřihaných vlasů a nehtů

Představa, že člověk může být očarován díky ustřiženým vlasům či nehtům nebo jiné části své bytosti je rozšířena prakticky do celého světa.⁷⁹ Hodně pověr je spojeno se stříháním vlasů a jeho vlivem na počasí, mnoho skupin podléhalo myšlence, že vyčesávání, stříhání a jiné úpravy vlasů mohou přivolat déšť a bouřky.⁸⁰

Pro tyto důvody se vlasy a nehty bezpečně ukládají. Mohou se pohřbívat, jiní je strkají do štěrbin mezi kameny, jediným důvodem je však zajistit bezpečnost částí těla, aby nemohlo dojít k jejich zneužití. Vlasy i nehty se dále schovávají v chrámech, pod prahy. Mimo bezpečnost mají ještě jiný důvod. Věří, že budou vlasy, nehty a zuby potřebovat při zmrtvýchvstání. Indiáni proto plivou i na jedno místo. Myslí si, že tyto části budou později potřebovat a aby je nemuseli hledat, skladují je na jedno místo.⁸¹

Tabuizovaná slina

Stejně jako vlasy či nehty, jsou sliny důležitou a chráněnou částí člověka. Lidé si neodplivli před nepřítelem, protože by jeho sliny mohl přinést kouzelníkovi a ten mu uškodí. Na Sandwichových ostrovech měli náčelníci dokonce sluhy, kteří jim nosili plivátka, která každý den zahrabávali na místo, kde je kouzelník nemohl najít.⁸²

Tabuizovaný pokrm

Od některých jídel jsou obyčejní lidé odrazováni pověřčivou bázni, ovšem osoby tabuizované či posvátné, jako jsou králové či kněží, mají omezení ve stravování pokrmů mnohem přísnější a početnější. Ve starověku si kněží a králové barbarských národů odepírali masitou stravu. Dědic loanského trůnu má od raného věku zakázáno jíst vepřové maso, nesmí jíst plod koly ve společnosti.

---

⁷⁸ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 209.

⁷⁹ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 209.

⁸⁰ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 210.

⁸¹ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 211.

⁸² FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 213.

V období dospívání je kněz učí, že nesmí jíst drůbež kromě té, kterou sám zabil a uvařil. S přibývajícímí léty se počet tabu se zvětšuje. „*Na ostrově Fernando Poo se králi po nástupu na trůn zakazuje jíst cocco (Arum acaule), gazelí maso a maso dikobraza, což je běžná potrava lidu. Hlavní náčelník Masajů nesmí jíst nic jiného kromě mléka, medu a pečených kozích jater, kdyby jedl jiná jídla, ztratil by svou schopnost věštit a míchat kouzla.*“⁸³

Tabuizované uzly a prsteny

Mnozí lidé v určitých kritických chvílích, jako je porod, svatba, smrt, na sobě nestrpí uzly. U transylvánských Sasů lidé věří, že rozvázání uzlů usnadní porod. Stejný účel má i odemykání všech zámků v domě (ať už ve dveřích či truhlicích). Laponci věří, že uzel by mohl znesnadnit porod. Ve Východní Indii zvyk platí po celou dobu těhotenství. Někde jsou tak daleko, že rozšiřují zvyk i na otce dítěte.⁸⁴

Magický účinek uzlů platí stejně jako při narození i při svatbě. Naplnění manželství může zabránit kdokoli, kdo zamkne během obřadu zámek, nebo udělá uzel na provaze a pak zámek či provaz odhodí. Zámek nebo provaz se měl hodit do vody, a dokud se nenašel a neodemkl nebo nerozvázal, bylo naplnění manželství nereálné.⁸⁵

„*Škodlivá moc uzlů se může uplatnit také při sesílání nemocí, chorob a neštěstí všeho druhu. V Koránu je narážka na darebáctví „těch, kdo foukají do uzlů“, a jeden arabský komentátor vysvětluje, že se tato slova vztahují na ženy, které čarují tak, že váží uzly na šňůrách, pak na ni foukají a plivají.*“⁸⁶

Uzly nejen zabíjejí, ale také mohou léčit. Věří se, že po rozvázání uzlů, které způsobují nemoc, přijde úleva. Některé uzly přinášejí úlevu tak, že se omotají kolem pacientovy slabiny. Dívce mohou uzly pomoci získat milého a připoutat ho k sobě.⁸⁷

4. **Tabuizovanými slovy** jsou osobní jména (např. rybářovo jméno, manžel také nesmí říci jméno manželky, dokud mu neporodí děti), názvy předmětů, které jsou nějak spjaté s osobními jmény. Dále jména příbuzných, jména mrtvých,

⁸³ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 213.

⁸⁴ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 214.

⁸⁵ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 215.

⁸⁶ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 216.

⁸⁷ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 216.

jména králů a jiných posvátných osob a tabuizovaná jména bohů. Zajímavá se mi zdají především tabuizace osobních jmen.

Tabuizovaná osobní jména

„Primitivní“ člověk považuje své jméno za důležitou součást svého já a podle toho ho užívá. Severoamerický indián *„nepovažuje své jméno jen za pouhé označení, ale za součást své osobnosti jako jsou oči nebo zuby a věří, že špatným zacházením s jeho jménem mu vznikne škoda stejně jako z rány zasazené do fyzického organismu.“*⁸⁸

Někteří eskymáci ve stáří přijímají nová jména s přesvědčením, že tak získají nový život. Mnozí divoši se snažili utajit svá pravá jména v naději, že by je mohl někdo se zlými úmysly využít k působení zla. Australští domorodci tají svá osobní jména, aby nevešla ve známost, aby nepřítel nemohl prostřednictvím magie uškodit nositeli. *„Toto jméno se užívá jen při nejslavnostnějších příležitostech, pronést jej v přítomnosti žen či mužů z jiné skupiny by bylo nejvážnějším porušením kmenových zvyklostí. Pokud se toto jméno pronáší, vyslovuje se jen šepem a teprve poté, co byla učiněna příslušná opatření, aby je nezaslechl nikdo kromě členů skupiny.“*⁸⁹

Egyptané dostávali stejně tak dvě jména, první velké či pravé a druhé malé či dobré. Malé či dobré jméno je známo veřejně, velké či pravé tajili. Brahmské dítě dostává dvě jména, z nichž jedno se tají a používá se jen při zvláštních příležitostech jako svatba. Araukánci odpovědí na dotaz na jméno: „žádné nemám“. Cizinci se proto někdy domnívali, že jména opravdu nemají nebo je zapoměli. Škoda může vzniknout také v případě, že jméno vyřkne nahlas jeho majitel.⁹⁰

2.2.2 Tabu přirozená a přenesená

S. Freud rozlišuje tabu *„přirozené nebo přímé tabu, jež vyplývá z tajuplné síly (mana), která ulpívá ne nějaké osobě nebo věci.“*⁹¹ A také tabu *„přenesené nebo nepřímé tabu, jež rovněž pochází z oné síly, je však buď a) získané nebo b) přenesené z kněze, náčelníka nebo kohokoli jiného. Konečně třetí tabu, které je uprostřed mezi oběma, přicházejí-li v úvahu oba faktory, např. přivlastní-li si muž ženu.“*⁹²

⁸⁸ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 219.

⁸⁹ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 219.

⁹⁰ FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 220.

⁹¹ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 22.

⁹² FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 22.

2.2.3 Tabu trvalá a dočasná

K **trvalým tabu** „náležejí kněží a náčelníci, rovněž mrtví se vším, co k nim patřilo.“⁹³ Někdy bylo vše, s čím král přišel do styku chápáno jako jeho vlastnictví, a pro obyčejné jedince se to pak stávalo nepoužitelným. Král se z těchto důvodů mimo své sídlo pohyboval na nosítkách, protože toto pravidlo platilo i pro půdu, jíž se dotkla jeho noha.⁹⁴

„**Dočasná tabu** se pojí k některým stavům, př. k menstruaci nebo šestinedělí, ke stavu bojovníka před výpravou a po ní.“⁹⁵ „Časově omezená tabu se mohla vztahovat na potraviny. V časech, kdy po špatné úrodě hrozil hladomor, bylo například na ostrově Tonga zakázáno určité potraviny pojídat. Dalo se tím zabránit hádkám o přídělí a zároveň ochránit setbu i rostliny.“⁹⁶

2.2.4 Tabu vědomá a nevědomá

„Tabu zahrnují podle Kraftha široké formální spektrum jevů – od tabu **vědomých** a veřejně diskutovaných, přes nonverbálně zprostředkovaná až po tabu **nevědomá**.“⁹⁷

Pro tabu je typické, že se o nich otevřeně nediskutuje, avšak existuje obecné povědomí o tom, co je možné a co ne. Tyto tabu jsou vědomá.

„O nevědomých společenských tabu se nedá veřejně diskutovat vůbec, nebo jen v náznacích, protože odpor a tím i tendence k vyobcování mohou výrazně vzrůst.“⁹⁸

2.2.5 Tabu individuální, intrapsychická

„Od společensky zprostředkovaných tabu musíme oddělit již zmíněná tabu **individuální**, také ona mohou být jak vědomá, tak nevědomá. Mohou sloužit vědomému vymezení a udržení vlastní identity. V důležitých světonázorových, náboženských a politických otázkách se pak určuje, s kým se chceme stýkat, komu je radno se vyhnout, koho nemůžeme ani cítit, apod.“

---

⁹³ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 23.

⁹⁴ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 29.

⁹⁵ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 23.

⁹⁶ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 29.

⁹⁷ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 9.

⁹⁸ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 63.

U nevědomých individuálních tabu se nám jeví jako prospěšné hovořit o „intrapyschických tabu.“⁹⁹ Jejich základem jsou buď duševně trýznivé zkušenosti, nebo bolestné zpracovávání životních událostí. Tíživým zážitkům (především traumatickým zkušenostem jako zneužití či mučení) a podobným tématům se dotýčný vyhýbá a sebe i své partnery je vyhlásí za tabuizovaná.¹⁰⁰

2.2.6 Parciální tabu

Pro **parciální tabu** je charakteristická zvláštní „afektivní chudoba“. U těchto tabu však *„není příčinou slabý afektivní náboj, ale naopak afektivní blokáda, obrana proti afektivnímu náboji. Příkladem parciálního tabu jsou tabu poválečných vyhnanců a obětí spojeneckých bombových útoků na konci druhé světové války.“¹⁰¹*

2.2.7 Specifická a skupinová tabu

*„Každý manželský pár, každá rodina, každá profesní skupina a každá společnost má svá **specifická** a často velmi odlišná tabu. Tabu jsou vždy vázána na kontext – každá skupina, každé místo a každá doba mají vlastní, často velmi odlišná tabu.“¹⁰²*

„Obsahy jednotlivých tabu jsou libovolně zaměnitelné, nelze v žádném případě tvrdit, že se vždy obracejí proti „nejsilnějším lidským chtíčům.“¹⁰³

*„**Párová tabu** se vyvinou snad v každé dvojici, která spolu žije delší čas. Člověk ví, co ten druhý rozhodně nemá rád, co nechce slyšet, na co reaguje zlostně a kdy za sebou práská dveřmi. To platí i pro tabu rodinná, jež se mohou týkat jádra rodiny i širšího rodinného kruhu.“¹⁰⁴*

Pokud mluvíme o rodinných a manželských tabu, můžeme se podívat na společenskou organizaci domorodců na Trobriandových ostrovech v Melanésii. Ta se vyznačuje *„nenucenými a důvěrnými vztahy mezi otcem a synem a značným antagonismem mezi strýcem z matčiny strany a synovcem. Naopak u Kavkazských Čerkesů vládne nepřátelství mezi otcem a synem, zatímco strýc z matčiny strany synovci pomáhá. Na Trobriandových ostrovech vládne mezi manželi něžná důvěrná*

---

⁹⁹ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 63, 64.

¹⁰⁰ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 64.

¹⁰¹ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 67, 68.

¹⁰² KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 10.

¹⁰³ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 11.

¹⁰⁴ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 60.

atmosféra a jejich vztah se vyznačuje reciprocitou. Naopak vztahům mezi bratrem a sestrou vévodí nesmírně přísné tabu. Na Kavkazu existuje naopak něžný vztah mezi bratrem a sestrou, takže u Pšav dcera, která je jedináček, „adoptuje bratra“, jenž bude hrát úlohu u bratra obvyklou, totiž úlohu cudného společníka sdílejícího její lože. Mezi manželi je tomu však zcela jinak: Čerkes se neodvažuje ukázat se ženou na veřejnosti a navštěvuje ji jen potají. Na Trobriandových ostrovech není těžší urážky nežli muži říct, že se podobá své sestře, na Kavkazu najdeme ekvivalent tohoto zákazu: muže se nesmíme ptát na ženino zdraví.“¹⁰⁵

Specifická tabu úzce souvisí se **skupinovým tabu**. Jelikož je třeba se na tabu dívat v kontextu, dáváme ho do spojení s místem, časem či určitou skupinou. Příkladem skupinových tabu mohou být **profesní tabu**.

Vezměme kupříkladu tabu u lékařů a ošetřovatelských týmů v transplantační medicíně. „Po vyjmutí orgánů musejí anesteziologové všechny přístroje vypojit. Ze subjektivního pohledu – nikoli podle zákona – dopomáhá anesteziolog pacientovi ke smrti. On i celý transplantační tým se musejí konfrontovat s tabu zabítí, které zde v prožitcích zúčastněných osob existuje nezávisle na literě zákona, a vlastně v rozporu s ní. Silné pocity viny a úzkosti se musejí držet v šachu „umělou racionalizací.“¹⁰⁶

Stejně tak mohou vytvořit skupinové tabu i pacienti čekající na nový orgán. Řeší dilema - chtějí-li žít, musejí si přát smrt někoho jiného. Lékařský tým jim sice tvrdí, že s dárcovou smrtí nemají nic společného, ale „v hloubi nevědomí vzniká souvislost mezi přáním a jeho vyplněním a odtud také pochází snová představa. Přijetí cizího orgánu je ve snu přímočaře zobrazeno jako akt kanibalismu, v citové rovině tedy jako překročení tabu, jež naše společnost uznává – tabu kanibalismu.“¹⁰⁷ „Nejde však jen o přivtělení orgánu, nýbrž také o pocity viny a strach z pomsty oběti, tedy dárce. Přání cizí smrti totiž může příjemce orgánu dohnat k takovým pocitům viny, že skutečně podlehne fantazijním obavám z dárcovy msty. Z vytouženého orgánu se tak stane orgán, který chce svého příjemce uchvátit a pomstít se mu. V kmenových společnostech, které praktikovaly lov lebek či kanibalismus, se právě z těchto důvodů konaly usmiřovací rituály pro oběti.

---

¹⁰⁵ LÉVI-STRAUSS, C. *Strukturální antropologie*. Praha: Argo, 2006. s. 48.

¹⁰⁶ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 45, 46.

¹⁰⁷ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 47.

Zdánlivě se při nich jednalo o ukonejšení ducha zabité oběti, většinou však v jejich pozadí stály vlastní pocity viny a z nich plynoucí strach před odplatou. ¹⁰⁸

Na dvě skupiny se lidé rozdělují i přístupem k umírání, smrti a mrtvým. Tento podléhá ve všech lidských společnostech jasným pravidlům. *„Protože jsme si vědomi své lidské smrtelnosti, činíme opatření, rozvíjíme rituály – a vytváříme tabu. Smí existovat aktivní eutanazie? Mají lékaři nevyлéčitelně nemocným, těžce trpícím lidem podat „injekci smrti“ nebo předepsat „exit bag“? Kde leží hranice mezi eutanazií aktivní a eutanazií nepřímou, pasivní? Nemá se naopak lidský život za všech okolností a za použití všech lékařských možností udržovat, ačkoli se tím strastiplný proces umírání jen prodlouží?* ¹⁰⁹ V naší zemi je eutanazie nezákonná. Domnívám se, že je lehce zneužitelná a vytvoření zákona upravujícího podmínky a provedení eutanazie by bylo náročné a v některých případech velmi sporné.

2.2.8 Prostorová tabu

Jak jsem uvedla výše, je nutné vnímat tabu v kontextu. Stejně jako čas je důležitý prostor. Tabu se může vázat například k oltářišti, posvátnému místu či samotnému prostoru v našem fyzickém světě.

Na příkladu vysvětlím kontext tabu a příslušného místa. *„Zatímco v ložnici jsou intimní doteky partnerů samozřejmé, na společném pracovišti podléhají tytéž dotyky dotykovému tabu. Obzvláště se prostorová závislost tabu projevuje v medicíně. Dotyková tabu jsou za jasně stanovených podmínek zrušena. Souhlasí-li pacientka s tím, aby jí lékař vyšetřil prsa, je dotykové tabu vázáno na čas a prostor.* ¹¹⁰ Tytéž dotyky v jiném čase a na jiném místě mohla pacientka vysvětlovat jako sexuální obtěžování.

2.2.9 Počítková tabu

Počítková tabu – tím myslíme “nevidět, neslyšet, nemluvit.” Tabu týkající se smyslového vnímání. Nejznámější jsou zřejmě tabu spojená se sluchem – tabu jazyková. *„Méně si uvědomujeme tabu obrazová (zraková) a chuťová, o čichových a hmatových ani nemluvě.* ¹¹¹ **Dotyková tabu** se vztahují na nedovolené dotyky

---

¹⁰⁸ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 48, 49.

¹⁰⁹ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 121.

¹¹⁰ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 62, 63.

¹¹¹ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 56.

ženského pozadí, ňader a krajiny břišní. „*Obrazová tabu tak silný zájem a pozornost nepřitahují, ačkoli jsou i ona při pečlivějším zkoumání nepřehlédnutelná. Začíná to u prvního z deseti Božích přikázání: „Nezobrazíš si Boha zpodoběním ničeho, co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách pod zemí.“*¹¹²

Obrazových a jazykových tabu se týkají například obrazy a texty oslavující Adolfa Hitlera. „*V Německu se nesmějí veřejně prezentovat, nejsou-li opatřeny vysvětlujícími texty s jasným kritickým odstupem. A někdy, jako v případě snímků Hitlerova dvorního fotografa Heinricha Hoffmanna, nestačí ani to.*“¹¹³

2.2.10 Tabu skutková

„**Skutková tabu** zakazují provozování určitých činností, a to buď trvale, nebo v určitou dobu na určitém místě.“¹¹⁴

V naší kultuře znamenala tabuizace vývoj k čistotě, nejvíce je to patrné ve jiném přístupu k trávicím funkcím. Pokud bylo říhání a pšoukání u stolu v době Martina Luthera projevem zdraví, doba je proměnila na nevhodné, nežádoucí chování. Přejít k etiketě byl plynulý, tabuový charakter se ve změněných projevech chování dodnes projevuje. Pokud určitá pravidla nerespektujeme, můžeme být vyřazeni z určitých společenských kruhů. Stejně tak se vyžaduje určité chování při pracovním pohovoru či společném obědě. Nejznámější skutkové tabu, jež respektují všechny kultury současnosti, představuje incest.¹¹⁵

Incestní tabu

Incestní tabu zajišťuje přežití kmenové společnosti či klanu, současně však také přispívá k přežití jednotlivce. Ten musí hledat sexuálního partnera mimo rodinu a své blízké okolí, tím se musí adaptovat na podmínky života a vzorce chování v jiné rodině či společnosti, čímž zvyšuje množství reakcí, nových řešení a s tím i šanci na přežití. Zároveň dochází ke vzniku nových sociálních vztahů, které zaručí solidaritu a pomoc v době pohromy, zajišťování potravy.¹¹⁶

---

¹¹² KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 56.

¹¹³ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 104.

¹¹⁴ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 51.

¹¹⁵ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 52.

¹¹⁶ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 79.

Pokud byl v některých panovnických rodech incest zaručením královské moci, praktikoval se naopak hojně. (Například v dynastiích starého Egypta či peruánských Inků).¹¹⁷

„Veškerá pravidla uzavírání sňatku, která lze pozorovat v lidských společnostech, nelze ale třídit – jak se to obvykle dělá – do různorodých, různě nazývaných kategorií: zákaz incestu, typy preferenčních sňatků atd. Každá z nich představuje jeden způsob, jak zajistit cirkulaci žen uvnitř společenské skupiny, tj. jak nahradit systém pokrevních vztahů biologického původu sociologickým systémem aliance.“¹¹⁸

V Melanésii jsou zákazy zaměřeny na vztahy chlapce s matkou a sestrami. Například na Lepers Island na Nových Hebridech opouští chlapec domov a sídlí v „klubovním domu,“ kde jí a spí. Může jít domů na jídlo, ale pokud je doma sestra, odejde bez něho. Pokud náhodně bratr potká sestru venku, sestra uteče nebo se někde schová. Bratr nevyslovuje ani jméno své sestry a je opatrný, aby nepoužil slovo, které je obsaženo v jejím jméně. Toto dodržuje celý život. Stejně tak přibývá zdrženlivosti mezi matkou a synem. Pokud matka synovi nese jídlo, nepodá mu ho do ruky, ale postaví ho před něj, také ho neoslovuje jménem, ale pomocí „ty“ nebo „vy“.¹¹⁹

Nejzajímavější jsou pro civilizované národy omezení styku s tchýní. Na Banksových ostrovech se muž vyhýbá tchýni a ona jemu. Ve Vanna Lava nejde muž po písku, po kterém šla jeho tchýně.¹²⁰ Na dálku spolu smí mluvit, ale je vyloučeno, aby zeť nebo tchyně vyslovili jméno toho druhého.

V oblasti pramenů Nilu muž mluví s tchýní jen tehdy, pokud je v jiné místnosti a on ji nevidí. Mají zde tak velký odpor k incestu, že jej trestají i u domácích zvířat.¹²¹

I naší společnosti je mnohdy vztah zetě a tchýně choulostivou stránkou v rodinném životě. Je zde něco, co podporuje jejich nepřátelství a ztěžuje soužití. Tchýně se nehodlá vzdát dcery a nedůvěřuje cizímu muži, zeť je naopak odhodlaný nepodřizovat se vůli cizích lidí a je žárlivý na všechny kolem, kterým žena projevovala náklonnost, a má „*-last not least- nechut' dát se rušit v iluzi sexuálního*

---

¹¹⁷ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 80.

¹¹⁸ LÉVI-STRAUSS, C. *Strukturální antropologie*. Praha: Argo, 2006. s. 60, 61.

¹¹⁹ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 16.

¹²⁰ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 17.

¹²¹ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 18.

přeceňování. Tyto iluze mu narušuje právě tchýně, která mu mnoha společnými rysy připomíná jeho ženu, ale bez všech půvabů mládí, krásy a svěžesti, jichž si muž na své ženě cení.“¹²²

„Spontánní charakter strachu z krvesmilství vedl některé teoretiky k závěru, že se jedná o genetickou a vrozenou záležitost, jejímž cílem je zabránit vzájemnému škodlivému křížení. Tomu rovněž odpovídá názor rozšířený mezi mnoha Evropany a Američany, že svazek s vlastním sourozencem nebo s bratrancem či sestřenicí téměř automaticky vyústí v narození mentálně, fyzicky či morálně narušených potomků. Geny však takto nefungují: netrestají hřích. Krásná a inteligentní Kleopatra byla výsledkem manželských svazků uzavíraných po generace mezi bratry a sestrami.“¹²³

„Jakmile se tabuizace uvolnila a o incestním tabu i jeho překračování se začalo mluvit, objevily se nečekané otázky a požadavky: je sexualita mezi dítětem a dospělým opravdu škodlivá, zvláště probíhá-li bez použití násilí a dítě s ní souhlasí? Neexistují dokonce zřetelná pozitiva, jestliže „milující otec“ (nebo dědeček) uvede svou dceru (vnučku) do světa sexuality dospělých – právě on, který ji seznamuje s tolika jinými věcmi na světě?

Pedofilní skupiny ve Spojených státech veřejně požadovaly liberalizaci trestního práva, dokonce i zrušení věkového omezení, a podobné požadavky se ozývaly i v Německu.“¹²⁴ Protože dítě nemůže dát svobodný souhlas k sexuálnímu vztahu s dospělým (neukončený psychosexuální vývoj), jsou „požadavky dospělého spojeny vždy s určitým druhem násilí – přemlouváním, hrozbami, otevřenou agresí či tělesným nátlakem.“¹²⁵ Naštěstí je zde mnoho věcných argumentů jako „psychosexuální a tělesná nezralost, rizika genitálního poranění, nedostatečné dětské povědomí o sexualitě, výrazná mocenská převaha dospělého. Právě tato převaha dělá zneužití opravdovým zneužitím. Spoléhat se pouze na účinnost incestního tabu se ukázalo jako veliký omyl.“¹²⁶

„Američané i Evropané se učí zákazu incestu negativní cestou, a sice potlačením otevřených projevů či diskusí o sexu v domácím prostředí.“¹²⁷

---

¹²² FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 19.

¹²³ MURPHY, R.F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 1999. s. 77.

¹²⁴ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 93.

¹²⁵ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 93.

¹²⁶ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 94.

Polygamie

„Pokud jde o polygamní manželství, je mnohem častější formou polygynie. Polygynie je obyčejně výsadou bohatých a mocných. V mnoha jihoamerických indiánských kmenech může mít více žen jen náčelník, což má být pro něj odměnou. V Africe je polygynie umožněna díky bohatství, ale také může představovat způsob, jak získat ještě větší bohatství. Cena požadovaná za nevěstu způsobuje, že pro chudého muže je velice těžké získat i jednu ženu, zatímco bohatí jich mohou mít mnoho. Ale jakmile ji dostane, může žena znamenat růst bohatství prostřednictvím zemědělské či jiné práce. Muslimové uvádí jako horní hranici na jednoho muže čtyři ženy, což je pravidlo, které bylo schváleno v sedmém století našeho letopočtu Prorokem. Prorok Mohamed přikázal, že muž se musí ke svým ženám chovat spravedlivě a rovnocenně a musí být schopen je uživit.“¹²⁸

„Většina lidí předpokládá, že polygynie nutně vede ke zhoršení postavení ženy, ale ženina prestiž v polygynní společnosti může být malá nebo vysoká, ale závisí to spíše na ekonomické situaci než na formě manželství jako takové.“¹²⁹

V literatuře můžeme najít i pojem „sororátní polygynie“ což je „sňatek jednoho muže se dvěma či více sestrami.“¹³⁰

„Polyandrie je pro většinu lidí nepochopitelná nebo směšná. Sňatek jedné ženy s více muži se povoluje pouze v několika společnostech. Pouze zřídka se tento typ sňatků povoloval u nevadských Šosonů, ale nejslavnější případy jsou známy z Markézských ostrovů v Polynésii, z Tibetu a u některých horských kmenů v Indii.“¹³¹

Obřízka

Často jde o první z pubertálních rituálů, kterým někteří musejí projít. U mužů je známá pod pojmem obřízka, u žen klitoridektomie. Větší počet pubertálních obřadů přichází až o několik let později, tj. přibližně od desíti do čtrnácti let.

Ke klitoridektomii dochází před nástupem biologické puberty, jde o formu mrzačení ženských orgánů, a to částečným či úplným odříznutím klitorisu. Při radikální formě se odstraňují velké stydké pysky. Některé arabské a súdánské

---

¹²⁷ MURPHY, R.F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 1999. s. 79.

¹²⁸ MURPHY, R.F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 1999. s. 82.

¹²⁹ MURPHY, R.F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 1999. s. 83.

¹³⁰ MURPHY, R.F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 1999. s. 84.

¹³¹ MURPHY, R.F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 1999. s. 83.

skupiny operaci ještě završí infabulací, tj. sešitím a částečným uzavřením poševního otvoru. „*Klitoridektomii provádějí obyvatelé nilského údolí, roztroušené skupinky Arabů, Somálci a různé súdánské národy z Rohu Afriky na západ k atlantickému pobřeží. V Africe a na Blízkém východě je klitoridektomie spojena s představou, že přirozený ženská sexualita je tak silná, že musí být kulturně omezena, aby mohla být zachována mužská nadvláda a rodinná stabilita.*“¹³²

Naše rituály doprovázející pubertu jsou v porovnání s uvedenými mírné.¹³³

Kanibalismus

Freud zmiňuje kromě incestu u kanibalů i samotný kanibalismus. Mluví o skryté motivaci kanibalismu primitivů. Požitím části těla nějaké osoby získají i její vlastnosti.

„*Identifikaci a klasifikaci fenoménu kanibalismu se v 5.st. před n.l. věnoval řecký historik a letopisec Herodotos. Dodnes je užíván jako regulérní pojem pro pojídání lidského masa výraz „antropofagie“, je složený z řeckých slov anthropos – člověk a phagein – pojídat.*“¹³⁴ Termín kanibalismus stvořil Kryštof Kolumbus. „*Pět staletí po Kolumbové objevení Nového světa byly výrazem „kanibalové“ cejchovány všechny kultury, jež se „nadřazeným“ bělochům jevily jako podřadné a primitivní, termín se ujal jako všeobecné označení skupin a jedinců, kteří konzumují lidské maso. Pod všeobecným termínem antropofagie existují ještě podkategorie jako například endokanibalismus – pojídání mrtvých přátel a příbuzných jako výraz úcty a exokanibalismus – pojídání nepřátel zabitých v boji nebo usmrcených jako oběť rozhněvaným bohům. Existují společenství, ve kterých se konzumuje lidské maso proto, že jim chutná.*“¹³⁵

Homosexualita

Kraft uvádí tabu homosexuality a uvádí na něm proměny v přístupu k ní. „*Z trestného činu zatíženého odpovídající společenskou tabuizací se stalo nejen široce diskutované téma. Homosexuální muži disponují ceněnými sociálními kompetencemi, jež se jinak připisují ženám. Vlastní podobnou schopnost empatie jako ženy, dovedou lépe naslouchat a mají větší potřebu vytvářet harmonii, než se*

---

¹³² MURPHY, R.F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 1999. s. 188.

¹³³ MURPHY, R.F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 1999. s. 189.

¹³⁴ DIEHL, D., DONNELLY, M.P. *Historie kanibalismu*. Praha: Práh, 2007. s. 25.

od mužů obvykle očekává. Role veřejších obětí jim zároveň nabízí prostředek jak umlčet své dnešní soupeře.“¹³⁶

Některé společnosti povolují sňatky mezi osobami stejného pohlaví, ale jen za zvláštních okolností. Tou může být například to, když jeden z partnerů přijme právní status opačného pohlaví. „Například v západní Africe dcera bohaté a vlivné rodiny bez mužských potomků někdy přijme mužský sociální status a vezme si ženy, které porodí syny (s pomocí mužů ze sousedství), a tak umožní pokračování rodu. Američané mají k homosexualitě rozdílné morální postoje. Téměř všichni se však domnívají, že homosexuální sňatek je nelogický – nikoli nemorální, ale nesmyslný. To je většinou vysvětlováno tím, že z takového svazku nevzejdou žádné děti, což je námitka, jež by mohla být adresována stejně tak heterosexuálním párům, které zůstanou bezdětné. Skutečným problémem homosexuálních sňatků je to, že spojování toho, co je stejné, je nadbytečné a vede k uzavřenosti.“¹³⁷

Suicidum

Zvláštní tabu ve společnosti tvoří pojem suicidum. „Jaké stanovisko společnost k suicidu zaujímá, je patrné už z jazykové stránky věci. Má se latinská složenina „sui“ (svůj) + „cidere“ (usmrtit) – tedy doslova „usmrcení sebe sama“ – přeložit jako sebezabití, sebevražda? V těchto jazykových pojmenováních, a zejména v pojmenování „dobrovolná smrt“ se hodnocení suicida zračí jednoznačně – a taktéž i tabu, která suicidum obklopují. Ve své křesťanské nauce o společnosti *De civitate Dei* (O boží obci) položil sv. Augustin základy středověké církve. I člověk, který usmrtí sám sebe, se proviní vraždou, není tedy sebe-usmrtitel, nýbrž sebe-vrah.“¹³⁸ (Jde o porušení Božího přikázání a vyobcování z kolektivu je pak následek. Kromě toho se sebevrah vyhnul povinností, které má vůči státu.) Sv. Augustin navíc prohlásil sebevrahy za posedlé děblem, které je třeba trestat přísněji než živé.

„Koncil v portugalském městě Braga 563 důrazně zakázal církevní pohřeb pro sebevrahy a po koncilu v Nîmes 1248 se brány křesťanských hřbitovů zavřely pro všechny sebevrahy.“¹³⁹ Když už nebylo možné ovlivnit sebevraha, museli dát církev a stát výstražný příklad živým alespoň na mrtvole.

---

¹³⁵ DIEHL, D., DONNELLY, M.P. *Historie kanibalismu*. Praha: Práh, 2007. s. 26.

¹³⁶ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 62.

¹³⁷ MURPHY, R.F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 1999. s. 76, 77.

¹³⁸ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 124.

¹³⁹ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 124.

„Definujeme-li tabu jako závažný sociální imperativ vyhnutí, regulující lidské soužití a identitu, při jehož překročení hrozí vyobcování z kolektivu, pak je sebevrah někdo, kdo hrozící vyobcování dovádí ad absurdum, neboť o něm neodvolatelně rozhodne sám. Sebevraždou se člověk vymaňuje ze společnosti a vzdoruje jejím tabu.“¹⁴⁰

Pokud se podíváme na definici sebevraždy do minulosti, můžeme nalézt, že „sebevražda je činem člověka, jenž si sáhne na život ve stavu pomatenosti. Všichni kandidáti sebevraždy jsou pomateni.“ Durkheim (1897)¹⁴¹

2.2.11 Sexuální tabu

„Sexuální pud je přirozený, ale jeho uspokojení je obklopeno mnoha tabu, zákazy, tajnostmi, klamnými informacemi, což je ten nejspolehlivější ukazatel, že jde o citlivé téma.“¹⁴² „V „intimitě“ sexuality je skryt paradox: sex je současně jevem podléhajícím v míře až bezpříkladné veřejné kontrole. Intimita, privátnost, je tak jen zdánlivá.“¹⁴³ Mlčení, které je a bylo nástrojem sexuálních tabu, má nakonec funkci ochrannou – uchovává v sexualitě magickou, mýtickou posvátnost, která dávala sexualitě veškerý smysl.¹⁴⁴

R. Uzel popisuje sexualitu a sexuální tabu v historickém kontextu, popisuje přístupy k sexualitě a vývoj sexuality. Od středověkých náboženských asketů až po viktoriánské puritány dle něj převažuje zřetelná snaha označit sexualitu za něco nečistého a nemravného. „Průkopník viktoriánské módy a morálky, lord Acton to vyjádřil nejpůsobivěji: „Myšlenka, že by žena měla nějaké sexuální pocity, je zavrženíhodná a je sprostým hanobením ženského pohlaví.“ A ještě lépe snad německý sexuolog: „Pokud je žena zdravá a normálně vyvinutá, její sexuální touha je nepatrná. Kdyby tomu tak nebylo, změnil by se celý svět v bordel a manželství a rodina by se staly nemožnými.“¹⁴⁵

Dnes nám může připadat zábavné, „co všechno bylo pro člověka první poloviny 20. století tabu: nahota, těhotenství, porod, samozřejmě pohlavní styk

---

¹⁴⁰ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 126.

¹⁴¹ MONESTIER, M. *Dějiny sebevražd*. Praha: Dybbuk, 2003. s. 14.

¹⁴² MURPHY, R.F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 1999. s. 47.

¹⁴³ MACURA, V. *Sex a tabu*. in *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Akademie, 1999. s. 7.

¹⁴⁴ MACURA, V. *Sex a tabu*. in *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Akademie, 1999. s. 8.

¹⁴⁵ UZEL, R. *Sex-odhalené tabu*. Praha: Grafoprint, 1992. s. 27, 37.

*(pro děti i ložnice rodičů).*¹⁴⁶ Kořeny těchto postojů můžeme hledat v religiozitě, „výsledkem takové výchovy pak byla naprostá nevědomost dětí a mladých lidí. Prudérie platila s určitými omezeními, poplatnými sociálnímu statutu: velmi prudérní byla buržoasie, méně prudérní maloburžoasie. Dělnictvo a nemajetné venkovské vrstvy představovaly sociální skupiny, které se konvenční morálkou řídily v míře poměrně omezené.“¹⁴⁷

Církev se stavěla k sexualitě záporně. Učení církevních hodnostářů poznamenalo na dlouhou dobu ženu jako méněcennou a posedlou sexem. Mateřství pomohlo ženám jen částečně, protože se neustále upřednostňoval stav panenský před manželským. Na konci 19. století a přelomu 19. a 20. století obhajují sexualitu lékaři ve své literatuře. Ti začínají chápat pohlavní styk jako nutný, přirozený. Zdůrazňují však, že je nutné sexualitu mírnit rozumem. Sodomii byla v devatenáctém století „označována jakákoli jiná poloha při pohlavním styku než ona nejběžnější, nebo pohlavní styk osob stejného pohlaví. Další posun významu nastal u pojmu onanie, spíše onanismus, který označoval přerušovanou soulož. Církev tolerovala toliko manželskou soulož, končící vstříknutím spermatu do lůna ženy, a to v jediné dovolené poloze – všechny ostatní praktiky byly považovány za hříšné.“¹⁴⁸

„Za porušení přikázání byly považovány:

1. *trvající pohled nečistý,*
2. *laskání u nesezdaných vůbec, u manželů tehdy, pokud je jeho cílem jenom tělesná rozkoš*
3. *smyslné objímání*
4. *dotýkání*
5. *chlípnost*
6. *soulož dvou svobodných*
7. *znásilnění*
8. *nevěra*
9. *incest*
10. *styk s osobou posvěcenou*

---

¹⁴⁶ LENDEROVÁ, M. *Zpovědní zrcadlo jako pramen k sexualitě 2. pol. 19. stol.* in *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Akademie, 1999. s. 95.

¹⁴⁷ LENDEROVÁ, M. *Zpovědní zrcadlo jako pramen k sexualitě 2. pol. 19. stol.* in *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Akademie, 1999. s. 95.

¹⁴⁸ LENDEROVÁ, M. *Zpovědní zrcadlo jako pramen k sexualitě 2. pol. 19. stol.* in *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Akademie, 1999. s. 96.

11. sodomie nedokonalá (mezi osobami různého pohlaví, způsobem nepřirozeným), sodomie dokonalá (osoby stejného pohlaví)

12. onanismus

13. pohlavní styk se zvířaty

14. únos

Termín smilstvo se užívalo i k označení erotické žádostivosti: „Smilstvo jest nezřízená žádost po tělesných rozkošech. Ono plodí slepotu ducha, přenáhlení a nerozvážlivost, nestřídmost, chtivost a rozličného tlachání, oplzlé žerty a šprýmy, vrtkavost, nechut' k bohu, lásku ke světu, ošklivení si budoucího věčného života, zatvrzelost srdce, zoufalství, atd.“ napsal rektor pražského arcibiskupského semináře Karel Fr. Prucha ve svém Poučení o generální zpovědi, které se v průběhu druhé poloviny 19. století dočkalo pěti vydání.¹⁴⁹

Církev velmi přísně stanovila hranice toho, co je a není dovoleno. Nenormální pro ni byla homosexualita, pedofilie, exhibicionismus, masturbace. Také aktivní erotický život, ten stejně tak odsuzovali i lékaři. Ti doporučovali pohlavní styk jednou až dvakrát za měsíc, současně oddělené ložnice. Nevhodným byl též styk lidí středního věku - tehdy měla žena od čtyřiceti let rezignovat na pohlavní život.¹⁵⁰

Antisexuální módu zlomil Sigmund Freud tím, že přiznal ženě podíl na sexuální slasti. V období dospívání se libé pocity soustřeďují na poštváček – klitoris. Žena je dle něj pouze pasivní „přijímací“ bytostí. Ve období dospívání se toto centrum slasti stěhuje do „přijímacího“ orgánu, a tím je ženská pochva. Pokud dospělá žena preferovala klitoridální dráždění, byla její sexualita považována za nezralou.¹⁵¹

V 60. letech nastoupily nové výzkumy spojeny se jmény Masterse a Johnsonové. Ti začali považovat za nejdůležitější erotogenní centrum klitoris. Vývoj sexuality v letech podává Uzel přibližně takto: 1920 se začíná připouštět možnost ženského sexuálního prožitku, rok 1940 pak znamená rozkvět vaginální teorie, 1960 připadá klitoridální revizionismu a nakonec 1980 symbolizuje náboženství sexu.¹⁵²

---

¹⁴⁹ LENDEROVÁ, M. *Zpovědní zrcadlo jako pramen k sexualitě 2. pol. 19. stol.* in *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Akademie, 1999. s. 97.

¹⁵⁰ LENDEROVÁ, M. *Zpovědní zrcadlo jako pramen k sexualitě 2. pol. 19. stol.* in *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Akademie, 1999. s. 102.

¹⁵¹ UZEL, R. *Sex-odhalené tabu*. Praha: Grafoprint, 1992. s. 28.

¹⁵² UZEL, R. *Sex-odhalené tabu*. Praha: Grafoprint, 1992. s. 29.

„Příčiny sexuální tabuizace jsou rozličné. Žádného filosofa ještě nenapadlo hlásat doktrínu o škodlivost objasňování chemické podstaty zaživačích ústrojí. Ale když se objeví studie o pohlavní dráždivosti, o sexuálních reakcích lidského těla, předává se v populárním podání téměř jako pornografie. Z fyziologického hlediska je soulož stejně biologickým dějem jako žaludeční trávení nebo činnost příčně pruhovaného svalu. Pohlavní funkce se z ostatních činností těla trochu vymykají. Přesahují hranice lidského těla, stávají se komunikací párovou a dále na sebe přibírají rozmnožovací mystérium. Oplození je požehnáním sexuality, současně však také jejím zatracením, prokletím a nežádoucím atributem.“¹⁵³

Sexualita slouží manipulátorům a autoritativním režimům k ovládnutí lidí. Přivedou člověka k tomu, aby se za sexualitu styděl, mnohdy i dostal strach. Moderní člověk už se nebojí tabuizace sexu, ale kritiky se sexualitou spojenou (nežádoucí otěhotnění, pohlavně přenosné choroby).¹⁵⁴ „Člověk svobodný politicky, je také svobodný sexuálně. To platí už od útlého věku a za případnou havárii si zodpovídá každý sám, stejně jako zodpovídá za svou ekonomickou prosperitu.“¹⁵⁵

„Sexuální tabu se odrážejí i v umění. Všechny sexuální odchylky, extravagance, všechny libůstky a výstřelky jsou v dějinách lidské společnosti zakonzervovány přes biblická podobenství, Vátsjajánovu Kámasútru, Boccacciův Dekameron, až po moderní prózy, třeba Vladimíra Párala.“¹⁵⁶ Pokud se podíváme na naši literaturu v 19. století, uvidíme, že se snažila vyhnout vyobrazení pohlavního aktu. Už jen náznaky toho, že se něco podobného odehrálo, byly vnímány jako neetické.¹⁵⁷ „Hysterizace tělesnosti, stejně jako překročení společenské normy v oblasti sexuální morálky byla sice obecným kulturním faktem minulého století, ale v literatuře dosahovala ještě vyostřenější podoby. Z životních reálií vstupovaly do literatury snadněji didakticky působící případy s tragickými následky – smrt „padlé dívky“ „smrt svůdce“, zdající se být vhodným výchovným prostředkem upevňujícím platný řád.“¹⁵⁸

Veškeré tabuizování sexuality přispělo k propracování erotických rituálů. Oblibě se těšily příručky typu Tajemník lásky, Dvorný společník, které radily,

---

¹⁵³ UZEL, R. *Sex-odhalené tabu*. Praha: Grafoprint, 1992. s. 39,40.

¹⁵⁴ UZEL, R. *Sex-odhalené tabu*. Praha: Grafoprint, 1992. s. 40,41.

¹⁵⁵ UZEL, R. *Sex-odhalené tabu*. Praha: Grafoprint, 1992. s. 42.

¹⁵⁶ UZEL, R. *Sex-odhalené tabu*. Praha: Grafoprint, 1992. s. 39.

¹⁵⁷ MACURA, V. *Sex a tabu*. in *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Akademie, 1999. s. 10.

¹⁵⁸ MACURA, V. *Sex a tabu*. in *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Akademie, 1999. s. 11.

jak získat a udržet náklonnost, psát milostné dopisy či se tajně dorozumívat.¹⁵⁹
*„Ve věcech erotiky bývala milostná korespondence obecně dosti cudná. Jen zřídka se objevuje důvěrný dotek, polibek, pohlázení vlasů, usednutí na klín, milostné kousnutí do prstu, rozčesávání vlasů.“*¹⁶⁰

2.2.12 Potravinová tabu

Každý z nás si jistě vzpomene na alimentární tabu v souvislosti s některým z náboženských svátků, ať jde o křesťany, židy či muslimy.

*„Všichni musíme jíst, ale v tom, co, kdy, jak a s kým jíme, se řídíme kulturními příkazy. Konzumace jídla se také silně řídí pravidly slušného a vhodného chování. Nemluvíme s plnou pusou a učíme se správně používat příbor. Kalifornští Indiáni kmene Jurok se učí jíst s vážnou tváří a přemýšlet o bohatství, zatímco brazilští Mundurukové se nesmí chovat hlasitě při konzumaci zvěřiny, neboť by tak mohli urazit bohyni zvířat.“*¹⁶¹

V Soukupových Dějinách antropologie interpretuje Harris tabu indických krav. Je zakázáno zabít krávu a požit hovězí maso. Ukazuje, že jde o promyšlený, ekonomický a sociokulturní regulativ. Indické krávy neslouží k produkci mléka a masa, ale reprodukci volů, kteří jsou dopravním a tažným prostředkem. Nízkoenergetická tažná síla je ekologická a umožňuje využívat veškeré dostupné zdroje energie. Krávy zastupují díky vysoké produkci mrvy petrochemický průmysl. Mrva pak slouží jako palivo hospodyním. Racionalitu zákazu zabíjení a pojídání krav vysvětluje Harris v souvislosti s obdobím sucha a dešťů. V období sucha je nedostatek jídla, ale pokud zemědělec respektuje zákaz, zachrání si život, protože by neměl koho zapřáhnout v období dešťů.¹⁶² *„Vegetariánství je jediný způsob, jak uživit populaci s tak vysokou hustotou obyvatelstva, přímou konzumací rostlinné stravy se energie využívá efektivněji, než když se používá jako krmivo pro zvířata – kalorická hodnota krmiva, které zvíře sežere, je vždy mnohonásobně vyšší, než kalorická hodnota masa jeho těla. Navzdory „kraví svatosti“ hovězí maso*

---

¹⁵⁹ MACURA, V. *Sex a tabu*. in *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Akademie, 1999. s. 15, 16.

¹⁶⁰ MACURA, V. *Sex a tabu*. in *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Akademie, 1999. s. 16, 17.

¹⁶¹ MURPHY, R.F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 1999. s. 47.

¹⁶² Harris M. in SOUKUP, V. *Dějiny antropologie*. Praha: Karolinum UK, 2004. s 500.

nehnije nazmar, neboť je konzumováno nedotknutelnými kastami na okraji společnosti, které se živí převážně masem zemřelých krav a vyděláváním kůží. ¹⁶³

Stejný přístup má Harris při vysvětlování zákazu požívání vepřového v židovské a islámské kultuře. Tabu vzniklo díky změně ekosystému Středního východu v době starověku. Původně byla oblast centrem domestikace prasat. K té docházelo v době, kdy lesy pokrývaly pohoří Taurus a Zagros. Od 7. tisíciletí se pod vlivem pasteveckých a zemědělských kultur lesy proměnily na travnaté pláně a poté pouště. Úbytek lesů byl fatální pro chov prasat, protože vepř není fyziologicky adaptován na vysoké teploty a přímé sluneční záření kvůli neschopnosti regulovat svou tělesnou teplotu bez vnějších zdrojů vlhkosti. ¹⁶⁴

Ideální prostředí pro chov prasat představuje stinné prostředí bohaté na řeky a jezera. Chov ve vyprahlých stepích nebyl pro pastevce výnosný. S prasaty nešlo překonávat velké vzdálenosti a nebylo možné je krmit trávou jako ovce a kozy. Tak se stával chov prasat více obtížnější. *„Nábožensky zdůvodněné tabu požívání vepřového masa, které se rozšířilo u řady kultur Středního východu, představuje racionální řešení konfliktu, kdy touha po kvalitních proteinech je velická, ale konečné náklady příliš vysoké. Bible a Korán zakazují vepřové, protože chov prasat se stal ohrožením ekosystému a produkce v malém měřítku by jen zvažovala pokušení.* ¹⁶⁵

2.2.13 Tabu v sociálních vědách

Na téma tabu v sociálních vědách napsal Petr Bakalář knihu, ve které se zabývá třemi tématy a to: rozdílnosti ras, antisemitismus a eugenika. Tato témata jsou podle Bakaláře tabuizována a zkreslována z politických důvodů. Objevuje se zde pojem rasový realismus. To znamená *„objektivní vědecky zjištěné rozdíly mezi populacemi a rasami, který nelze označovat jako rasismus.* ¹⁶⁶ Bakalář uvádí, že *„rasový realismus by měl být respektován v oblastech jako medicína, vzdělávání, kriminalita a sociální politika.* ¹⁶⁷

Z mého pohledu je zajímavá eugenika, která je až příliš zneužitelná. Bakalář popisuje jak historii, tak bezpráví, kterého se dosáhlo díky eugenice. *„Mezi ty, kteří navrhovali už nějakou metodu řízené reprodukce v historii, patřili Platón,*

---

¹⁶³ Harris M. in SOUKUP, V. *Dějiny antropologie*. Praha: Karolinum UK, 2004. s 501.

¹⁶⁴ Harris M. in SOUKUP, V. *Dějiny antropologie*. Praha: Karolinum UK, 2004. s 501.

¹⁶⁵ Harris M. in SOUKUP, V. *Dějiny antropologie*. Praha: Karolinum UK, 2004. s 502.

¹⁶⁶ BAKALÁŘ, P. *Tabu v sociálních vědách*. Praha: Votobia, 2003. 14 s.

¹⁶⁷ BAKALÁŘ, P. *Tabu v sociálních vědách*. Praha: Votobia, 2003. 14 s.

Campanella a Galon. Od 19. století pozorujeme snížení tlaku přirozeného výběru, a to vzhledem k pokroku medicíny a vzniku sociálního státu, kde přežívají a reprodukuji se ti, kteří jsou nositeli nekvalitních genů, a to ve větší míře než ti, kteří jsou geneticky kvalitnější. Dochází k tzv. dysgenickému procesu.“¹⁶⁸

„Do konce 60. let 20. století byla eugenika v mnoha západních zemích respektována a její metody využívány. Například Prezident Roosevelt byl jejím aktivním zastáncem, řada největších amerických nadací podporovala eugeniku, sterilizace osob s nežádoucími vlastnostmi se prováděla v USA, Švédsku, Dánsku, Kanadě do 70. let 20. století.“¹⁶⁹

„V roce 1933 začali nacisté se zaváděním eugenických programů. Pacienti s mentální retardací, psychózou nebo vážným defektem genetické povahy, byli sterilizováni. V období 1933-1939 bylo sterilizováno přibližně 350 000 Němců. Nacistický program byl silně kritizován, ale nelišil se od programů realizovaných v USA a také některých evropských zemích. Eugeniky bylo zneužito především proti Romům. Motivace k jejich likvidaci byly dvě: eliminovat skupiny obyvatel, které se nedají upotřebit pro potřeby války a přesvědčení o jejich méněcennosti. V druhé polovině 20. století se v západních zemích začíná prosazovat hodnotový systém, který je k eugenicе nepřátelský. Práva jedince byla rozšířena nad práva státu. Změna těchto hodnot vedla k odmítání eugeniky.“¹⁷⁰

Negativní eugenika zahrnuje programy: redukce neplánovaných počtů a porodů, sterilizace vybraných skupin populace, licence pro rodičovství. Pozitivní eugenika naopak používá přímou finanční podporu, finanční postihy za bezdětnost, plat za mateřskou dovolenou, mravní apel na morální povinnost. Etické principy eugeniky se zaměřují na všechny části, pozitivní a negativní eugeniku, novou eugeniku, umělé oplodnění dárce, prenatální diagnostiky, selekci embryí a klonování.¹⁷¹

Pro práci s různými menšinami a etniky v sociální sféře je nutná znalost způsobu života, hodnot a problémů dané skupiny. K tomuto podle mě náleží i znalost a povědomí o tradicích a zvyklostech života v dané společnosti a k němu náležející tabu.

---

¹⁶⁸ BAKALÁŘ, P. *Tabu v sociálních vědách*. Praha: Votobia, 2003. 249 s.

¹⁶⁹ BAKALÁŘ, P. *Tabu v sociálních vědách*. Praha: Votobia, 2003. 250 s.

¹⁷⁰ BAKALÁŘ, P. *Tabu v sociálních vědách*. Praha: Votobia, 2003. 251 s.

¹⁷¹ BAKALÁŘ, P. *Tabu v sociálních vědách*. Praha: Votobia, 2003. 289-297s.

Pokud se podíváme blíže do kultury Romů, se kterými se v sociální práci v naší zemi setkáváme velmi často, můžeme narazit na výraz „marimé“, který vyjadřuje mezi Romy základní pojetí tabu znečištění. Celý život Romů „prostupuje strach ze znečištění a tabu, která se k němu vážou.“¹⁷² Pravidla čistoty „slouží k vyjádření a posílení etnické hranice a k stanovení rozdílu mezi Romem a gadžem.“¹⁷³ „Tam, kde se tabu znečištění striktně dodržuje, určuje systém pravidel kontakt mezi muži a ženami, Cikány a gadži.“ (Pozn. gadžo je nerom). „Pro Cikána a jeho rodinu je nejhorším možným utrpením, když je označen za „nečistého“. Je to sociální smrt, neboť vydělení se pak mlže vztáhnout na cokoli, všechno, co takový člověk používá, nosí nebo čeho se dotkne, je pro ostatní poskvrněné. Lidé, pro něž je nejdůležitější život v komunitě, kde sňatek, narozeniny, společné oslavy a pohřby jsou velmi důležitými událostmi, se takového odsouzení velmi obávají a toto označení představuje velmi efektivní trest. Jediný možný způsob, jakým status marimé může být mezi Romy odvolán je krisu.“¹⁷⁴ (Pozn. kris, převzaté z řečtiny, znamená soud, mezi Olašskými Romy označuje skupinu starších, soud, který řeší spory a trestá Romy, kteří se provinili proti vlastnímu morálnímu řádu.)

„Největší hrozbou je možné znečištění ženy. Spodní část těla, zvláště u ženy, se pokládá za marimé a všechno, co se k ní vztahuje, je potenciálně nečisté – genitálie, tělesné funkce, spodní prádlo a narážky na sex a těhotenství.

Přísná pravidla platí i pro mytí a praní: oddělená umyvadla, ručníky a mýdla pro různé části těla. I třpytivě zářivé umyvadlo může být pokládáno za marimé: nádoba, ve které se pralo oblečení, se nesmí používat k praní ručníků na obličej, ubrusů nebo mytí kuchyňského náčiní či nádobí a oblečení žen se musí prát zvlášť od ostatního. Žena je znečištěním ohrožena více, takže se na ni vztahuje více zákazů, a proto během sexuálního vývoje (puberty, menstruace, těhotenství, šestinedělí) musí být izolována od ostatních. Musí si dávat mimořádný pozor na to, čeho se dotýká: v přísné domácnosti jí mohou zakázat, aby mužům vařila či nosila na stůl.“¹⁷⁵ Právě zde můžeme pozorovat značnou podobnost a uchování tabu dle Frazera. „Před pubertou a po menopauze se na ni vztahuje zákazů méně. Děvče může nosit krátké sukně a vystavovat tak nohy a starší ženy se mohou volněji stýkat s muži. Rozdíl mezi muži a ženami je markantní při veřejných událostech, kde ženy tradičně

¹⁷² FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 201.

¹⁷³ FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 201.

¹⁷⁴ FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 202.

zaujímají až druhé místo. Přestože je postavení ženy méně prestižní a vždy se od ní očekává, že se bude chovat skromně a podřídí se muži, má žena v rukou silnou odvetnou zbraň. Může totiž muže na veřejnosti znečistit tím, že se jej dotkne některou „nečistou“ částí oděvu, jako je třeba sukně.¹⁷⁶

„Pravidla marimé prostupují a řídí celý jejich život a také je izolují od užšího a pevnějšího kontaktu s gadži, kteří jsou apriori nečistí, protože o marimé nic nevědí.“¹⁷⁷

Existují další, „zvláštní, typicky romské rysy, jako je hrůza z náklonnosti či nepřátelství ducha zemřelého. Tímto strachem se řídí i celý pohřební obřad.“¹⁷⁸ Pohřby se samozřejmě mohou lišit a to podle náboženství, kterým byly ovlivněny. Dalším zvykem „je ničení majetku zesnulého. V době, kdy ještě jezdili v maringotkách, bylo v Anglii na pohřbu zvykem spálit maringotku, v níž zesnulý bydlel, společně se vším, co mu patřilo. Stejně tak se muselo rozbít všechno porcelánové a kameninové nádobí. Dnes, kdy Romové cestují automobily a karavany, by se měl pálit karavan. Je-li na tom rodina špatně, může karavan tiše prodat nějakému gadžovi.“¹⁷⁹

Některé informace o životě Romů jsou podstatné nejen z hlediska tabu. Je žádoucí, abychom pochopili jejich životní styl a chování, dokázali vidět na jejich zvycích i nějaký přínos.

2.3 Cíle a funkce tabu

Cíle tabu jsou různorodé, měly by zajišťovat:

- a) „Ochranu významných osob, jako jsou náčelníci, kněží i předmětů, apod. proti možné škodě.
- b) Zabezpečení slabých – žen, dětí a obyčejných lidí vůbec – proti mocnému mana kněží a náčelníků.
- c) Ochrana před nebezpečím z dotyku mrtvol, z požívání jistých jídel, apod.
- d) Zajištění proti narušení důležitých životních aktů, jako je narození, iniciace, sňatek, sexuální činnost.

---

¹⁷⁵ FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 202.

¹⁷⁶ FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 203

¹⁷⁷ FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 203.

¹⁷⁸ FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 201.

¹⁷⁹ FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 201.

- e) *Ochrana lidských bytostí před mocí a hněvem bohů a démonů.*
- f) *Ochrana nenarozených a malých dětí před rozmanitými nebezpečnostmi (jenž jim hrozí ze závislosti na rodičích).“¹⁸⁰*

*„Ze sociologického stanoviska se zdůrazňuje, že tabu slouží ke **zmenšení sociálních konfliktů**. Protiklady se od sebe oddělí, a na věci a děje, s jejichž klasifikací a zacházením jsou potíže, se uvalí tabu.“¹⁸¹*

Cílem a funkcí tabu je též **zajištění identity**. Překračování tabu umožňuje vývoj. *„Zda společnost tabuizuje či netabuizuje temné kapitoly svých dějin, zda a v jakém rozsahu je součástí veřejného života politická korektnost, zda vykořisťování a sexuální zneužívání mají či nemají status společenského tabu – to všechno je bezprostředně spjato jak s identitou dané společnosti, tak i s konkrétním sebeprožíváním jednotlivce.“¹⁸²*

Kulturní identita znamená sebepojetí, které člověk, skupina, národ získává v průběhu kulturního a historického vývoje v oblasti hodnot, schopností a zvyků. Identita se pohybuje mezi společenským očekáváním, nabídkou rolí a vnitřní skutečností plnou vlastních přání, nadějí a potřeb. Identita je produktem této interakce a zároveň nekonečné hledání rovnováhy. Pokud je tabu spojeno se silným afektivním nábojem, při jehož překročení následuje vyobcování z kolektivu, pak tabu vysvětlujeme jako regulátor identity. Člověk v případě vlastní identity znejistí a má snahu o reintegraci do společnosti.¹⁸³

Tabu a tabuizace lze pokládat dle Frazera za **magické ovlivňování světa**. *„Freud naproti tomu zdůrazňoval možnost pomocí tabu vysvětlit ambivalentní konflikty. Sociologové v tabu zase spatřují **specifický systém zákazů** sloužící k omezení a vyznačení nebezpečných společenských fenoménů.“¹⁸⁴*

2.4 Zadavatel, příjemce a strážce tabu

Tabuizací rozumíme intrapsychický, interakční systém, v jehož rámci rozlišujeme zadavatele tabu, příjemce tabu a strážce tabu. Tabu platí v mnoha

---

¹⁸⁰ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 23.

¹⁸¹ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 96.

¹⁸² KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 97.

¹⁸³ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 97, 98.

¹⁸⁴ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 101.

společnostech jen pro její členy nikoli pro ty, kteří jí jen procházejí. Stejně tak tabu v náboženské společnosti platí pro ty, kteří se s náboženstvím cítí nějakým způsobem svázání. ZADAVATEL stanovuje tabu, PŘÍJEMCI tabu ho musejí nepřetržitě přiznávat.¹⁸⁵ STRÁŽCI TABU se mohou v malých skupinách krýt se zadavateli. Ve velkých skupinách jsou strážci instituce (veřejné mínění, média, policie, státní zastupitelství). Částečně se kryjí s příjemcem tabu, působí v jeho superegu, ideálním já (často jde o zvnitřněné obrazy důležitých osob).¹⁸⁶

Takovým strážcem tabu může být i veřejné pohoršení, skandál, který spočívá v nekompromisním apelu na respektování norem. Pokud na veřejnost vyvstane nějaký skandál, je odstrašujícím příkladem pro ostatní.¹⁸⁷

„V každé skupině se vždy najdou lidé, které se k funkci strážce tabu cítí být povoláni, ať už proto, že jsou přesvědčeni o správnosti jeho obsahu, nebo proto, že si přejí získat podíl na moci jeho zadavatele. Tyto osoby silně přitahují povolání, jako je policista, státní zástupce nebo soudce. Jakožto „strážci veřejného pořádku“ se stávají orgány státní správy. Sami sebe považují za důležitou část, za nepostradatelný orgán velkého celku – těla státu. Z tohoto pocitu mohou získat narcistický prospěch a jejich vlastní život získává na významu.“¹⁸⁸

„Normu určuje skupina, ona definuje, kdo a co k ní patří. Může k tomu dospět rozhovorem nebo pravidly a zákony. Příslušnost ke skupině se může projevit nošením uniformy, odznaku nebo jiným poznávacím znamením.“¹⁸⁹

Existují tabu, která jsou předávána skrytě, a to především v malých skupinách (manželství, rodina). Porušení pravidel se neprojevuje nahlas, ale neverbální cestou, například odmítavou mimikou, zdviženým obočím, povzdechem. Témata tabu, o kterých se nesmí mluvit, se mohou týkat alkoholismu jednoho z rodičů, sexuálního zneužívání či finanční problémy. Pokud má o tomto tématu tendenci mluvit dítě, tak se mu jednoduše namluví, že tím může ublížit rodiči.¹⁹⁰

Tabu je účinné za předpokladu, že je spojeno s afektivní stránkou. Pokud afekt nevznikne přirozeně, lze ho vyvolat uměle. Má-li nějaké téma z veřejného povědomí zmizet, stačí ho ochudit o přidružené afekty. *„Bez afektu se informace*

---

¹⁸⁵ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 113.

¹⁸⁶ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 114.

¹⁸⁷ TUREČEK, D. *Vídeňská erotika a pražská pruderie*. in *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Akademie, 1999. s. 49.

¹⁸⁸ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 114.

¹⁸⁹ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 115.

¹⁹⁰ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 116.

v naší paměti uchytí jen s námahou či vůbec. Téma pak zřetelně ztrácí na výbušnosti, zajímavosti a nakonec zmizí z našeho vědomí.¹⁹¹ Můžeme se setkat i s generalizací tabu. „Vyvolává-li nějaký způsob jednání uvnitř skupiny vzpomínku na příbuzného, kterému se rodina vyhýbá nebo kterého zcela vyobcovala, může se takový způsob jednání stát tabu.“¹⁹²

„Pomocí tabu skupina stanovuje a řídí, co patří k jejímu sebepojetí – a co naopak musí vyškrtnout a u lidí s odlišným smýšlením potírat. Apelování na skupinovou identitu a důrazné vymezování vůči konkurenčním skupinám a myšlenkovým konceptům se dá obzvláště dobře pozorovat u politických stran. Všemi strategiemi se táhnou jako červená nit stále opakovaná vyprávění o zlých následcích o překročení tabu. Nehraje přitom žádnou roli to, jestli tyto příběhy odpovídají skutečnosti. Důležité je, že jim posluchač a vypravěč věří.“¹⁹³

2.5 Sankce za porušení tabu

„Trest za přestoupení tabu se původně přenechával vnitřními, samočinně působícím zařízením. Porušení tabu se mstí samo.“¹⁹⁴ V průběhu vývoje je sankcionování v rukou společnosti. „Tak navazují i první trestní soustavy lidstva na tabu. Kdo přestoupil tabu, stal se tím sám tabu. Jistá nebezpečí lze zažehnat pokáním a očistnými ceremoniemi.“¹⁹⁵

„Kdo skupinové tabu překročí, je vyobcován, protože zpochybňuje systém, a skupinovou identitu tak vystavuje nebezpečí rozvratu. Hrozba vyobcování odpovídá strachům z opuštění a pohození, jež se zakládají v raném dětství. Na tomto vývojovém stupni se jedná o strachy existenciální – buď život, nebo smrt.“¹⁹⁶ Svědomí dítěte zprostředkuje výchova. Vybudované svědomí pak umožní vznik intrapsychickému měřítku vlastního chování a jednání. Pokud se pak svému svědomí postavíme, dostávají se pocity viny, výčitky svědomí, bojíme se ztráty náklonnosti pro nás důležitých osob.¹⁹⁷ Čím více jedinec v dětství pocítil samotu a opuštěnost, čím častěji ho ovládala panika, když ho rodiče potrestali vyobcováním z rodinného kolektivu,

---

¹⁹¹ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 117.

¹⁹² KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 117, 118.

¹⁹³ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 120.

¹⁹⁴ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 23.

¹⁹⁵ FREUD, S. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 23.

¹⁹⁶ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 11.

tím více a citlivěji bude reagovat na odmítnutí, sociální izolaci i na samotnou hrozbu vyobcování. Může u něj také docházet k silným panickým reakcím s vegetativními projevy.¹⁹⁸

„Překročení tabu mohlo v kmenových společnostech vést k psychologické smrti, a to bez použití vnějšího násilí, především ale hrozilo vyobcování z vesnice, pokud očistné rituály nedokázaly neštěstí či trest odvrátit. Kdo však byl z vesnice vyobcován, byl existenčně ohrožen. Překročíme-li tabu dnes, hrozí skupina (rodina, profesní skupina, společenská vrstva) vyobcováním (např. rozvodem, profesním kopancem, sociální izolací). Toto už sice nepředstavuje vždy existenční ohrožení, svými sociálními dopady ale stále vyvolává strach. Tabu ve svém okolí tak může jedinec poměrně snadno vycítit.“¹⁹⁹ Můžeme u něj pozorovat silné psychomotorické reakce, a ty ho mohou dovést až k infarktu či v nejhorším případě k sebevraždě. „V závislosti na našich osobních i společensky tradovaných zkušenostech budeme na hrozbu vyobcování reagovat více či méně úzkostně, a proto budeme tabu respektovat. Sociální vyobcování či jen pouhé pohrdání aktivují v mozku podobná místa jako při pocitu tělesné bolesti.“²⁰⁰

Psychofyzilogickými výzkumy mozku, které dokazují, že sociální izolace může vyvolat fyzickou smrt, se zabýval Cannon. Objasňuje *„mechanismy, které stojí za případy úmrtí v důsledku zaklínání nebo očarování, doloženými v četných oblastech světa. Jedinec, jenž si je vědom, že byl očarován, je v duchu nejvlastnějších tradic své skupiny hluboce přesvědčen, že je odsouzen, a tuto jistotu sdílejí jeho příbuzní a přátelé. Od této chvíle se od něj společenství odvrací: lidé se prokletému jedinci vyhýbají, chovají se k němu, jako kdyby byl už nejenom mrtev, ale jako kdyby pro své okolí představoval nebezpečí, společenství při každé příležitosti a veškerým svým chováním sugeruje nebohé oběti smrt, takže oběť se už nesnaží domněle nevyhnutelnému osudu uniknout. Ostatně brzy pro ni uspořádají posvátné rituály, které ji doprovodí do říše stínů. Očarovaná osoba je nejprve bezohledně zbavena všech rodinných a společenských pout a vyloučena ze všech funkcí a aktivit, skrze něž si jedinec uvědomoval sebe sama. Fyzická integrita nedokáže vzdorovat rozkladu společenské osobnosti.“²⁰¹*

---

¹⁹⁷ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 38.

¹⁹⁸ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 140.

¹⁹⁹ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 13.

²⁰⁰ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 12.

²⁰¹ LÉVI-STRAUSS, C. *Strukturální antropologie*. Praha: Argo, 2006. s. 149.

Cannon vysvětluje, že strach i vztek doprovází intenzivní reakce sympatického nervstva. Reakce jsou za normálních okolností užitečné navozováním změn a tím i adaptací na novou situaci. „*Pokud však jedinec nedisponuje žádnou instinktivní či získanou reakcí na mimořádnou situaci nebo na situaci, kterou za mimořádnou považuje, činnost sympatiku se stává intenzivnější a chaotickou a někdy může během několika hodin vést ke snížení objemu krve, provázenému poklesem tlaku, což má za následek nenapravitelné poškození orgánů krevního oběhu. Odmítání nápojů a potravy, časté u nemocných trpících silnou úzkostí, tento vývoj podporuje, protože dehydratace působí jako stimulans sympatiku a objem krve se ještě více snižuje v důsledku rostoucí propustnosti kapilár.*“²⁰² Pro naši kulturu není fyzická smrt z psychického nátlaku příliš představitelná. Možná si jen neuvědomujeme sílu sociálního zázemí. Nejsme vystaveni sociální izolaci tak často, a tak nám nepřijde smrt z tohoto důvodu běžná.

2.6 Překračování tabu

„*Překročení tabu je útok na identitu jedince nebo skupiny, která se na tomto určitém tabu dohodla.*“²⁰³ Překročení tabu může někdy přinést odlehčení. Příkladem může být otevřená diskuse o utrpení německých vyhnanců ze 2. světové války. Pokud takový člověk může o svých zážitcích mluvit a setká se s porozuměním, ulehčí mu to vyrovnat se částečně s minulostí. Pokud se o nějakém překročení tabu mluví příliš nahlas, slouží to buď k posílení tabu či přitáhnutí pozornosti (ať už v zájmu sledovanosti, obchodního úspěchu). První překročení tabu nalzáme v Bibli v příběhu Adama a Evy a vyhnání z ráje. Pokud Bůh označil schopnost rozeznávat dobro a zlo za tabu, pak se vedle schopnosti poznání nemůže vytvořit ani svědomí, tedy to, co se náboženství snaží tak důrazně ovlivnit. Tím, že se člověk oddělil od zvířat uskutečnil jen díky překročení Božího tabu.²⁰⁴

„*Neexistuje žádné překročení tabu, které by nám poskytlo pouze bezbolestné výhody – i kdyby motivy překročení tohoto tabu byly seberozumnější a sebenutnější.*“²⁰⁵

---

²⁰² LÉVI-STRAUSS, C. *Strukturální antropologie*. Praha: Argo, 2006. s. 149, 150.

²⁰³ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 150.

²⁰⁴ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 151.

²⁰⁵ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 153.

Motivy překročení tabu jsou různorodé. Tabu zajišťují identitu, překročení tabu umožňují další vývoj, zároveň indikují změnu identity. Každý člověk je v průběhu svého života členem mnoha vrstevnických skupin, které se vážou ke konkrétnímu tabu. Člověk do ní vstoupí a poté ji zase opustí. Jen musí prozkoumat, která tabu přijme do svého života a která nikoli.

„Tabu přežívají, protože lidé, kterých se týká, mají strach, že pojmenování tabuizovaného zla by zároveň zničilo i všechno dobré, konstruktivní a ochraňující. Pravidla typu „všechno nebo nic“ sice patří k charakteristickým vlastnostem tabu, patří ale také do repertoáru zadavatelů tabu, kteří pomocí takových pravidel udržují tabu při životě.“²⁰⁶

„Člověk se obecně bojí konfliktů, o nichž už téměř jistě dopředu ví, že v nich bude tahat za kratší konec nebo v nich utrpí škodu. V případě překročení tabu to platí dvojnásob.“²⁰⁷

Překročit tabu lze i jiným, novým tabu. *„Vynoří-li se nový aspekt či nový konflikt, může to vést ke vzniku nového tabu. Můžeme je chápat jako reakce na výzvy multikulturní společnosti. Podaří-li se vnést do skupiny či společnosti nové tabu, okamžitě vzroste mana těch, kteří se o ně zasazují. To ukazuje na vzájemnou podmíněnost tabu a mana.“²⁰⁸*

Velký počet problémů můžeme vidět v souvislosti s genovou technologií, klonováním lidí, křížením člověka se zvířaty. Také ve výzkumu kmenových buněk či tabu usmrcení embrya.²⁰⁹ Nové technologie sice dokáží neuvěřitelné, kdysi vůbec nepředstavitelné věci, otázkou je jejich humánnost a etičnost.

2.7 Tabu v sociální práci

Tabu jsou dle Kraftha v neustálém pohybu. *„A „tabuologie“ by byla nanejvýš vzrušující společenská věda o aktuálně platných hranicích jednání, slov a myšlení. Společenské změny mají vždy za následek změny společenských tabu a naopak prolomení tabu může vést ke změnám společnosti. Krajní zónu, v níž dochází k „testování“ hranic a k nezávazné hře na jejich překračování, tvoří vtipy.“*

---

²⁰⁶ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 156.

²⁰⁷ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 157.

²⁰⁸ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 185.

²⁰⁹ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 186.

Svá vlastní tabu ani tabu společenská v mnoha případech vůbec nerozpoznáme. Naše myšlenky zdaleka nejsou tak svobodné, jak bychom si často přáli. ²¹⁰

V souvislosti s tabu se mluví o tabuizaci, což „je psychosociální mechanismus, založený v nás samých, který působí jak intrapsychicky, tak mezilidsky, jenž se může stále znovu manifestovat prostřednictvím nových tabu.

Vztah tabuizace k tabu je přitom stejný jako vztah potlačování k potlačenému nebo popírání k popřenému. Na rozdíl od potlačování, popírání, izolování, má tabuizace charakter mezilidský, vztahuje se tedy na konkrétně definovanou skupinu.

Pomocí tabu skupina definuje, co k ní patří, a co nikoli. Proto můžeme tabu chápat jako interpersonální obranu, která slouží k vzájemnému vymezení osob či skupin. Stane-li se tabu součástí instituce, jako je tomu například u mnoha sexuálních tabu v církevním kontextu, můžeme hovořit o obraně institucionální. Konkrétní skupiny mohou tímto způsobem budovat a chránit svou identitu. ²¹¹

Každý z nás je členem několika skupin, pokud se nad tím zamyslíme, zjistíme, kolik tabu nás obklopuje či může obklopovat a o kterých ani nevíme či jsme se nad nimi nikdy nezamýšleli.

Jak už jsem naznačila v úvodu i v kapitole tabu v sociálních vědách, tabu je součástí společnosti jako takové a ovlivňuje chování lidí i atmosféru ve společnosti. Alespoň základní znalosti v této problematice mohou napomoci při práci s lidmi, která vyžaduje obrovskou dávku trpělivosti a pochopení. Samotná znalost nám pomůže nahlédnout do myšlení a faktorů ovlivňujících lidské jednání, a usnadní nám tak přístup k člověku. Tabu také odráží určité nastavení pravidel společnosti a sankce za porušení tabu jsou využívány k zastrašení a odrazení od určitého záměru a chování. Pro všechny tyto důvody je výhodné, aby byl sociální pracovník informován o všech aspektech života člověka, uživatele služeb.

---

²¹⁰ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 8.

²¹¹ KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 11.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Výzkumná metoda praktické části

Hlavní výzkumnou metodou mé praktické části je obsahová analýza textů vybraných beletristických děl. Ta se zaměřuje na rozbor textu. Ferjenčík ve své knize udává její vymezení jako: „výzkumnou techniku sloužící k objektivnímu a systematickému kvantitativnímu popisu manifestního obsahu komunikace.“²¹²

Prvotním úkolem bude vybrat knihy, které budou obsahové analýze podrobeny. Protože věnovat výzkumnou část všem tabu by bylo velmi náročné a určitě ne obsahově vhodné pro diplomovou práci, zvolila jsem tři tabu, kterými se obsahovou analýzou budu zabývat. Budou jimi: kanibalismus, suicidum a rasismus. Kanibalismus a suicidum jsou zvoleny z důvodu mého zájmu o tuto problematiku a poslední, rasismus je vybrán pro své dlouholeté trvání, protože se neustále objevuje u mnoha lidí a ve své nepěkné formě mnohdy ovlivňuje práci sociálních pracovníků. Prostě se s touto problematikou setkáváme častěji než je vhodné.

Knihy byly vybrány jednak proto, že většinou jsou známé, tedy od známých autorů. Mým cílem bylo vybrat takové knihy, aby tabu bylo vysvětleno a ukázáno na dílech, která nejsou zapomenuta a která mnohdy lidé četli jen si ho nedali do souvislosti s tak závažnou problematikou nebo do souvislosti v celé šíři problematiky. Také jsou vybrány dvě knihy od autorů, jež jsem do této doby neznala. Jsou vybrány právě kvůli problematice, které se věnují. Ukazují tabu v odlišném světle, z jiného pohledu.

Druhou podstatnou částí bude stanovení základních kategorií. Pro každou jednotku analýzy, tj. každou zvolenou knihu jsem stanovila tyto kategorie:

- Námět knihy, stručný obsah příběhu, děje.
- Hlavní aktéři knihy či aktér, ke kterému se vztahuje popisované tabu.
- Umístění, prostředí, do kterého je děj vložen nebo událost.
- Čas, kdy se popisování děje odehrává.
- Samotný popis vybraného tabu a vlastní komentář k analýze jednotky.²¹³

---

²¹² FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál, 2000. s.184.

²¹³ FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál, 2000. s.186.

3.2 Obsahová analýza tabu sebevraždy

„Sebevražda je noční vlak, který se s vámi řítí do tmy. Moc rychle se tam nedostanete, tedy ne přirozeně. Koupíte si lístek a nastoupíte. Ten lístek stál všechno, co máte. Lístek platí jenom na cestu tam. Vlak vás veze do noci a nechá vás tam. Je to noční vlak.“²¹⁴

Pokud se chceme dozvědět něco o sebevraždě, můžeme najít nepřeberné množství knih a článků na nějakém z blogů Internetu. Dočteme se o sociologických výzkumech sebevražd, můžeme si pořídit statistiku sebevražd za loňský rok. Když chceme znát možné způsoby sebevražd, naskytne se nám mnoho příležitostí to zjistit. Nic z toho však tabu nebude. Sebevražda se stává jistým druhem tabu v okamžiku, kdy se nás nějakým způsobem osobně dotkne, stane se pro nás ožehavým tématem. Stane se tabu, když s ní máme zkušenost, zařadí se do našeho života. Příkladem může být sebevražda rodinného příslušníka, o které nikdo nebude chtít mluvit, bude proto pro všechny nepříjemné téma, až se z ní nakonec může stát rodinné tabu.

Přitom musíme rozlišovat sebevraždy spáchané pod vlivem psychotropních látek, sebevraždu jako únik například z těžké dlouhodobé nemoci, hromadnou sebevraždu, rituální sebevraždu anebo sebevraždu u zdravého člověka, jehož okolí nemá ani tušení o tom, co se v něm odehrává.

Pro tento druh tabu jsem vybrala knihu Veronika se rozhodla zemřít, jež jsem poprvé četla na střední škole. Oslovila mě tím, že odpovídala na jisté otázky, na které bylo nepříjemné mnohým lidem v mém okolí odpovídat. Někdy vůbec neodpověděli a odkázali mě na přemýšlení o něčem užitečnějším. Nicméně kniha posloužila správnému účelu a dala mi podněty k přemýšlení.

Druhou knihou je Noční vlak. K této jsem se dostala teprve nedávno, také díky této práci. Poskytuje pohled na tabu velmi jasně. Otec, jehož dcera spáchá sebevraždu, odmítá uvěřit, popírá, že by něčeho takového byla schopna, v tomto okamžiku jde o tabu pro společnost v čisté podobě. V sociální práci se s tímto případem můžeme setkat a je třeba být připraven na komunikaci s člověkem, jehož rodinu nešťastnou událost potká.

---

²¹⁴ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 63.

3.2.1 Paulo Coelho - Veronika se rozhodla zemřít

- Námět knihy, stručný obsah příběhu, děje.

Jde o příběh dívky, která se rozhodne spáchat sebevraždu z důvodu stereotypu v životě, pocitu nepotřebnosti. Dívka pozře léky, které jí mají její přání splnit, nicméně se jí čin nepodaří dokončit. Ocitne se v psychiatrické léčebně, kde se stane součástí pokusu doktora. Po probuzení se dívka dozvídá, že léky, kterými se chtěla zabít ji nenávratně poškodily srdce a tudíž jí zbývá jeden týden života. Během týdne v léčebně začíná dívka nahlížet na život z jiného úhlu, poznává různé lidi a život v léčebně. Pocítí opět potřebu žít a milovat.

- Hlavní aktéři knihy či aktér, ke kterému se vztahuje popisované tabu.

Hlavní postavou je mladá 24letá dívka, Veronika, která pracuje v Lublani jako knihovnice. Bydlí v klášteře u jeptišek v pronajatém pokoji. Má přátele, práci i starostlivé rodiče, je mladá a hezká a přesto se rozhodne spáchat sebevraždu.

- Umístění, prostředí, do kterého je děj vložen nebo událost.

Děj se odehrává v Slovinsku, v jeho hlavním městě Lublani. Podstatná část je pak umístěna do zdejší psychiatrické léčebny Villette.

- Čas, kdy se popisování děje odehrává.

Příběh je umístěn do roku 1997. Důležitý čas pro Veroniku je pak listopad 1997.

- Samotný popis vybraného tabu a vlastní komentář k analýze jednotky.

V knize děj sebevraždou v podstatě začíná, ač je to negativní, autor ji podává nenásilně a postupně objasňuje příčinu a okolnosti, život dívky.

„Jedenáctého listopadu 1997 se Veronika rozhodla, že teď – konečně! – nastala ta pravá chvíle k sebevraždě. Pečlivě uklidila pokojík, který ji pronajaly jeptišky v klášteře, vypnula topení, vyčistila si zuby a lehla si do postele.

Z nočního stolku si vzala čtyři krabičky prášků na spaní. Místo aby je rozdrtila a smíchala s vodou, rozhodla se vzít jeden po druhém, protože od úmyslu k činu je daleko a ona si chtěla nechat cestu ústupu volnou, kdyby toho náhodou začala litovat. Avšak po každém polknutém prášku se ve svém záměru ještě více utvrdila: za pět minut byly krabičky prázdné.

Neměla ponětí, jak dlouho bude trvat, než ztratí vědomí, a proto si na postel nachystala nové číslo francouzského měsíčníku Homme, které právě dostali v knihovně, kde pracovala.

*Při čekání na smrt si tedy Veronika začala číst o informatice, o něčem, co jí ani v nejmenším nezajímalo – což bylo charakteristické pro celý její život, protože vyhledávala jen to, co je nejsnadnější nebo to, co měla na dosah ruky.*²¹⁵

Veronika sděluje odhodlání i dlouhodobou promyšlenost činu. Její klid v této situaci je pro mě docela nezvyklý. Je pro ni důležité, aby i po smrti nebyla nikomu přítěží a nikdo po ní nemusel uklízet. Vybírala si způsob sebevraždy, který přidělá jejímu okolí co nejméně práce a zachová jí její vzhled.

„Nyní měla být pyšná jenom na sebe, uvědomovat si, že se konečně odvážila skoncovat s tímto životem: to je přece skvělé! A dělala to přesně tak, jak si to vždycky představovala – vzala si prášky, které nepoznamenají její vzhled. Skoro půl roku ty prášky sháněla. Když už si myslela, že se jí to nepodaří, zauvažovala o tom, že by si podřezala žíly. Věděla samozřejmě, že by nakonec zakrvácela celý pokoj a připravila jeptiškám nepříjemné chvíle, ale sebevrah musí myslet především na sebe a teprve pak na druhé. Byla by ráda, kdyby její smrt nezpůsobila nikomu velké potíže, ale pokud by neměla jinou možnost, než podřezat si žíly, pak by se nedalo nic dělat. (...)

*Jistě, mohla by také skočit z některé z těch nemnoha vysokých lublaňských budov, ale proč by měla působit rodičům ještě větší utrpení? Nejenže by je šokovala dceřina smrt, ale navíc by musel identifikovat znetvořené tělo: ne, to by bylo horší než vykrvácet, protože by to natrvalo poznamenalo dvě bytosti, které chtěly jenom její dobro.*²¹⁶

Výstřely, pády z výšky, oběšení, nic z toho se nehodilo k její ženské přirozenosti. Ženy si k sebevraždě volí mnohem romantičtější prostředky – podřezou si žíly nebo si vezmou nadměrnou dávku prášků na spaní.

*Veronika věděla, že v životě je důležité vyčkat pravé chvíle a pak jednat. A skutečně: dva z jejích přátel, které dojaly její ustavičné stesky na nespavost, jí obstarali čtyři krabičky – každý dvě – silné drogy, kterou používali muzikanti z místního klubu. Veronika si je uložila do nočního stolku a celý týden koketovala s blížící se smrtí a – bez sentimentality – se loučila s tím, čemu se říkalo Život.*²¹⁷

Už od počátku vyprávění má Veronika vše připravené, promyšlené negativa a pozitiva různých druhů sebevraždy. Tím se potvrzuje to, že s touto myšlenkou si

---

²¹⁵ COELHO, P. *Veronika se rozhodla umřít*. Praha: Argo, 2000. s. 9.

²¹⁶ COELHO, P. *Veronika se rozhodla umřít*. Praha: Argo, 2000. s. 10.

²¹⁷ COELHO, P. *Veronika se rozhodla umřít*. Praha: Argo, 2000. s. 11.

asi dlouho předtím pohrávala. Záleží jí na tom, jak bude po smrti vypadat a kolik práce přidělá svou smrtí ostatním. I přes chuť skončit se životem nechce ublížit svým rodičům, jakoby končila svůj život z nudy, nostalgie, jakoby nic necítila. Popisuje to celé bez emocí, přesto existuje něco, na čem jí záleží. K sebevraždě ji přitom dovedli docela zajímavé důvody.

„K sebevraždě se rozhodla ze dvou docela prostých důvodů a byla si jista, že hodně lidí by s ní souhlasilo, kdyby zanechala lístek, v němž by je vyložila. Za první: všechno v jejím životě bylo pořád stejné a – jakmile pomine mládí, začne úpadek, stárí se přihlásí s nezvratnými změnami, objeví se choroby, zmizí přátelé. Prostě dál žít pak nepřinese nic nového, naopak, mnohem spíš se bude moci nadát utrpení. Druhý důvod byl filosofičtější: Veronika četla noviny, dívala se na televizi a sledovala, co se ve světě děje. Všechno bylo špatné a ona na té situaci nemohla nic změnit – což v ní budilo pocit naprosté zbytečnosti.“²¹⁸

„...líbilo se jí, co viděli její oči a slyšely její uši. Ale ještě více ji uspokojovalo, že se na tytéž věci nebude muset dívat dalších třicet, čtyřicet nebo padesát let – protože pak už by na nich nebylo nic nového a stala by se z toho tragédie života, v němž se všechno opakuje a jeden den je vždycky stejný jako druhý.“²¹⁹

Důvody tedy byly dva: obava ze stárí a pocity zbytečnosti. Podle mě také nudné, pro ni nepodnětné prostředí. Lze uznat, že tyto myšlenky jsou hodně lidem blízké, ale otázkou je, proč na ně někteří lidé jen pomyslí a jsou dál a druzí se nad nimi zamýšlejí jako nad důvody k sebevraždě.

Při přemítání nad životem se objeví i chvíle, které odkazují člověka na vyšší instanci, čili Boha. Polemizují tak s nápadem, že jsou pro smrt vlastně předurčení někým jiným a že jen naplňují svůj osud. Veronika v Boha nevěří, přesto ještě před smrtí na něj vzpomene.

„Tisíce let udělaly ze sebevraždy tabu, urážku všech náboženských příkázání: člověk bojuje aby přežil, ne aby se vzdával. Lidské plémě se musí množit. Společnost potřebuje pracovní sílu. Manželská dvojice musí mít důvod, proč žít dál společně, i když láska pomine, vždyť každá země potřebuje vojáky, politiky a umělce.“

Jestliže existuje Bůh – a mám-li být upřímná, tak tomu nevěřím – pak je mi jasné, že lidské chápání má své meze. To on stvořil tenhle zmatek, kde existuje bída, nespravedlnost, hrabivost, samota. Myslel to jistě dobře, ale nic kloudného z toho

²¹⁸ COELHO, P. *Veronika se rozhodla umřít*. Praha: Argo, 2000. s. 13.

²¹⁹ COELHO, P. *Veronika se rozhodla umřít*. Praha: Argo, 2000. s. 15.

nevzešlo; jestliže Bůh existuje, bude velkomyslný k bytostem, které zatoužily odejít z téhle Země dřív, a možná se dokonce omluví, že nás tu přinutil žít.

Její pobožná matka říkala: Bůh zná minulost, přítomnost i budoucnost. V tom případě ji poslal na svět s plným vědomím toho, že se nakonec zabije, a její čin jej nepřekvapí.²²⁰

Jakmile Veronika zjistí, že se její pokus o sebevraždu nezdařil, začne si přehrávat scénáře o tom, jak bude pokračovat její život. Stejný pokoj, zaměstnání, každý den stejný jako předtím.

„Moje máma – kterou můj sebevražedný pokus úplně zdrtil – se z toho leknutí nakonec vzpomene a zase se mě bude vyptávat, co chci v životě dělat, proč nejsem stejná jako druzí, vždyť přece nic není tak složité, jak si myslím já. (...) Jednoho dne mě ty věčné stejné řeči přestanou bavit, a abych jí udělala radost, tak se za nějakého muže vdám a budu si namlouvat, že ho miluji.“²²¹

Bezcílnost a stejný pohled na svět přetrvává i po sebevražedném pokusu, jediným pozitivem se mi jeví její plánování budoucnosti, o tom, že vůbec přemýšlí, že bude nějakým způsobem pokračovat. I když toto plánování je obestřeno depresivním tónem, znučeností, zahořklostí.

„Všem lidem budu říkat, že žiju jen pro své děti, ale ve skutečnosti to ony budou vyžadovat, abych pro ně žila. (...) Od té doby nezbude než čekat, až děti vyrostou, každý den myslet na sebevraždu, a neodvázat se jí spáchat. Jednoho krásného dne si uvědomím, že takový je život, nedá se nic dělat, nic se nezmění. A se vším se smírím.“²²²

Pro její vypravování je typická pasivita vůči životu. Opačný postoj má její matka, která neustále hledá důvody sebevraždy ve výchově a u sebe:

„Vůbec nevím, proč to Veronika udělala. Vždycky jsme ji měli s manželem rádi a hodně jsme se obětovali, aby mohla dostat to nejlepší vzdělání. A přestože naše manželství nebylo bez problémů, rodinu jsme dokázali udržet i přes nepřízeň osudu. Veronika má dobré zaměstnání, není ošklivá, a přece...“²²³

Ve chvíli, kdy Veronika žila v domněnku, že zemře kvůli poškozenému srdci, se jí znovu zachtělo žít a prožívat ty každodenní a běžné záležitosti. Díky léčbě doktora se zbavila hořkosti a utekla z ústavu prožít zbytek svého života smysluplněji.

²²⁰ COELHO, P. *Veronika se rozhodla umřít*. Praha: Argo, 2000. s. 14.

²²¹ COELHO, P. *Veronika se rozhodla umřít*. Praha: Argo, 2000. s. 24.

²²² COELHO, P. *Veronika se rozhodla umřít*. Praha: Argo, 2000. s. 25,26.

Už se však nedozvěděla, že to byla jen součást léčby, a tedy bude žít zcela zdravá dál. Vědomí smrti u ní vyvolalo touhu žít. Což je pozitivní stránka celé problematiky. Pokud se někomu pokus o sebevraždu nezdaří, pomoci mu adekvátně tak, aby chtěl znovu být právoplatným členem společnosti.

Tabu je platné do současnosti, sankcí pro člověka za překročení tohoto tabu je, pokud se musí vrátit zpět mezi lidmi a žít mezi nimi s pocitem, že se pokusil spáchat sebevraždu. Pokud se tabu podaří překročit doslova a sebevražda je „úspěšná“, sankce a jisté opovržení se přenáší na pozůstalé blízké. Hlavní hrdinka myslí na sebe, ale i na svou rodinu, na jeptišky, které ji pronajímají pokoj. Nechce lidem okolo ní přidělat práci či způsobit utrpení znetvořeným tělem nevhodným způsobem sebevraždy. Přemítání o životě, o tom, o co člověk přijde, když se pokusí spáchat sebevraždu, to jsou hlavní myšlenky člověka.

3.2.2 Martin Amis – Noční vlak

- Námět knihy, stručný obsah příběhu, děje.

Noční vlak je příběhem o sebevraždě naprosto vyrovnané, krásné, inteligentní a veselé dívky, Jennifer Rockwellové, dcery plukovníka u policie, šéfa kriminálky, Toma Rockwella. Zabíla se třemi výstřely do hlavy. Její otec odmítá uvěřit tomu, že to byla sebevražda, a proto požádá Mike Hoolihanovou, aby se pokusila najít důkazy potvrzující vraždu. Ta se také v první části knihy snaží najít jakýkoli důkaz o tom, že se jedná o vraždu, nikoli sebevraždu. V druhé části se po pitvě objasňují i jiné souvislosti a začíná být jasné, že se jednalo opravdu o sebevraždu. Mike Hoolihanová chce zjistit příčinu, nahlédnout alespoň na chvíli do myšlenek Jennifer, vidět to samé co ona před tím, než se zabíla.

- Hlavní aktéři knihy či aktér, ke kterému se vztahuje popisované tabu.

Hlavní postavou je americký detektiv Mike Hoolihanová. Policistka s mužským jménem. Významnou osobou je i samotná Jennifer Rockwellovou, dívka, která spáchala sebevraždu. Její osoba doprovází celý děj, od začátku až do konce, a to i přesto, že její sebevražda se odehraje v první kapitole.

- Umístění, prostředí, do kterého je děj vložen nebo událost.

Jak sama hlavní postava popisuje, děj se odehrává v „našem druhořadém americkém velkoměstě“. Není přesně určená lokalita.

---

²²³ COELHO, P. *Veronika se rozhodla umřít*. Praha: Argo, 2000. s. 66.

- Čas, kdy se popisování děje odehrává.

Příběh se odehrává na přelomu března a dubna přesně neurčeného roku 20.století.

- Samotný popis vybraného tabu a vlastní komentář k analýze jednotky.

Hlavní postava – detektiv Mike je velmi „tvrdá“ žena, zvyklá na drsné situace, které jí její práce přináší. Zažila mnohé a viděla i mnoho sebevrahů, když však uviděla dceru svého nadřízeného, kterou znala skoro celé dětství, nemohla tomu uvěřit.

„Už jsem říkala, že jsem na mrtvolu zvyklá. Ale když jsem viděla úplně nahou Jennifer Rockwellovou v křesle, Jennifer s otevřenou pusou, očima ještě vlhkýma, s překvapeným, skoro dětským výrazem, tak mě to dost vzalo. To její překvapení zase nebylo kdovíjaké, trochu jako kdyby zjistila, že něco ztratila a nejspíš už to nikdy nenajde. A úplně nahá vlastně nebyla. Panebože. Udělala to s ručníkem omotaným kolem hlavy – jako když se suší vlasy. Ale teď na tom ručníku samozřejmě prosakovala temně rudá místa a vypadal těžší, než by živá žena dokázala na hlavě unést.“²²⁴

Zprávu o úmrtí dcery přináší nadřízenému Mike. Není to snadné už jen z toho důvodu, že ho velmi dobře zná a v jejím životě jí pomohl stejně jako jeho dcera.

„Když někomu nesete zprávy, jakou jsem nesla já, mívá to jisté tělesné důsledky. Tělo si připadá velmi koncentrované, připadá si důležité. Má moc, protože nese silnou pravdu. Můžete si o takové zprávě myslet, co chcete, ale pravda to prostě je. Pravda to je. Je to případ.“²²⁵

Mike se obávala reakcí Toma Rockwella, pláč, ječení, bezmoc. Neví, jak má reagovat a jakým způsobem mu vůbec pomoci. Je si nejistá.

„Pokrčil rameny; pomalu vydechl a zvedl hlavu. A já viděla to, co se u truchlících vidá jen zřídka – panický strach. V očích se mu zračil primitivní strach, typický pro nepřiliš inteligentní lidi. Při takovém pohledu má člověk chuť přehodnotit svůj názor na panikaření a ztřeštěnost. Při pohledu na něj jsem zpanikařila já.“²²⁶

*„Jak to vidíš, Mike, ty? Teď nemyslím jako kamarádka, ale jako policajt.“
„Jako policajt? Jako policajt ti musím, Tome, říct, že to vypadá na sebevraždu.“*

---

²²⁴ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 15.

²²⁵ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 18.

²²⁶ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 19.

Ale taky to mohla být nešťastná náhoda. Byl tam totiž hadr a třístatřicítka. Třeba pistoli zrovna čistila a ...“ Tom sebou cukl. Chápala jsem ho. Proč by si strkala hlaveň dvaadvacítky do pusy? Třeba zkoušela, jak chutná. Ochutnávala smrt a pak... „Udělal to Trader,“ řekl Tom. „Určitě to byl Trader.“ Tak tohle chtělo čas.“²²⁷

Tom chtěl najít za jakoukoli cenu nějakého viníka, něco co by mu celou tu událost vysvětlilo. Nechtěl uvěřit tomu, že by jeho dcera mohla něco takového dopustit. Stejně jako on tomu nechce věřit nikdo z blízkého okolí. Podezřelého má hledat Mike.

„Potřebuje podezřelého. Něco ti povím. Jestli je to fakt sebevražda, tak ve mně zůstane příšerně obrovský proč.“²²⁸

„Protože jakýkoliv závěr – prostě jakýkoliv: znásilnění, zohavování, rozřezávání na kousky, kanibalismus, nekonečné mučení čínskou důmyslností či afghánskou opulentností – by pro něj byl lepší než to druhé, totiž fakt, že si jeho dcera do pusy strčila hlaveň dvaadvacítky a třikrát stiskla spoušť.“²²⁹

Následuje pátrání po příčinách, proč by mohla tolik oblíbená Jennifer spáchat sebevraždu. Ať o ní mluvil kdokoli, nevycházel z údivu, jak se něco takového mohlo stát. Nikoho by nic podobného nenapadlo, nikdo by si nic takového nepomyslel, těžko se tomu uvěří. Jde skoro o popírání, vyřčení nemožnosti toho činu v životě této dívky.

„Oprav mě, jestli se pletu. Ale potkala jsi někdy vůbec někoho, kdo by byl na světě radši než Jennifer? Slyšela jsi vůbec někdy o někom šťastnějším než Jennifer? O někom vyrovnanějším? Ona byla prostě úplný sluníčko.“ „Vůbec se nepleteš. Ale jakmile se někomu opravdu dostaneš dovnitř... Oba přece víme, že v každém je vždycky docela dost bolesti.“ „V ní prostě nebyla žádná...“²³⁰

„Sedla jsem si do křesla se svou osmatřicítkou na klíně a snažila se vžít do situace. Ale pořád se mi vybavovala typická Jennifer – obdařená na těle i na duchu; nikdy nebyla neosobní, odtažitá. Když na ni člověk náhodou narazil třeba na nějakém večírku nebo ve městě, tak nikdy neřekla jenom ahoj a nehnala se dál. Pokaždé si s vámi chvíli povídala. Člověk si ze setkání s ní něco vždycky odnesl.“²³¹

---

²²⁷ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 20.

²²⁸ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 32.

²²⁹ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 40.

²³⁰ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 22.

²³¹ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 38.

Mike nejdříve zkouší variantu vraždy dokázat tím, že sama by se Jennifer nemohla třikrát střelit do hlavy. Proto pátrá po případech v minulosti, které by jí mohly pomoci. Nicméně tyto případy ji příliš nepomohou, naopak ještě více utvrdí v tom, že šlo o sebevraždu.

„Takže,“ řekla jsem. „Kolikrát se někdo střelil třikrát do hlavy?“ „Je to paráda. Za posledních dvacet let sedm takovejch případů. Žádný problém. Jednou šlo dokonce o výstřely čtyři.“²³²

„Coby předmět výzkumu je sebevražda jedinečná v tom, že je něčím neuvěřitelně chaotickým. Samotný akt sebevraždy nemá žádný tvar a formu. Záměr jednoho člověka, který implodoval, zkroutil se dovnitř. Je to gesto – trapné, dětinské, pokorující a zraňující, je to prostě spoušť.“²³³

Mike poslouchá výpovědi sousedů, partnera, spolupracovníků, aby zjistila možné pojitko s osobou, která by jí mohla nějakým způsobem ubližovat. Závěr i přes veškeré snahy zní jasně: sebevražda.

„Měřila jsi, Jennifer, 178 centimetrů, vážila 64 kilogramů. V žaludku jsi měla řádně strávená míchaná vajíčka, uzeného lososa a bagely a ještě k tomu natrávené lasagne. Zsinalá pleť jen na očekávaných místech, což znamená, že s tebou nikdo nehýbal, nikdo se tvé tělo nesnažil nějak naaranžovat. Fouknutí. Na pravé ruce a předloktí jsi měla mikroskopické částičky krve a tkáně. Říkáme tomu fouknutí. Tvou pravou ruku postihla smrtelná křeč. Smrtelná křeč spontánní a dočasná. Na kůži jsi měla vytlačenou spoušť a vzorek z pažby. Tak pevně jsi revolver svírala. Ty ses, Jennifer, zastřelila. Případ se uzavírá.“²³⁴

Tuto teorii potvrdí i dopis na rozloučenou, který Jennifer poslala poštou svému příteli.

„Miláčku. Jsi teď zase v práci a to mě uklidňuje. A taky to, že jsi ten úplně nechápavější a nejpozornější milenec na této planetě a nakonec mi odpustíš, co jsem provedla. Znal jsi mě desetkrát líp než všichni ostatní, ale já stejně nebyla úplně ta, za kterou jsi mě považoval. Skoro přesně před rokem jsem začala mít pocit, že ztrácím nad svými myšlenkami kontrolu. Těžko to popíšu nějak jinak. Mé myšlenky se vydaly svou vlastní cestou, vydaly se, kam musely, a já jen opodál nevinně přihlížela. Za Tulkingshornem jsem si netroufala, protože jsem mu nevěřila,

---

²³² AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 34.

²³³ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 71.

²³⁴ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 54.

že by s tím hned nešel za tátou. Myslela jsem, že to zvládnou sama, můj vnitřní lhář se mnou hrál v kostky. Začala jsem o tom číst. A když sis každé pondělí myslel, že jsem na tenise, tak jsem byla na Rainbow Plaza, kde si všichni berou oběd na trávě. Od května jsem na různých dávkách uklidňujících léků. Serzon, depekot, tegretol – zní to jako mravní postoj. Tyhle věci ti vymetou hlavu. Jenže pak to přestalo pomáhat.

Bojím se. Říkám si, že asi udělám něco, co ještě nikdo nikdy přede mnou neudělal – něco nelidského. Dělán to už právě teď? Můj drahý, budu s tebou až do zítřejšího večera. Pro mě jsi byl úplně ideální. A nezapomeň: vůbec nic jsi nemohl udělat ani trochu jinak. Pomáhej mámě a tátovi. Tátovi. Promiň, promiň, promiň, promiň, promiň, promiň, promiň, promiň, ...²³⁵

Po tomto se Mike alespoň snaží pochopit důvody tohoto činu. Zkoumá dál její život a snaží se vžít do ní i jejího života. Vše je více nepříjemné už jen proto, že zná jejího otce a znala ji samotnou, chtěla doopravdy vědět proč.

„U sebevražd – stejně jako v případě dalších kolapsů, odchodů, útěků a kapitulací – se stejně obvykle ukáže, že jiného východiska nebylo.“²³⁶

„Ted' cítím, že uvnitř mě někdo je, nějaký vetřelec, bliká mi tam baterkou. Uvnitř mě je Jennifer Rockwellová a chce mi sdělit, co já nechci vědět. Sebevražda je problémem vztahu duše a těla, jenž končí násilně a bez vítěze.“²³⁷

„Místo smrti je něco velmi křehkého. Trochu jako orchidej. Tak jako v případě samotné chemie smrti jsou i takovému místu přisouzeny rozklad a uhnívání. Ale v tomhle konkrétním případě já spíš vnímám věčné mládí.“²³⁸

Mike si dělá v průběhu vyšetřování poznámky o případu Jennifer a připisuje je k informacím, které má zaznamenané z minulých vyšetřování.

„Ve všech kulturách stoupá pravděpodobnost sebevraždy s věkem. (...) Statisticky vzato, když se přehoupnete přes dvacítku, tak jste úplně dole a následuje až skok rizikového středního věku. Jennifer bylo osmadvacet.“

Asi 50 procent úspěšných sebevrahů se o sebevraždu pokusilo už někdy v minulosti. Jedná se o takzvané pseudosebevrahy. Asi 75 procent sebevrahů své okolí nějak varuje a asi 90 procent z nich v minulosti něco řešilo nějakým

---

²³⁵ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 102,103.

²³⁶ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 55.

²³⁷ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 63.

²³⁸ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 70.

útěkem.²³⁹ „Jennifer se o sebevraždu nikdy nepokusila. Pokud je mi známo, tak také nijak nevarovala. Po celý život se nikdy nevzdávala.

Sebevraždy závisejí na konkrétních možnostech. Jestliže určitý sebevražedný prostředek (například svítiplyn v domácnosti) není k dispozici, počet sebevražd v dané oblasti prudce poklesne. Jennifer plyn nepotřebovala. Tak, jako mnozí Američané vlastnila pistoli. (...)

Ještě pár věcí, co v této souvislosti máte či nemáte dělat. Rozhodně spíš nemáte. Nemějte povolání, které nějak souvisí se smrtí. Nepracujte s léky.

Nebud'te přistěhovalec. Nebud'te Němec, který se právě vylodil u amerických břehů.

Nebud'te Rumun nebo Japonec.

Nežijte v oblasti, kde skoro nesvítí slunce.

Nebud'te dospívající homosexuál – v této kategorii se o sebevraždu dříve nebo později pokusí každý třetí.

Nebud'te devadesátiletý Losangelesan.

Nebud'te alkoholik. Chlast je vlastně stejně taková postupná sebevražda.²⁴⁰

„A nebud'te muž. (...) Pokus o sebevraždu je záležitost ženská – pravděpodobnost, že se žena pokusí o sebevraždu, je více než dvojnásobná než u muže. Ale dotáhnutí sebevraždy do konce je věc chlapů: u muže je zase dvakrát větší pravděpodobnost dokončené sebevraždy. (...)

Nebud'te Jennifer Rockwellová.²⁴¹

Celým dějem je prostoupeno odmítání uvěřit v sebevraždu blízké osoby. Tato fáze je velmi náročná nejen pro osobu, které se někdo z blízkých zabil, ale také hlavně pro okolí, které by mělo vytrvat v trpělivosti a poskytnout dostatek času na vyrovnání se s celou situací. Tento časový interval je důležitý i v sociální práci, byť je klientů či uživatelů služeb velmi mnoho a času naopak málo, neměli bychom zapomínat na taktnost a důležitost empatie při komunikaci.

---

²³⁹ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 64.

²⁴⁰ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 65.

²⁴¹ AMIS, M. *Noční vlak*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. s 66.

3.3 Obsahová analýza tabu kanibalismu

Kanibalismus je považován za tabu už dlouhá léta. A to především euroamerickou kulturou, která se s ním setkala díky kolonizaci u domorodců. Tito pak byli považováni za „divochy“, „zvířata“. Praktikování kanibalismu je pro naši kulturu nepřijatelné, ale neznamená to, že se v ní nevyskytovalo.

Pro toto tabu jsem zvolila knihu Robinson Crusoe, která je snad v podvědomí všech, a to už od základní školy, kde slouží jako povinná četba. Avšak ne všichni v ní spatří doložení tabu kanibalismu. Jde především o dobrodružný příběh muže, který ztroskotal, přežívá na opuštěném ostrově a pomáhá malým čtenářům rozvíjet fantazii. Já příběh využiji právě k doložení kanibalismu, k jeho vnímání tehdejší společnosti.

Druhou knihou je Pod kůží, možná až moc fantasy, nicméně ukazuje nám možnosti tohoto světa. Bez ní bychom si jen ztěží mohli představit, co je všechno možné. Pokud nám to připadá až příliš nepravděpodobné, je jen otázkou času, kdy nás z médií zaskočí stejně krutá, možná ještě horší zpráva než ukázky z děje knihy.

3.3.1 Daniel Defoe – Robinson Crusoe

- Námět knihy, stručný obsah příběhu, děje.

O muži, který chtěl poznat svět jako námořník a ztroskotal na pustém ostrově. Zde strávil téměř třicet let a postupně se naučil žít na ostrově a využívat to, co mu nabízel ostrov, postavil si příbytek, později dokonce i letní sídlo, choval ovce a pěstoval obydli. Na svých toulkách po ostrově zjistil, že není jediným obyvatelem, ale že sem pravidelně přijíždějí divoši z jiného ostrova, kteří si sem dovezou lidské oběti, které jim poté slouží jako zdroj potravy. Šlo tedy o kanibaly. Ve formě deníkového zápisu tedy Robinson Crusoe popisuje postřehy, které o nich věděl či pochytil na svých výpravách. Téměř po třiceti letech z rukou kanibalů osvobodil jednoho divocha, který mu byl tak zavázán, že ho po zbytek děje doprovází a slouží mu jako věrný sluha. Posléze také zachrání také kapitána jedné vzbouřené lodi, díky kterému se dostal zpět do své země.

- Hlavní aktéři knihy či aktér, ke kterému se vztahuje popisované tabu.

Hlavní postavou celé knihy, vypravěčem, je Robinson Kreutznauer, spíše Crusoe. Jako chlapec pocházel z dobré rodiny, ze tří bratrů. Jeho otec mu umožnil studovat a předurčil mu práva. Robinsona však lákaly toulky a chtěl se stát námořníkem.

- Umístění, prostředí, do kterého je děj vložen nebo událost.

Děj se odehrává nejdříve v anglickém městě Yorku, větší část knihy je však umístěn na opuštěný ostrov.

- Čas, kdy se popisování děje odehrává.

Příběh se odehrává v 17. století, důležité je pak datum 30. září 1659, kdy Robinson ztroskotal na pustém ostrově.

- Samotný popis vybraného tabu a vlastní komentář k analýze jednotky.

První zmínka o kanibalismu v knize je myšlenka Robinsona na to, že může být kanibaly opravdu ohrožen.

„Ani v nejmenším jsem nepomyslel na nebezpečí, s jakým by to bylo spojeno, a že bych mohl upadnout do rukou divochů a snad i takových, kteří by se mnou naložili hůře než afričtí tygři a lvi. Neboť kdybych se byl dostal do jejich moci, vsadím tisíc proti jedné, že bych byl již nevyvázl a že by mě byli snad i snědli. Slýchal jsem, že obyvatelé karibského pobřeží jsou kanibalové aneb lidožrouti, a podle svého odhadu jsem nebyl oněm končinám dalek. Leč i kdybych se potkal s jinými než s kanibaly, jistě i ti by mě zabili, jako se stalo mnoha Evropanům, kteří často i v hojnějším počtu jim upadli do rukou. Což teprve já sám jediný a skoro bez obrany.“²⁴²

Představuje si, jak by s ním naložili. Jeho výpověď je plna obav.

„Představoval jsem si, kterak zahlédli můj člun, jak poznali, že ostrov je obydlen a kterak se na mě chystají ve velkém množství a sežerou mě. A poštěstí-li se mi, že mě nenajdou, pak vyplení má obilná pole, zničí ohrady, odvedou má krotká stáda a já tu zahynu hladem.“²⁴³

Robinson Crusoe zjišťuje, že na ostrově jsou opravdu kanibalové a uvidí, co po nich zbylo na místě, kde požívali lidské maso. Vyjadřuje znechucení, velmi negativní reakce.

„Nikomu nevyprávím, jak jsem se zhrozil, vida poházený břeh lebkami, ulámanými hnáty a jinými lidskými kostmi, opodál ohniště ohraničené dokola

---

²⁴² DEFOE, D. *Robinson Crusoe*. Praha: Mladá fronta, 1968. s 113.

²⁴³ DEFOE, D. *Robinson Crusoe*. Praha: Mladá fronta, 1968. s 143.

*žlábkem jako zápasíště kohoutů. Tam patrně se sesedly ty divé nestvůry k nelidským hodům, aby si pochutnaly na tělech svých bližních. Byl jsem tak překvapen tímto divadlem, že jsem po dlouhou dobu ani nepomyslel na nebezpečí. Zapomněl jsem na bázeň v myšlenkách nad takovou nelidskostí, d'ábelskou surovostí a nad takovou zvrhlostí lidské povahy.*²⁴⁴

Robinson popisuje další setkání s dílem kanibalů. Toto ho ochromí natolik, že se dva roky drží v blízkosti svého bydliště. Je zhnusený a zároveň se o obává, že by ho kanibalové mohli nalézt a pak ukončit jeho život otřesným způsobem, který se vymyká tomu, co kdy viděl.

*„Ačkoli jsem již o těch věcech často slyšel, přesto jsem je nikdy nespatriil tak zblízka. S hnusem jsem odvrátil tvář, neboť se mi zdvíhal žaludek, a kdybych nebyl dosti otužilý, jistě bych byl upadl do mdlob. Počal jsem silně zvracet, načež se mi trochu ulevilo, ale stání jsem tu již neměl. Co nejrychleji jsem se doplazil na pahorek a odtamtud jsem pospíšil přímo k domovu. (...) Hnus, který jsem pocítil před divošskými bídáky a před jejich nelidskými ohavnostmi, způsobil, že jsem nepřestával býti zamyšlen a po dvě léta jsem neopouštěl blízký okruh svého bydliště. Hrozil jsem se pekelných divochů tolik, že i pouhého pohledu na ně jsem se varoval jako zjevení d'áblova.*²⁴⁵

*„Takto jsme kráčeli k místu, kde divoši tábořili, protože jsem si teď chtěl všecko lépe prohlédnout. Když jsme tam dorazili, spatřili jsme divadlo, nad kterým krev stydla v žilách a srdce ustávalo hrůzou. Byl to pro mne děsný pohled, ale Pátka se to vůbec nedotklo. Místo bylo poházeno lidskými hnáty, půda kolem dokola byla zbrocena krví a veliké kusy masa válely se tu a tam okousány a ubláceny. Všecko nasvědčovalo vítězným hodům, jež se tu odbývaly. Napočítal jsem tři lebky, pět rukou, hnáty z tří nebo čtyř nohou a množství jiných kostí a kusů mrtvol.*²⁴⁶

Během dvou let Robinson mobilizoval síly, shromáždil ze ztroskotané lodi další střelivo a byl si stále jistější, že díky svým zbráním se může setkat s divochy vybavenými pouze oštěpy. Byl si stále více jist, že je může kdykoli díky zbráním zabít. Vyrovnal se tak s možným nebezpečím, adaptoval se na situaci, byl připraven sebe i své bydliště a zdroj obživy chránit.

---

²⁴⁴ DEFOE, D. *Robinson Crusoe*. Praha: Mladá fronta, 1968. s 151.

²⁴⁵ DEFOE, D. *Robinson Crusoe*. Praha: Mladá fronta, 1968. s 152.

²⁴⁶ DEFOE, D. *Robinson Crusoe*. Praha: Mladá fronta, 1968. s 184, 185.

„Pokud jsem navštěvoval pahorek a rozhlížel se z něho, potud vytrvalo i mé nadšení, a byl jsem každou chvíli hotov k ukrutné popravě, k vraždě dvaceti nebo třiceti nahých divochů. Neuvažoval jsem mnoho o podstatě jejich jednání. Zmocňovaly se mě jen horlivost a hnus při vzpomínce na jejich nepřírozené zvyky. A přece to Bůh trpí. Jeho moudrý zákon spravuje i jejich zhoubné a odporné choutky. Možná že již od pravěku jsou oddáni těmto ukrutným a strašným zvykům, jimž propadají jenom zcela zpustlé bytosti, nabádané toliko jakousi d'ábelskou zvrhlostí.“²⁴⁷

„Byl to hrozný pohled, zvláště když jsem sešel ke břehu a spatřil znamení hrůzy, jež zanechali po svém šeredném díle: krev, kosti a kusy lidského masa, které bylo požíráno za surového veselí a žertů. Při tom pohledu mě zachvátil takový odpor a rozhořčení, že jsem si umínil, že pobiji všechny, kteří sem ještě přijdou, ať jich je sebevíc.“²⁴⁸

V průběhu času se Robinson zamýšlí nad tím, jací jsou kanibalové a snaží se je omlouvat. Odkazuje se na Boha, který je stvořil jako stvořil ostatní lidi. Lidské maso byla pro ně stejně běžný zdroj obživy jako pro nás maso ze zvířat. Uvědomuje si, že by bylo špatné zabít je jen proto, aby se cítil bezpečně. Zabije je tedy jen tehdy, když jeho život sám bude v ohrožení.

„Často jsem se tázal sebe sama: Což vím, jaký úkol jim Bůh přisoudil? Jistěže tito divoši nepovažovali své počínání za zločin. Jistěže se to nepřičilo jejich svědomí a poznání. Neměli tušení, že se dopouštějí nepravostí a hřeší proti božským zákonům, jako to děláme my. Zabítí zajatce bylo jim tolik, jako když my zabíjíme vola, a lidské maso se jim zdálo právě tak přirozeným pokrmem jako nám skopovina.(...) Ponenáhlu jsem nahlédl, jak nespravedlivě jsem smýšlel s divochy, že není mým úkolem, abych na ně útočil, dokud mě oni sami nepřepadnou, a že se musím takových útoků vyvarovat.“²⁴⁹

„Zamyslel jsem se nad těmi ubohými tvory, nad těmi divochy, kterak to, že nejvyšší moudrý Bůh ponechává některé své tvory v takové neřesti, na tak nízkém, ba sotva zvířecím stupni, že jeden druhého požírají.“²⁵⁰

Robinson je nucen přemýšlet nad tím, co by dělal v případě, že by potkal kanibaly a musel jim čelit. Během několika let sice vybuduje dostatečné zásoby

---

²⁴⁷ DEFOE, D. *Robinson Crusoe*. Praha: Mladá fronta, 1968. s 155.

²⁴⁸ DEFOE, D. *Robinson Crusoe*. Praha: Mladá fronta, 1968. s 165.

²⁴⁹ DEFOE, D. *Robinson Crusoe*. Praha: Mladá fronta, 1968. s 156.

zbraní i plán, díky kterému by zabil kanibaly, nicméně i dochází k tomu, že Bůh je stvořil stejně jako jeho a že je zabije pouze v případě, bude-li jimi ohrožen. Díky připravenosti však zachrání svého společníka Pátka.

Díky rozšířenosti tabu i dnešní době se nemusíme obávat, že bychom museli vypracovat svůj plán na ochranu před kanibaly, ale na druhé straně občas prolétne médii zpráva o kanibalských praktikách i v euroamerické společnosti. I když nejsme v současné době v přímém ohrožení tohoto tabu, myslím, že je dostatečně pozoruhodné. Kanibalové, v tomto případě domorodí divoši postihy za tabu neměli žádné, protože požívání lidského masa bylo součástí jejich kultury. V naší společnosti by se ovšem s postihem evidentně setkali. Robinsona přepadají pocity hnusu, zděšení. I když o těchto praktikách i o kanibalech věděl, vlastní zkušenost pro něj byla šokující. Stejně by to bylo v našem případě.

3.3.2 Faber Michel – Pod kůží

- Námět knihy, stručný obsah příběhu, děje.

Osou celého děje jsou jízdy autem Isserley, která se pravidelně pohybuje na jedné skotské cestě, kde zastavuje stopařům. Má velmi dobře promyšleno, komu zastaví. Když k ní stopař přisedne do auta, nenápadně ho začne zpovídat, zda jede do práce či za rodinou, zda-li ho někdo čeká. Pokud jí vyhovuje, zaveze ho k sobě na farmu. Zde se však neodehrává pro stopaře nic příjemného. Z této farmy se už nikdy domů nevrátí.

Název knihy připomíná, že „*pod kůží jsme všichni v zásadě stejní: bohužel tam máme kromě jiné výbavy i dispoziční k necitelnosti a krutosti a není třeba mnoho, aby se probudila a rozvinula.*“²⁵¹

- Hlavní aktéři knihy či aktér, ke kterému se vztahuje popisované tabu.

Hlavní a velice prazvláštní postavou je Isserley, která celou knihu jezdí v autě a zastavuje stopařům.

- Umístění, prostředí, do kterého je děj vložen nebo událost.

Děj je vsazen do oblasti Skotska na vysočinu v Ross-shiru na Ablachovu farmu.

- Čas, kdy se popisování děje odehrává.

---

²⁵⁰ DEFOE, D. *Robinson Crusoe*. Praha: Mladá fronta, 1968. s 177.

²⁵¹ FABER, M. *Pod kůží*. Praha: Odeon, 2002. s 252.

Děj není situován do konkrétního času. Vzhledem k občasným prvkům sci-fi můžeme odhadovat období na současnou dobu či brzkou budoucnost.

- Samotný popis vybraného tabu a vlastní komentář k analýze jednotky.

Děj se odehrává na skotských silnicích, kde Isserley zastavuje stopařům, aby je pak mohla odvést k sobě na farmu a pomocí svých kolegů je připravit na následné „zpracování“. Kniha obsahuje prvky psychologického románu stejně jako prvky sci-fi. Některé scény jsou pro mě nepravděpodobné, ne zrovna příjemné na odpolední pohodové čtení. Ale u tabu kanibalismu o tohle určitě nejde. Když Isserley sváží stopaře na farmu, čekají kontrolu, díky které čtyři stopaři z farmy utečou. Pracovníci farmy mají pohotovost a musejí je co nejdříve chytit. Kdyby někdo viděl, co dělají se stopaři, znamenalo by to pro ně konec.

„Ale ne,“ zaúpěla Isserley. Pomyšlení na to, jak se nějaký vyholený, vykastrovaný, vykrmený, střevně modifikovaný a chemicky purifikovaný vodsel objeví na policejní stanici nebo v nemocnici, bylo noční můrou proměněno v realitu.“²⁵²

Stopaře na útěku se podařilo chytit, zbývalo je jen zpracovat, aby neztratily hodnotu. *„Jak předpokládala, práce v hangáru byla v plném proudu: dva muži zabezpečovali nakládku lodi. Jeden se krčil uvnitř lodního trupu, kde čekal, až mu kolega nahoru podá další várku třpytivě lesklé zásilky. Druhý byl u vozíků, na nichž teď byly nakupeny vysoké hromady růžovočervených balíčků. Syrové maso obrovské hodnoty, všechno úhledně naporcované, zabalené v průhledné viskózní fólii a narovnané na plastové palety.“²⁵³*

O pár listů později se ukazuje, že na farmě se nezabíjejí a nezpracovávají stopaři jen pro obchod a zisky, ale i pro obživu samotného osazenstva farmy.

„Pravda, Isserley tu v době přípravy jídla bývala jen zřídka, často si stravu brala studenou v době, kdy už kuchař odešel a většina mužů byla po jídle. Vybírala si z toho, co zbylo, snažila se vypadat nenápadně a skrývala odpor, který v ní vyvolával pach chladnouceho tuku. Tahle dnešní vůně však byla úplně jiná.“²⁵⁴

Vše připravoval kuchař Hilis, který měl pro Isserley slabost trápilo ho, že jí zbytky a vystydlé jídlo. *„Všeobecně bylo známo, že to je věc, která Hilise nejvíc*

---

²⁵² FABER, M. *Pod kůží*. Praha: Odeon, 2002. s 86.

²⁵³ FABER, M. *Pod kůží*. Praha: Odeon, 2002. s 136, 137.

²⁵⁴ FABER, M. *Pod kůží*. Praha: Odeon, 2002. s 139.

rozčiluje: nejlepší kusy masa se vždy rezervovaly pro nákladní loď a do kuchyně šly jen méně kvalitní zbytky na semletí, krky, droby a končetiny.²⁵⁵

Zrovna ve chvíli, když se Isserley nechala přemluvit kuchařem, aby ochutnala čerstvé steaky, jí uviděl Amlise Vess, který byl pověřen otcem, aby na farmě udělal kontrolu. „To maso, které jíte,“ řekl tiše, „je z těla tvora, který žil a dýchal zrovna jako vy a já.“ (...) „Pane Vessi,“ ozvala se ledově, „strašně nerada vám to říkám, ale opravdu pochybuji, že je nějaká zvláštní podobnost mezi tím, jak vy a já žijeme a dýcháme, vůbec už nemluvě o nějaké podobnosti mezi mnou a“ – provokativně si přejela jazykem zuby – „mou snídání.“²⁵⁶

Aby si vysvětlili rozdílnosti, které je oddělují, šla se Isserley podívat s Vessem na místo, kde se stopaři po odchycení „chovali“. „Ohrady s podsely, pásy vzájemně propojených kotců táhnoucí se po celé délce stěn, zabíraly prakticky veškerý podlahový prostor, uprostřed zbýval sotva dostatek místa pro průchozí chodbu. V klecích nalevo byli měsíční krmníci, v klecích napravo polovykrmené kusy a hluboko vzadu u stěny proti výtahu nové přírůstky.“²⁵⁷ „Na protější straně pečlivě umetené uličky ve svých klecích apaticky dřepěli polovykrmení vodselové, každý na vlastní hromádce slámy. Rozdělením dostupné podlahové plochy jakousi nedefinovanou instinktivní aritmetikou se jim podařilo udržovat si od sebe odstup, byť o pouhé centimetry. Nevlídně na Isserley a Amlise zahlíželi, někteří nedůvěřivě přežvykovali neznámou novou pící, jiní se škrabali ve vlasech, které už začaly řídnout a mechovatět, a ještě další drželi ruce zaťaté v pěst ve vykastrovaných klínech.“²⁵⁸ Děsivé podmínky, ve kterých stopaře drželi a co napáchali na jejich tělech je neuvěřitelné. Navíc oslovovali stopaře „vodseli“ což byl podle všeho stopař, kterého vykastrovali, uřízli mu jazyk, oholili všechny chlupy na těle a následně ho měsíc vykrmovali, aby ho pak zabili, naporcovali a prodali. Zprávami proběhnou mnohé věci, ale doufám, že takovou nikdy slyšet ani číst nebudu.

Amlis Vess byl kupodivu přesvědčen o tom, že se nejedná o „normální“ lidi a byl překvapený, když zjistil, že mají jazyk, tudíž i schopnost nějak spolu komunikovat. „Nikdo mi neřekl, že mají jazyk,“ prohlásil užasle Amlis, kterého to

---

²⁵⁵ FABER, M. *Pod kůží*. Praha: Odeon, 2002. s 140.

²⁵⁶ FABER, M. *Pod kůží*. Praha: Odeon, 2002. s 142.

²⁵⁷ FABER, M. *Pod kůží*. Praha: Odeon, 2002. s 146.

²⁵⁸ FABER, M. *Pod kůží*. Praha: Odeon, 2002. s 147.

zřejmě zaujalo natolik, že se ani nerozčiloval. „Otec o nich vždycky mluví jako o chodících ale nemyslících hovadech.“²⁵⁹

Isserley se tuto poznámku snažila nějakým způsobem zamluvit a sdělit Amlisovi, že se tím nemá nijak zaobírat a důvěřovat svému otci. Amlis se však nedal odbýt. *„Snažím se vám pouze vysvětlit,“ trval popuzeně na svém, „že to maso, které jste před několika minutami jedla, je totéž maso, které se tady dole snaží s námi komunikovat.“²⁶⁰*

Isserley chtěla uniknout od této debaty, avšak časem se jí rozležela v hlavě a čím dál víc jí zajímalo, co se děje se stopaři po příjezdu na farmu. Poprosila tedy jatečního mistra Unsera, aby mohla být přítomna základních „úprav“ vodselů. Ten jí ukázal, jak mu vyřezává jazyk a varlata. Ani tohle však Isserley nestačilo, chtěla se také dozvědět, jak se nakládá s vodselem po měsíci výkrmu. *„Proč by to nemohlo přijít na řadu tentokrát?“ nedala se odbýt Isserley. „Hrozně ráda bych viděla...“ – znovu si zkousla ret – „...jak to děláte. Konečný produkt.“²⁶¹*

Kniha se mi příliš dobře nečetla už jen díky tématu. Myslím, že pro naši kulturu je jakékoli bádání v oblasti kanibalismu náročné, nepříjemné, mnohdy až nechutné. Myslím, že děj doprovázely mé pocity nelibosti stejně jako o knižní postavy Amlise Vesse. Tabu kanibalismu ve společnosti přetrvává a dlouho přetrvávat bude.

3.4 Obsahová analýza tabu rasismu

Projevy rasismu nejsou ojedinělé a nikoho ani nenapadne spojit si je s hrůzami za druhé světové války. Rasisté obhajovali nějakou teorii, kterou převzali od vyšší autority, se kterou se ztotožnili a chtěli ji násilím prosadit. Není to příliš lidské a světové války byly podle mě k ničemu, pokud v nich lidé nenašli ponaučení.

Literatury na toto téma je dostatek. Pro tuto práci jsem vybrala knížku Věčná Treblinka. Její název připomíná jeden z pracovních táborů za druhé světové války, nicméně její obsah je přenosný i do dnešní doby. Upozorňuje na to, že jak se Němci chovali k Židům a „méněcenným“ rasám, tak se i my dnes chováme v některých případech ke zvířatům.

---

²⁵⁹ FABER, M. *Pod kůží*. Praha: Odeon, 2002. s 148.

²⁶⁰ FABER, M. *Pod kůží*. Praha: Odeon, 2002. s 150.

²⁶¹ FABER, M. *Pod kůží*. Praha: Odeon, 2002. s 183.

Druhou knihou je Krabice živých, jejíž název jasně připomene obsah knihy, po kterém mnohdy naskakuje husí kůže. Rasismus je zločin páchaný lidmi na lidech a přetrvává z minulosti až do dnes. Bohužel si někteří mladí příznivci fašismu ani neuvědomují, že jejich hajlování a vyznávání poslušnosti führerovi nepřineslo nic jiného než smrt v plynové komoře či koncentrační tábor.

3.4.1 Charles Patterson – Věčná Treblinka

- Námět knihy, stručný obsah příběhu, děje.

Knihou srovnává závažné prohřešky proti lidským právům v koncentračních táborech, zacházení s otroky, sterilizování „méněcenných“ lidí s utrpením zvířat v současné době. Kruté zacházení se zvířaty v dnešní době často připomíná zlo páchané na lidech v historii. Jde o kořeny zla, které následně mohou být původem otroctví, rasismu a jiného nelidského jednání. Pocity nadřazenosti člověka dovolují a také svým způsobem omlouvají nehezké zacházení i zločiny historie.

- Hlavní aktéři knihy či aktér, ke kterému se vztahuje popisované tabu.

Hlavními aktéry Pattersonovy knihy jsou všichni lidé, kteří zažili nedůstojné podmínky a zacházení v koncentračních táborech stejně jako zvířata, se kterými je dodnes zacházeno jako s bezcennými tvory.

- Umístění, prostředí, do kterého je děj vložen nebo událost, čas, kdy se popisování děje odehrává.

Knihou propojuje historii koncentračních táborů, cejchování otroků v Americe, starověké civilizace a počátky nadvlády člověka nad zvířaty až po současné zacházení se zvířaty. Vyprávění tedy není umístěno do konkrétního času ani místa.

- Samotný popis vybraného tabu a vlastní komentář k analýze jednotky.

Převahu lidí nad jinými můžeme sledovat od počátků lidstva. Ať už se jednalo o vedoucího skupiny, který mohl trestat a rozhodovat o životech ostatních, tak po movité obchodníky, kteří si kupovali otroky a zaměstnávali je podřadnou prací, nechali je žít v bídných podmínkách. V této knize se ukazuje, že s mnoha lidmi, kteří podle některých byli „podřadní“, se jednalo jako se zvířaty.

„Kastrace černochů jasně ukazovala, že u bělochů existovala potřeba přesvědčit sami sebe, že jsou skutečnými pány a mohou rozkázat cokoliv. Mimořádně to ilustruje snadnost, s jakou se běloši přenášeli přes zacházení s negry, které vlastnili jako býky a hřebce, jejichž ducha bylo třeba zlomit vykleštěním.

Cejchování se používalo v Amerikách k označení a identifikaci otroků až téměř do konce 18. století. Španělé cejchovali otroky na tvář a pokaždé, když byl otrok prodán novému pánovi, používali jiný soubor písmen, takže někteří otroci měli kromě královského cejchu ještě tolik jiných, že měli celý obličej pokryt písmeny. Na začátku 19. století bylo cejchování na americkém Jihu používáno k potrestání utíkajících a vzpurných otroků, ale někdy i jako prostředek identifikace. Jižní Karolína povolovala majitelům otroků cejchování a kupírování uší otrokům obviněným z nějakého zločinu až do roku 1833.

V Latinské Americe cejchovali majitelé uprchlé otroky po dopadení na rameni. Když však zjistili, že otroci pokládají cejch za čestné vyznamenání, mrzčili je přeříznutím Achillovy šlachy na jedné noze.(...)

Majitelé otroků dávali svým otrokům pouta ze stejných důvodů, z kterých svazovali zvířata – aby je omezili v pohybu. “²⁶²

„Američtí černoši - svobodní stejně jako otroci – patřili právně do stejné kategorie jako domácí zvířata. “²⁶³

Zajímavé je číst názory starověkých učenců a filozofů, kteří jsou dáváni za vzor antické moudrosti a učenosti.

„Aristoteles tvrdil, že nadvláda člověka nad zvířaty se týká i otroků a žen, což byl názor, který odrážel politickou realitu doby, protože otroctví a podřízenost žen byly ve starověkém Řecku čímsi samozřejmým. V Politice Aristoteles napsal, že tak necivilizovaní lidé, jako sousední Achajci a Trákové, jsou svou přirozeností otroky, protože jsou o tolik horší, o kolik je horší tělo než duše, či zvířata než lidé. Aristoteles věřil, že je povoleno zotročit lidi, kteří nemají rozum, stejně jako bylo možné zotročit zvířata. Otroci a zvířata toho pro obecné blaho mnoho neučiní a většinou žijí jen tak nazdařbůh. “²⁶⁴

„Myšlenka velkého řetězce bytí, s kterou přišel první Aristotelův učitel Platon, formovala víru Řeků, že jsou postaveni výše než jiné národy, ženy, otroci a samozřejmě, zvířata. (...) Středověké křesťanství si Platonovu představu upravilo v žebřík, na němž stál úplně nahoře Bůh a na nejvyšší příčce evropských křesťanů, což bylo postavení, které jim poskytovalo božský mandát být Božími dohlížiteli a správci tvorů na žebříčku pod nimi. Tím nabyt (evropský) člověk v podstatě

---

²⁶² PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 28.

²⁶³ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 29.

²⁶⁴ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 31.

neomezenou autoritu, aby vládl světu přírody jako viceregent a zástupce všemocného Boha. „²⁶⁵

Evropané žili dlouhou dobu v přesvědčení, že jejich rasa je nadřazená. Kolonializovali, zotročovali, vyhrazovali si práva.

„Německý biolog a filozof Ernst Haeckel, jehož ideje silně ovlivnily nacistickou ideologii, tvrdil, že neevropské rasy mají psychologicky blíže k savcům (opicím a psům) než k civilizovaným Evropanům, a musíme proto přisoudit jejich životům zcela odlišnou cenu. Evropané pokládali kolonialismus za přirozené prodloužení lidské nadvlády nad zvířecí říší, protože se mnoha Evropanům zdálo jasné, že bílá rasa prokázala svou nadřazenost nad nižšími rasami tím, že je dostala pod svou knutu. „²⁶⁶

Často jsou tyto výroky nepochopitelné a tím více, čím více z nich vycházejí z úst „vzdělanců“. Tito vzdělaní lidé pak vymýšlejí teorie, které si převezmou méně vzdělaní a ti je využijí nesprávnými způsoby.

Nenechme se uklidnit tím, že rasismus by se týkal jen jedné či dvou ras. Rasismus se dotkl nejen Afričanů, coby „nevzdělaných divochů“, ale též domorodých Američanů, kteří byli omezováni kolonialisty. Také však Japonců, Číňanů a Židů. Katastrofální důsledky této nenávisti přinesly pak koncentrační tábory.

*„Evropané, kteří se v 16. století plavili do Afriky, hovořili o lidech, s nimiž se setkávali jako o „primitivních“, „zvířatům podobných“, či „divoké zvěři“. Angličané si schovávali nejtvrďší kritiku pro „ošklivé a odporné“ Hotentoty, které popisovali jako „páchnoucí a nebezpečné lidi nehezkého vzhledu“, kteří se pohybují ve „stádech“ jako jejich zvířata, a zdá se, že spíše kdákají jako slepice či hudrují jako krocani, ne aby hovořili jako lidé. (...) Edward Long napsal ve svém díle *History of Jamaica* (1774), že orangutan má blíže k negru než negr k bílému muži. (...) V 19. století evropští vědci vytvářeli různé teorie o lidské nerovnosti, založené na rase, pohlaví a třídě, které stavěly evropské muže nad mimoevropské muže, ženy, Židy a, na spodku žebříčku, Afričany.* „²⁶⁷

„Podobným způsobem byli před svým zničením znevažováni i domorodí Američané. Stejně jako později nacisté v Evropě, napsal Stannard, uveřejnili evropští

---

²⁶⁵ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 33.

²⁶⁶ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 36.

²⁶⁷ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 40.

cestovatelé a kolonisté po příchodu do Ameriky „mnoho svazků velkohubých rasistických omluv pro holocaust, který prováděli.“ Nejenže pokládali „nižší rasy“, s kterými se setkali v Amerikách za zlé, hříšné, smyslné, nelidské a nekřesťanské, a tudíž nebezpečně blízké zvířatům, ale pokládali i styky s nimi za morálně poskvrňující. (...) Nejvzdělanější a nejkultivovanější členové Kolumbovy druhé plavby domorodými kmeny, s nimiž se setkali, pohrdali. Italský šlechtic Cuneo, Kolumbův přítel z dětství, jim říkal „zvířata“, protože nespali na matracích, ale na zemi, a protože jedli, když měli hlad.²⁶⁸

„Jedním z největších obdivovatelů zničení domorodých národů Ameriky byl Adolf Hitler. Pokládal dobývání severoamerického kontinentu bílými Anglosasy za inspiraci, která ho přesvědčila o praktičnosti genocidních opatření proti rasově podřadným národům.“²⁶⁹

Zdrojem, příčinou mnoha rasistických výpadů a projevů byla druhá světová válka. Je jasné, že pokud člověk měl zabít jiného člověka, potřeboval si svou situaci nějak odlehčit, označil je nelidskými, zvířecími výrazy a tím si usnadnil, omluvil své jednání. Smutné je, kam až tohle zašlo a kam to v současné době zachází. „V průběhu druhé světové války bylo Japoncům posměšně nadáváno do „zvířat, plazů nebo hmyzu (opice, paviáni, gorily, psi, myši a krysy, zmije, chřestýši, švábi a havět – či méně přímo japonské stádo a podobně). (...) Když začala válka, zacházelo se s Američany japonského původu ve Spojených státech jako se zvířaty, a to doslovně. Krátce po útoku na Pearl Harbour na ně byla podniknuta razie a byli přinuceni žít celé týdny a dokonce měsíce před internací v táborech, dříve zařízeních pro zvířata. Vládní úředníci státu Washington natlačili dva tisíce Američanů japonského původu do dvora, odkud byl předtím dobytek odvážen na jatka.“²⁷⁰

Také Japonci nenáviděli své nepřátele, Číňany, které nazývali hanlivými výrazy. „Japonské ozbrojené síly pokládaly Číňany za podřadné tvory, jejichž zavraždění nemá větší morální váhu, než porazit prase nebo rozmáčknot štěnici. Jeden japonský generál řekl jistému válečnému zpravodaji: „Pokládám Číňany za prasata.“ a jeden voják si zapsal do deníku, že „prase má teď větší cenu než život lidské bytosti (Číňana). Je tomu tak proto, že prase se dá sníst.“²⁷¹

---

²⁶⁸ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 42, 43.

²⁶⁹ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 46.

²⁷⁰ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 49.

²⁷¹ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 51.

„Vietnamcům se říkalo „žluté huby“, „šikmooké opice“ a „mrňousi“. Podle oficiálních zpráv Vietnamci „zamořili“ určitý kraj. Úředník Spojených států pro styk s veřejností John Mecklin prohlásil, že mozky Vietnamců se podobají „scvrklé noze oběti obrny“ a jejich schopnost myšlení je o něco menší než myšlení šestiletého amerického dítěte.“²⁷²

Dostáváme se k podle mě nejznámějšímu projevu rasismu v historii, a to vůči Židům.

„V Německu začalo pomlouvání Židů již dlouho předtím, než se dostali nacisté k moci. Nejprve vůdce protestantské reformace Martin Luther pochválil Židy za to, že odmítli nečisté učení papežských antikristů. Jakmile však začalo být jasné, že Židé nehodlají konvertovat k jeho druhu křesťanství, označil je za „prasata“ a „šílené psy“. Řekl, že kdyby byl někdy přivolán, aby pokřtil Žida, utopil by ho, jako jedovatého hada. (...) Paul de Lagarde, německý orientalista a odborník na semitské jazyky, nazval Židy „bacily“ a řekl, že jsou „nositeli rozkladu, který znečistí každou národní kulturu“. Zničte tuto „lichvářskou havěť“ dříve, než bude pozdě, požadoval dále. „O tom, co udělat s parazity a bacily se nediskutuje.“²⁷³

„V průběhu druhé světové války prohlásilo nejvyšší německé velení na východní frontě, že ruští komunisté jsou níž nežli zvířata: „Urazili bychom zvířata, kdybychom k nim měli radit tyto lidi, kteří jsou většinou židovského původu. (...) Heinrich Himmler, který pokládal Žida za „duchovně a mentálně mnohem nižšího tvora než jakékoli zvíře“, chápal válku jako rasový boj na život a na smrt proti hordě „asijských zvířat“ pod kontrolou židobolševiků.“²⁷⁴

„I když Němci často říkali Židům „krysy“ a uráželi je i názvy jiných zvířat, jejich oblíbenými nadávkami byly „prase“, „židovské prase“, „svině“ a „Saujuden“ („židovská svině“). (...) V ženském koncentračním táboře v Ravensbrücku říkali Němci vězeňkyním, u kterých záměrně vyvolávali gangrénu a na kterých konali experimenty s kostními transplantacemi, „králičí děvčata“. (...) Daniel Jonah Goldhagen ve své knize *Hitler's Willing Executioners* uvedl, že Němci často využívali Židy k různým hrátkám a „nutili je, jako cirkusová zvířata, předvádět různé kousky, které Židy ponižovaly a jimiž se bavili jejich mučitelé.“²⁷⁵

---

²⁷² PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 52.

²⁷³ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 53.

²⁷⁴ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 54.

²⁷⁵ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 55.

Vědu pracující s dědičnými vlastnostmi, zároveň však zkázou pro mnoho lidí představovala eugenika. Jako první tento pojem použil Francis Galton v roce 1881. Ve své knize se jí zabývá Petr Bakalář (viz. výše).

„Od dvacátého století byla hlavním cílem eugenického hnutí sterilizace lidí pokládaných za břímě společnosti a hrozbu civilizaci, a jak ve Spojených státech, tak v Německu se eugenikům podařilo nucenou sterilizaci prosadit. V Německu, kde eugenické hnutí dosáhlo svého vražedného vyvrcholení, bylo cílem vědců zlepšit rasový základ německého národa vyřazením jeho podřadných členů a rasově cizích prvků.“²⁷⁶ „Davenport a jiní eugenici věřili, že sociální deviace je geneticky determinovaná a že kriminalita je důsledkem špatných genů. Přikláněli se k imigrační politice, podle které by nebyli vpouštěni do země jednotlivci a rodiny se špatnou genetickou výbavou. hlásal, že by se měla prošetřit rodinná historie všech perspektivních přistěhovalců, takže lidé s „imbecilními, epileptickými, alkoholickými a sexuálně nemorálními sklony nebo s duševními chorobami“ by byli identifikováni a nevpouštěni do země.“²⁷⁷ Eugeniky se politika nechala opravdu inspirovat, bohužel pro hodně lidí, byli mnozí z amerických eugeniků antisemité. „Zákony měly katastrofální důsledky pro mnoho evropských Židů, protože nesmírně zpomalily přistěhovalectví z východní a jižní Evropy. Po celá třicátá léta se pokoušeli židé, kteří tušili, že dojde k holocaustu, vystěhovat, ale nebyli přijímáni. Legální kvóty a pokračující eugenická propaganda jim znemožňovaly dostat se do země.“²⁷⁸

Eugenika ovlivnila nejen politiku, ale také sociální práci s mentálně postiženými, práci se zločinci, kteří byli sterilizováni, aby nemohli přenášet svou genetickou výbavu obsahující jakoukoli deviaci na jinou generaci. „Počátky sterilizace sloužily v Americe ke kontrole zločinnosti. (...) První metoda, kastrace se používala ke sterilizaci zločinců mužského pohlaví až do roku 1899, kdy byla přijata jako praktičtější metoda vazektomie, vyříznutí chámovodu. (...) Spojené státy se staly vzorem pro jiné státy, které si přáli sterilizovat „defektní“ lidi. První evropskou zemí, která zavedla v roce 1929 podobný zákon, bylo Dánsko a další skandinávské země ji rychle následovaly. V Německu byl schválen zákon o sterilizaci v roce 1933, krátce poté, co se dostali do moci nacisté.“²⁷⁹ „Dne 14. července 1933 byl přijat zákon o prevenci dědičně špatného potomstva, podle kterého se měla provádět sterilizace

---

²⁷⁶ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 83.

²⁷⁷ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 85.

²⁷⁸ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 86.

pacientů ve státních nemocnicích a pečovatelských domech. Nového zákona o sterilizacích se týkaly vrozená slabomyslnost, schizofrenie, maniodepresivní psychóza, dědičná epilepsie, dědičný tanec sv. Víta, dědičná slepota, dědičná hluchota a vážné dědičné fyzické vady. Někteří nacisté si přáli, aby tento nový zákon zahrnoval i Židy.“²⁸⁰

„I když nejsou dostupná přesná čísla, odhaduje se, že celkové množství Němců sterilizovaných za nacistické vlády činí mezi 300 000 až 400 000 lidí.“²⁸¹

„Krok od sterilizace k vyhlazování byl pro nacisty naprosto logický. Nejprve režim prováděl násilné sterilizace, aby snížil počet porodů postižených dětí. Pak zavedl eutanazii pro děti, aby se zbavil postižených dětí, jejichž narození nezabránil sterilizační program. Konečným krokem byl program eutanazie pro dospělé, určený k tomu, aby se země jednou pro vždy zbavila všech tělesně a duševně postižených.“²⁸²

Rozhodování o životě druhých, stejně jako povyšování své rasy nad jinou vede vždy jen k destruktivním opatřením ve společnosti. Rasismus byl stejně špatný v minulosti jako je špatný dnes, jen doufejme, že dnes jsou za něj postihy, které usměrní tyto projevy. Někdy se obávám, že je to s rasismem ve společnosti podobně jako s šikanou ve škole. Děje se, ale pokud ji nevidí autorita, která by mohla zasáhnout, jsou přihlížející tolerantnějšími a více mlčenlivějšími. Na druhou stranu může být pojem rasismus zneužíván jinou etnickou skupinou, a to v neprospěch člověka, který se neprojevil nijak negativně proti jiné rase.

3.4.2 Norbert Frýd – Krabice živých

- Námět knihy, stručný obsah příběhu, děje.

Knihou vypráví o zážitcích autora z koncentračních táborů, ty zasadil do prostředí pracovního tábora. Hlavní osobou je český filmař, Zdeněk. Jeho těhotná žena je v Terezíně. On projde tříděním v Osvětimi a v Giglingu dělá písaře. Toto „prominentí“ místo mu umožní, aby pomáhal např. svému kamarádovi, kterému jeden z esesáků přerazí sanici a je nutná operace. Statečně zasahuje do krabice živých, aby pomohl svému kamarádovi. Kniha popisuje vytváření skupiny antifašistů i lidské slabůstky vedení tábora. Kniha končí obavami nacistů z konce války, atmosféra se odlehčuje, dozorcí jsou mírnější.

---

²⁷⁹ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 88,89.

²⁸⁰ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 91.

²⁸¹ PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 93.

Název knihy zcela vystihuje instrukce pro Zdeňka, kterému nadřízený říká, ať jde za kápem pro ještě jednu, úplně stejnou krabici.

„Odpoledne už byla celá řada úmrtí – to zavínil ten svinský apel – a kdoví, kolik lidí nám ještě umře v noci. Přestaneme dávat vyřazené kartotéční lístky do zvláštního oddělení téhle krabice, jak jsme to dělali dosud. Brzy by tam nezbylo dost místa pro živé. Založíme si tedy samostatnou kartotéku pro vyřizené případy – krabici mrtvých. Téhle staré budeme říkat krabice živých, rozumíš? Jdi teď do německého bloku a popros kápa Karlchen, aby udělal novou krabici, přesně takovou, jaká je tahle. Ale neprozrad’, že bude jen pro mrtvé.“²⁸³

- Hlavní aktéři knihy či aktér, ke kterému se vztahuje popisované tabu.

Hlavní postavou je český filmař Zdeněk a další osoby, které nějakým způsobem zasáhli do jeho zážitků z táborů.

- Umístění, prostředí, do kterého je děj vložen nebo událost.

Prostředím, kde se román odehrává je pracovní tábor Gigling 3. Jsou zde však zahrnuty vlastní zkušenosti z koncentračních táborů Terezín, Osvětim a Dachau.

- Čas, kdy se popisování děje odehrává.

Děj je umístěn do podzimu a zimy roku 1944.

- Samotný popis vybraného tabu a vlastní komentář k analýze jednotky.

I přesto, že se děj odehrává v pracovním táboře Gigling 3, promítají se do příběhu zážitky autora z Osvětimi. Hrůzné zážitky, nad kterými se nám dnes jen pozastaví dech. Zacházení s lidmi, jako by byli méněcenní, podřadní, ještě níže než otroci. S lidmi se zacházelo jako se zvířaty.

„V Osvětimi bylo peklo. Z čtyřhranného podsaditého komína šlehaly plameny, Vrhaly měnivou zář na úzký pruh oken pod střechou velké konírny, kde přebývali. Dole, na holém betonu, dřepělo tisíc vězňů, jeden vždycky zády vklíněný mezi skrčená kolena druhého. Oblečení do tenkých hadříků, bez pokrývky, bez možnosti natáhnout údy, tak vyslechli řízný povel: Spát!“²⁸⁴

Z krutostí nebyly vyloučeny ani ženy a dívky.

„Osvětimské kameny mlely tvrdě. V první stodole přišel rozkaz: „Všecko dolů!“ Hodinky, prsteny, řetízký do kabelek a kabelky k noze. Pak všecko svléci a spustit prostě na zem. Pak ráz, dva, vykročit ze spadlé sukně a poklusem k další

---

²⁸² PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka*. Praha: Práh, 2003. s 102.

²⁸³ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 128.

²⁸⁴ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 19, 20.

selekcí. Pak do jiného baráku, kde čekali holiči. Teď padaly na zem copy, kadeře a mnoho slz. Pak jim cizí prsty plácly na tělo hrst mazlavého mýdla, jakým obvykle drhnou podlahu, a strčily je pod horké sprchy. U východu na dvůr čekal chlap s žínkou na ruce, namácel ji do zelené žiraviny proti všim a přejel každé dívce po ostríhané lebce.²⁸⁵

„Trhla jím, aby se rozvinul. Zpozorovala úlek mladé Maďarky a smála se. „Tak ty nevíš, co to je“ „Bičik na psa,“ šeptala Jolán. „Kdepak na psa,“ řekla dozorkyně. „To je na takové svině jako jsi ty, rozumíš?“ A švihla ji lehce po lýtkách. Děvče poskočilo. „Ale přes nohy obyčejně nebiju,“ dala si dozorkyně záležet na každém slově. „V lágru se bije na zadek. Na holý zadek. Veřejně. To se ohneš přes okraj stolu, jedna ti přidrží hlavu, druhá nohy a třetí bije. Takhle!“ Zvedla bičik a udeřila jím vši silou do stolu. (...) „Pro takové, které moc řvou a vůbec dělají tyátr, mám ještě něco docela jiného než bič. Podívej!“ Shýbla se a zvedla dřevák. „Vezmu tohle a tím ti prostě roztluču tu hezkou tvářičku na kaši. Nebyla bys první, kterou bych zabila vlastníma rukama, rozumíš?“²⁸⁶

Frýd popisuje transporty z Osvětimi do pracovních táborů. Dlouhé cesty v nelidských podmínkách, ve vagónech určených pro převoz zvířat na jatka.

„Dlouhá jízda v dobytčích vagónech bez jídla a pití, delší nebo kratší pobyt v Osvětimi s hořící pecí před očima, hrůza selekcí, těch věčných defilírek nahých lidí před esesáky, kteří jediným mávnutím ukazováčku posílali na smrt – ne, proti tomu byly první dny v Giglingu rajská dovolená.“²⁸⁷

V jednom z vagónů transportu se vytvořil tzv. mozek skupiny, který tvořili v podstatě muži, kteří si i za takovéto situace zachovali chladnou hlavu a vymýšleli, jak nejlépe přežít dlouhou cestu s co nejmenší újmou pro všechny. Získali si tím přirozenou autoritu i za takovéto situace.

„Mozek skupiny pracoval dál. „Protože není dost místa, abychom si všichni sedli na zem,“ volal Honza, „bylo by spravedlivé stanovit směny a střídát se. Dvě hodiny stát, dvě hodiny sedět. Chcete, mládenci?“ (...)Dva dny a téměř tři noci tak drkotal vagón po vytlučených kolejkách třetí říše, povaloval se podél nákladních ramp malých nádraží, za dlouhých zastávek byl ostře hlídán, nikdo se nesměl objevit u okénka. (...) Nejhorší potíž byla s kbelíkem. Měli pouze jeden pro tělesnou potřebu

²⁸⁵ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 185.

²⁸⁶ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 242.

²⁸⁷ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 152.

devadesáti mužů, museli si ho podávat přes hlavy a vyprazdňovat ho hůře nebo lépe mířeným chrstnutím směrem k zamřížovaným větrákům. (...) Všichni byli ztýraní únavou, hladem a žízní, ale nikdo nikomu neublížil, nikdo nikoho nezardousil.²⁸⁸

Zacházení v samotném táboře bylo stejně jako v ostatních táborech ze války s Německem, povýšenecké, nesnášenlivé. Vedení tábora se vyžívalo v autoritativních projevech, v ponižování a ještě se tím bavili.

„Rozkaz přeslechl, ale teď ho pohltila vřava tisíce mužů, kteří se vrhli zároveň k haldě bot. Uprostřed baráku na cihlové vyvýšenině se prohýbá smíchy esesák a po jeho boku se řehtají dva pochopi s obušky. „Za pět minut musíte být seřazeni před barákem k apelu, ruk cuk!“ Řvou a plácají se smíchem do steh. (...) A pološílení, ne, úplně šílení muži si rvou navzájem šaty z těla, aby jeden druhého odtáhli od svých škrpálů. Zdeněk se tlačí na boty břichem, chrání je za cenu života – což v lágru neví každé dítě, že boty jsou život? Šlapou po něm, ale jeho žaludek se zahřívá vědomím, že kryje své boty. A když pány nahoře přestává žert bavit, klacky se rozběhnou po hubených hřbetech a vyjící chudáci se rozprsknou do všech stran, s botami nebo bez nich.²⁸⁹

„Pamatuješ se, jak jsme honivali vězně s těžkými kameny odleva doprava a pak zase zpátky, jen tak? To je překonaná fáze nacionálního socializmu. Teď je budeme honit do skutečné práce, oni budou umírat stejně, ale říše z toho něco vyzíská, chápeš? Každý, kdo nám chcípne v lágru jen tak, dokud ho na stavbě nevymáčkne jako citrón, je ztráta pro národní hospodářství.“²⁹⁰

Omezování probíhalo na těch nejzákladnějších úrovních, lidi v táborech byli týráni omezením potravy, pití.

„Chtěli bychom pouze vědět, jestli snad přece jen nemůžeme vyfasovat ještě teď nějaké jídlo. Už třetí den hladovíme. Chvilku bylo úplně ticho. Muži polykali sliny. Pak řekl lagerältester: „Ale kamarádi, byli jste přece teprve vzati do stavu našeho tábora. Až od rána pro vás budeme brát příděly. Mějte rozum!“²⁹¹

„Všichni si sednou, řval blokouš. Mám pětadvacet pohárů, dva a dva dostanou dohromady kávu. Chleba bude za hodinu – výjimečně už ráno. Jinak ho budete dostávat večer. Čtyři muži jednu veku. Teď klid!“²⁹²

---

²⁸⁸ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 155.

²⁸⁹ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 21.

²⁹⁰ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 121.

²⁹¹ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 28.

²⁹² FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 39.

Stejně tak jim nebyl dopřáván dostatek oblečení, tepla. Někteří neměli dokonce ani boty.

„Pak se bez jakéhokoli přechodu obrátil k ostatním. „Teď spát, los! Šaty a boty dolů a pod hlavu! Kdo mi bude ráno hlásit, že mu ukradli škrpály, toho osobně zmlátím. Za trest, že byl tak blbý a dal si je vzít!“²⁹³

„Kdo měl dobré boty, přitiskl k nim hlavu pevněji a dovedl se snad i usmát. Ale kdo měl boty chatrné, nezbavil se chmurných myšlenek. A kdo neměl vůbec žádné boty – nějakých sto dvacet mužů – díval se na sních v němé hrůze.“²⁹⁴

Nedostatek oblečení nebo to, že neměli mnozí boty, jim přivádělo neblahé pocity, fyzické tělo vyžadovalo plnění základních potřeb, pocit šilenství a pud sebezáchovy jim přineslo myšlenky, které by je za normálních okolností vůbec nenapadly. Schylují se ke krajnímu řešení své situace. Přitom si nadřizují hledají sebemenší záminky proto, aby mohli kohokoli potrestat.

„Nějakých sto dvacet mužů bez bot ... toho řevu a nářku, toho bití a proklínání, než je všechny vyhnali do ukrutné zimy. Při prvním dotyku sních přímo hořel na chodidlech, pátil, štípal, nic nepomáhalo zběsilé poskakování a střídání nohou. Derek přistihl Poláka, který bleskurychle roztrhal pokrývku na pruhy a ovinoval si jimi nohy. Vrhł se na něho a strašně ho zbil. „Blázníš? Chceš být okamžitě oběšen? Esesáci tě s tímhle uvidí, řeknou, že jsi zničil majetek říše, a je po tobě. Už jsem to zažil, povídám ti, ven, raději bos než určitě viset...!“²⁹⁵

Němci si dobře uvědomovali, že lidé bez bot dlouho nevydrží pracovat, ale v jejich projevu nebyl ani náznak soucitu. Bylo jim jen líto, že přijdou o pracovní sílu a tím utrpí říše.

„Kuš,“ vrčel Kopitz a zapálil si vyhaslou dýmku. „To jsou ti bez bot, to se nedá nic dělat. Dokud prostě nevymřou, nemůžeme počítat s menším počtem ztrát. Ale dneska přiveze Deibel zimníky a čepice – to už je něco. A těch tisíc tři sta mužů, co sem dorazí v neděli, prý má dobrou výstroj. Uvidíš, že se všechno zlepší. V pondělí sestavíme pracovní čety jako nic.“²⁹⁶

V pracovním táboře nikdo nevěděl, jak tam bude dlouho, jestli zemře, jestli ho někam opět transportují, nejistota vyvolávala, samozřejmě, spekulace.

---

²⁹³ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 30.

²⁹⁴ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 97.

²⁹⁵ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 110.

²⁹⁶ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 197.

„Zde nebude žádný vyhlazovací tábor, nedělejte paniku. Neříkal to žabák už stokrát?“ „A jděte mi do Prčic s tím, co řekl žabák. Dejte raději na má slova. Stavíme tady past na sovětské zajatce. A až je všechny pohrbíme, začnou náckové oddělovat nás!“²⁹⁷

Dělníci v táborech trpěli hladem, zimou, byli-li nemocní, zacházelo se s nimi ještě hůře než když byli zdraví. Projevuje se zoufalství, autor verbalizuje bezmoc, která muže i ženy v táboře provázela.

„Stavějí se chaty a žádné latríny, muži při práci vydávají sílu a dostávají za to jen málo kalorií. Řekne se nachšub, ale ve skutečnosti to není žádný přídavek. Ubere se na základních dávkách, aby se mohla vydat druhá porce pro dělníky, a zesláblí nemocní jsou bití ještě víc. Nebo vezte dívky. Ubožáčky, nastoupily dnes do kuchyně s písničkou. Ale to je taky lež. Vypadají jako ženy, a nejsou. Šimi-báči zjistil, že se u všech, bez výjimky, zastavily měsíčky od chvíle, kdy vstoupily do Osvětimi. Ani příroda, ta nenasytaná, bezohledná, už s námi nechce nic mít. Nepřipustí ani teoretickou možnost, aby tu vznikaly děti. Škrtila nás.“²⁹⁸

Vidíme nesnášenlivost Němců nejen k ostatním národnostem, ale i k sobě samým.

„Erichu,“ Fritz ztlumil hlas. „Kdyby tady nebyla ta řecká svině, já bych snad i poprosil. Jako Němec Němce, to by šlo. Ale takhle prosit nebudu.“ Erich se smál ještě víc. „Já o tvé prošení nestojím, ani bych tě už nechtěl vidět víc naměkko, to bys přímo smrděl.“²⁹⁹

K tomu, aby se Němci mohli chovat k lidem tak děsivým způsobem často způsobovalo nahrazování lidí pouhými čísli. Odlehčili si závažnost pojmu člověk, živá bytost čímsi neživým, jednoduchým, odlidštěným.

„Slyšel jsi?“ řekl Kopitz kolegovi. „On je číslo. Ne člověk, číslo. Když ho teď nechám stát, zapomenu na něho a budu se s tebou bavit o nacionálsocialismu, o ženských nebo o čemkoli, on tu bude trčet den, tři dny, týden, až omdlí nebo zdechne. Co slyší nebo neslyší, je nám lidem jedno. On to stejně nikam nevynese, on z lágru živ nevyjde, rozumíš?“ Kopitz udělal malou pauzu, napil se a pokračoval: „To je první, co se teď musíš naučit, Leutholde. Za drátem jsou čísla, nic víc.“

²⁹⁷ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 90.

²⁹⁸ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 210.

²⁹⁹ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 81.

*Jakmile bys tam viděl lidi, už bys v tom lítal, už bys byl sám na nejlepší cestě za drát. Tohle je lágr Gigling 3.*³⁰⁰

Příběhem se prolíná nešťastná událost Zdeňkova kamaráda Felixe, který nemohl ve tmě napoprvé najít správnou latrínu a tak mu nadřízený Němec udělil nešťastný pohlavek, který mu vykloubil čelist. V podmínkách pracovního tábora bylo skoro nemožné takovýto úraz vyléčit.

*„A aby sis to pamatoval – tu máš!“ Zčistajasna vlepil Felixovi pohlavek, ale ukrutně silný pohlavek. Pod nárazem veliké kostnaté dlaně prasklo něco ve Felixově hlavě, ubožák se zapotácel, myslel, že upadne. Proč, proč mi to udělal? ptal se s dětskou tvrdošíjností sám sebe. Z očí mu vytryskly slzy bezmocného vzteku a kutálely se, veliké jako hrachy, po špinavých tvářích. (...) Felix zvedl udiveně hlavu a zahlédl nahoře vojáka, jak se drží pažení a prohýbá se smíchy.*³⁰¹

Událost se po táboře ihned rozkřikla, došlo k pobouření a požadovalo se, aby byl prominent, který uhodil Felixe spravedlivě potrestán. (Prominenti - lidé, kteří byli přepraveni do tábora jako ti méněcenní např. Poláci, Češi, kteří Němcům sloužili jako písaři, dozorcí a pomocníci k čemukoli).

*„Doktor Šimi-báči mi hlásil, že dneska ráno, před budíčkem, dal kterýsi prominent jednomu Čechovi ze čtrnáctého bloku pohlavek – zcela bezdůvodně. Zlomil mu přitom sanici...lékař zajel rukou k vlastní levé tváři, co a jak se stalo. „Je to maličkost, ale upozorňuju vás, že postižený pro tu volovinu zemře. Nemůže žvýkat, ta věc tak rychle nesroste, nemáme hodnotné tekuté jídlo, pacient nám zkrátka umře hladu.“*³⁰²

Felix zjišťuje, že pohlavek je vážnější než čekal, se zlomenou sanicí nemůže jíst. Je to tím horší, že hlad je v táboře neustále, a to kvůli malým porcím i nekvalitnímu jídlu.

*„Felix pohlédl na chleba ve své ruce a opět se mu kutálely slzy po tvářích. Proč, proč se mi to muselo stát? Ulomil kousek střídky, ale komisárek byl suchý a starý, jen těžko se z něho dala užmoulat kulička. Vsunul ji do suchých úst, snažil se kuličku zabalit do slin a rozmělnit ji – ale nebylo ani dost slin. Jen slz bylo dost, kutálely se a kutálely se, velké jako hrachy, po špinavých tvářích.“*³⁰³

---

³⁰⁰ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 104.

³⁰¹ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 31.

³⁰² FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 56.

³⁰³ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 57.

I přes veškerou péči, operaci i pozornost Zdeňka Felix nepřežil. Zdeněk se proto cítí provinile.

„Zdeněk se díval, neubráníl se výčitkám svědomí. Felix, opakoval si zas a zas, umřel jen proto, že jsem se o něho přestal starat. (...) Felix prostě zhasl, protože jsem ho přestal mít hodně rád. Jestli takhle pozapomenu i na Hanku, umře mi taky. Nesmím přestat myslet na své lidi. Dokud jsem silný, dokud žiju, musím je v myšlenkách držet pohromadě, všechny!“³⁰⁴

Jak už jsem popsala výše, Němci si vybírali na pomoc některé z transportovaných lidí a ti byli označováni jako prominenti. Jako prominenta si vybrali i hlavní postavu knihy, Zdeňka.

„Chtějí z tebe udělat prominenta, ptali se mne, mám-li něco proti tomu, aby ses stal písařem. Já odpovídám, že mi do toho nic není. Dokud budeš v písárně sekat dobrotu, to znamená, dokud se budeš snažit pomáhat kamarádům a nezměníš se, jako mnoho jiných prominentů, v nafoukané prase – do té doby nebudu litovat, že jsem proti tobě nic neměl. Rozumíš? A teď pal. Nejsi mi nic dlužen, nejsi můj důvěrník, nechci, abys mi cokoli donášel. A jestli si myslíš, že tě potkalo velké štěstí, tak ti tedy blahopřeju.“³⁰⁵

Zdeněk se tak dozvídá, jak to v táboře funguje z jiné stránky, která pro něj byla dosud skrytá. Začíná vidět, že postem prominenta – písaře, může získat výhody nejen pro sebe, ale také pomáhat přátelům, samozřejmě co nejméně nápadně.

„Zdeňka zasvětili o prvních tajů nového zaměstnání, bylo jeho povinností přijímat hlášení blokoušů o nastalých úmrtích, zařídit transport mrtvol z chat, vyřazovat kartotéční lístky, psát hlášení. Zároveň však musel vždy podle Erichových pokynů zamlčovat určitý počet mrtvých. Dnes například skonali tři, ohlásí se pouze jeden. Dva zůstanou ležet zatím na blocích, k večeru se odnesou do márnice, pak teprve Zdeněk provede úřední hlášení, večerní porce za ty dva mrtvé je blokouš povinen odevzdat písárně.“³⁰⁶

Když se válka blíží ke konci, nacisté tuší, že je lépe nebýt až takovými, jací byli dřív. Cítí, že může přijít doba, kdy je už říše nebude moci chránit.

---

³⁰⁴ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 290.

³⁰⁵ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 87.

³⁰⁶ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 102.

„Znám vás teď už dobře, vy jste Němec, ale nejste fašista. A možná se dožijeme chvíle, kdy bude moc dobré, že člověk není fašista, že je jen oběť fašistů – to jste pochopil už dávno. Co si děláte mezi vězni nepřátele?“³⁰⁷

Celý děj provází smutné zoufalství. Podivná melancholie, rezignace na život.

„Oplakávaly samy sebe, své vlasy, svůj stud, svá těla, tak surově ničená zimou a deštěm. Ale časem si zvykly i na tu opičí existenci v zoologické zahradě. Šli kolem esesáci? Povídali si něco? Ženám to bylo jedno.“³⁰⁸ Pokud někdo umřel, bylo běžné, že mu vytrhali zbytek zubů, které mu ještě zbyly, sundali šaty a hromadili v místnosti nebo je ještě den dva podrželi mezi živými, aby dostávali jejich přídělý jídla. Pokud někdo usiloval o to, aby pohřbili dívku v šatech, setkal se s velkou nevolí a nakonec jako vřelý ústupek bylo gesto, že ji pohřbili v kartónu, který jim zbyl. *„Riskovat výprask kvůli tomu, jestli ubohá mrtvolka bude pohřbena v papíru nebo jen tak!“³⁰⁹*

Zjistíme, že i uprostřed hrůzy lze najít sílu vše překonat a vydržet. *„Jsem samý popel, a přece dosud straším v krabici živých. Nebylo by lépe, kdybych ... „Ne,“ řekl si Zdeněk a sevřel lístky okolo vlastní karty. Děvčata zpívala. Snad se to všecko dá přežít, snad je možno zůstat v téhle krabici, snad se člověk může stát i tím, čím byl dřív. Svou kartu už nechci nikdy vidět, ta se nehne, ta se příkrčí do sloupku mezi ostatní a bude se držet, držet.“³¹⁰*

„A teď si ještě vzpomeň, jak tě vzali v Osvětimi do prádla, jak tě přeškolovali. Rozkázali ti, abys své pražské šatičky upustil pěkně na zem a vykročil z nich, ruk cuk do nového života. Hřívu ostříhali, na břicho ti plácli mazlavé mýdlo zelené jako žabinec, prohnali tě horkou lázní do ledového větru a pak ti, chap chap, hodili jakýsi mundúr, doslovně tuhý od zaschlé krve. Dobře jsi věděl, že ty kalhoty včera stáhli z nějakého ubitého těla, a přece jsi je o překot rozlepoval a navlékal na nohy – byla příliš velká zima. I na rukávech jsi měl před očima hnědé skvrny, ne po divadelní, po opravdové krvi – a hle neumřel jsi. Ani zimou, ani hnusem. Otrásl ses, ale hned nato udělal soused vtíp o tvé nové hastroši eleganci, a ty jsi se smál, na mou duši od srdce!“³¹¹

---

³⁰⁷ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 59.

³⁰⁸ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 167.

³⁰⁹ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 151.

³¹⁰ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 136.

³¹¹ FRÝD, N. *Krabice živých*. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 297.

Tabu rasismu ubližuje lidem z těchto tabu nejvíce, a to proto, že se dotýká velkého počtu lidí, každý má možnost s tímto tabu přijít za svůj život do styku, mít s ním vlastní zkušenost. Nejhorší se mi v tomto ohledu zdá přechodné přesvědčení rasistů, že za nimi stojí autorita a že jsou opravdu nadřazení, znamenají víc. Pokud je autorita na ústupu nebo se začne mírnit její moc, člověk začíná být sám sebou a jde mu o to, jak bude v budoucnu jeho počínání chápáno. Teprve v okamžiku, kdy je ohrožen život rasisty, začíná přehodnocovat své rasistické jednání.

Člověk snáší stejně jako Zdeněk jakoukoli nesnášenlivost proti sobě, proti stejným lidem jako je on, velmi špatně. Jde o pocity bezmoci, lítosti, podřízenosti, vše doprovázené jen otázkami proč. Smutné je to, že v minulosti i dnes se najdou lidé, kteří si myslí, že jsou jakkoli nadřazení.

3.5 Závěr praktické části

Praktická část pojednává pomocí obsahové analýzy o třech vybraných tabu, a to sebevraždě, kanibalismu a rasismu. Pro práci sociálního pracovníka jsou velmi přínosné analýzy tabu sebevraždy a rasismu, protože je může využít při rozvoji porozumění ve své práci. Kanibalismus je pro rozšíření obzorů a i když je možné, že se odehrává i v naší společnosti, můžeme být jedině rádi, že případy nejsou tak časté či tak známé.

Analýza tabu suicida nám pomůže nahlédnout do pocitů rodinných příslušníků i samotných lidí, kteří se o sebevraždu pokusili nebo ji opravdu spáchali. Nastíní nám nejen příčiny a citové rozpoložení sebevrahů, ale i okolnosti, které tomu mohly nasvědčovat a okolnosti, které vůbec ničemu takovému nenasvědčovaly. Každý člověk je velmi individuální a jisté danosti, které vznikly v souvislosti se sebevraždami nemusí platit na konkrétního člověka. Rodina, která po sebevrahovi nebo člověkově, jež se o sebevraždu pokusil, zůstane, je plná rozporuplných pocitů a má co dělat, aby se sama vyrovnala s tímto činem. Pokud musí navíc zařizovat některé náležitosti v případě smrti, pohřbu, je velmi žádoucí, aby se setkala s porozuměním a pochopením, stejně jako s individuálním přístupem pracovníků, kteří jí pomáhají některé věci vyřizovat.

V případě tabu kanibalismu jsem se domnívala, že je typické jen pro určité kultury, nicméně po přečtení Charlese Bukowského a jeho Těžkých časů jsem byla

vyvedena z omylu. Pro představení tabu jsem zvolila knihu, jež je známá snad všem. Ukázala jsem kanibalismus při setkání Evropana s exotickými domorodými kmeny. Jeho zděšení a pocity snad vyjadřují pocity většiny z nás, kdybychom se s tímto tabu setkali v přímé zkušenosti. Zděšení, hnus, pocity chaosu a zmatenosti. Po delším čase přichází zpytování, proč to někteří lidé mohou vůbec dělat. Druhá kniha je díky některým fantazijním prvkům zahrnuta do extrému, což je vhodné v tom případě, pokud si chceme umět představit, co všechno v této oblasti lze dělat či očekávat.

Tabu rasismu se týká jak minulosti, tak současnosti, je velmi aktuální. Pokud se v dnešní době zeptá člověk člověka zda je rasista, odpoví mu, že samozřejmě ne. Pokud je tentýž člověk v davu, někdy postačí i malá skupina s autoritou, má na věc odlišný pohled a dokáže druhé napadat fyzicky, psychicky, ničit majetek. Knihy nám dávají příklady z 2. světové války, utrpení mnoha lidí a jejich pocity jsou popsány naprosto detailně a místy hrůzostrašně. Je třeba se jen vžít do situace lidí ohrožených rasistickými projevy a aplikovat je do našeho přístupu k nim.

Praktická část nám umožní nahlédnout do pocitů, reakcí lidí, které obestřelo tabu. Umožní prohloubit pochopení a empatii, která je při práci s lidmi tolik potřebná. Důležité není prožít v životě vše na vlastní kůži, ale zajímat se o to a záměrně nepřehlížet závažné situace, které někoho potkaly.

4 ZÁVĚR

Diplomová práce pojednává o tabu. Toto téma pro mě bylo zajímavé na začátku, ale ještě zajímavější po zpracování této práce.

Teoretická část představila vývoj pojmu tabu, jeho vznik, šíření. Současně popisuje základní druhy tabu. Také jak společnost překročení tabu sankciuje. Podstatnou částí je tabu v sociální práci. Tabu ovlivňuje lidské chování, a proto je důležité používat znalosti a dovednosti o něm při jakékoli práci s lidmi. Teorie nám přinesla i příklady z různých kultur a zemí, které jsou mnohdy úsměvné. Myslím, že teoretická část splnila své cíle a informovala o tabu dle vyhraněných cílů.

Praktická část ukazuje metodou obsahové analýzy tabu rasismu, kanibalismu a sebevraždy. Vybrala jsem tabu, která platila dříve stejně jako dnes. Každý tak může porovnat, zda se vnímání tabu někam posunulo nebo zda je stejné. V případě vybraných tabu se domnívám, že se setkáváme s podobnými pocity, i když už například nečelíme 2. světové válce, setkáváme se s jinými projevy rasismu. Praktická část nám ukazuje, že je na tabu možné dívat se z více stran a pokud pracujeme s člověkem, s lidmi, vždy musíme brát zřetel na jejich vnitřní svět i to, že jejich jednání mohou ovlivňovat skrytá, rodinná tabu. Nikdy neuvidíme všechny souvislosti a příčiny chování člověka, ale pokud se budeme o tyto jevy zajímat, rozšíříme tím své pole pochopení pro člověka jako takového, pro jedinečnou osobnost.

Stejně jako teoretická část i praktická splnila své cíle. Analyzovala jsem beletristická díla, zjistila, ve které společnosti – na jakém místě a v jakém čase tabu platilo. Popsala jsem, s jakými pocity a myšlenkami je tabu u literárních postav spojováno a zda platí dodnes. Také je zde nastíněna důležitost znalosti tabu pro sociální pracovníky, celkově pro práci s lidmi vůbec.

Práci bych hodnotila jako velký přínos. Mohla jsem nahlédnout do mnohých okamžiků, které nejsou pro žádného člověka nikterak příjemné. Viděla jsem do věcí děsivých, nechutných, méně známých, i přesto nějakým způsobem obohacujících. Výsledkem tohoto pátrání byl zvláštní pocit zarmoucenosti, zklamání. Člověka přivedou tyto informace k zamyšlení, jak je možné, že se člověk chová k člověku nějak zle. Jako by se tak choval k sobě samému. Jako by projikoval věci, jež nesnáší na sobě a přenesl je buď na projevy chování k druhým nebo ničení své fyzické

schránky. Pokud přemítám o tématech tabu, o knihách, úryvcích, které jsem měla možnost přečíst, je mi z toho trochu smutno. Ale to nevadí, k životu tohle všechno patří. Různorodé projevy, odlišnosti kultur i odlišné povahy lidí. Vím, že za určitý čas, kdy pro mě tato práce už nebude aktuální, budu mít zase svůj optimistický, někdy naivní pohled na svět. Jen bych si tento pocit chtěla pamatovat, uchovat jako „načtenou zkušenost“, která mě obohatila a v podstatě varovala před určitou stránkou osobnosti člověka. Spáchané křivdy, opovržení, žal, skrytá tabu, vzájemné chování, mravní hodnoty i žebříček hodnot v životě člověka. Existuje tolik faktorů ovlivňujících jednání a myšlení člověka a já díky práci odkryla jeden z nich. Jak fascinující je člověk, jeho svět. Fascinující.

5 POUŽITÁ LITERATURA

TEORETICKÁ ČÁST

BAKALÁŘ, P. *Tabu v sociálních vědách*. 1. vyd. Praha: Votobia, 2003. 343 s. ISBN 80-7220-135-2

DIEHL, D., DONNELLY, M.P. *Historie kanibalismu*. 1. vyd. Praha: Práh, 2007. 302 s. ISBN 978-80-7252-193-7

FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 255 s. ISBN 80-7178-367-6

FRASER, A. *Cikáni*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1998. 374 s. ISBN 80-7106-212-X

FRAZER, J.G. *Zlatá ratolest*. 2.vyd. Praha: Mladá fronta, 1994. 640s. ISBN 80-204-0488-0

FREUD, S. *Totem a tabu*. 1. vyd. Praha: Práh, 1991. 181 s. ISBN 80-900835-1-X

JŮZLOVÁ, J., KOČÍ, A. a kol. *Universum, 2.svazek*. 1.vyd. Praha: Euromedia Group, 2006. 616 s. ISBN 80-242-1755-4

Kolektiv autorů. *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. 1. vyd. Praha: Akademia, 1999. 244 s. ISBN 80-200-0685-0

KRAFT, H. *Tabu, magie a sociální skutečnost*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2006. 224 s. ISBN 80-204-1345-6

LÉVI-STRAUSS, C. *Strukturální antropologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 2006. 374 s. ISBN 80-7203-713-7

LÉVI-STRAUSS, C. *Totemismus dnes*. 1. vyd. Praha: Dauphin, 2001. 124 s. ISBN 80-7272-007-4

MONESTIER, M. *Dějiny sebevražd*. 1.vyd. Praha: Dybbuk, 2003. 414 s. ISBN 80-903001-8-9

MURPHY, R.F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 1.vyd. Praha: SLON, 1999. 267s. ISBN 80-85850-53-2

SKALICKÝ, K. *Po stopách neznámého Boha*. 1. vyd. Praha: Aula, 1994. 207 s. ISBN 80-901626-4-9

SKARUPSKÁ, H. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 1.vyd. Olomouc: UPOL, 2006. 70 s. ISBN 80-244-1509-7

SOKOL, J. *Člověk a náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 248 s. ISBN 80-7178-886-4

SOUKUP, V. *Dějiny antropologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum UK, 2004. 667 s. ISBN 80-246-0337-3

UZEL, R. *Sex-odhalené tabu*. 1. vyd. Praha: Grafoprint, 1992. 177 s. ISBN 80-900596-4-3

PRAKTICKÁ ČÁST

AMIS, M. *Noční vlak*. 1. vyd. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. 131 s. ISBN 80-7207-357-5

COELHO, P. *Veronika se rozhodla umřít*. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. 159 s. ISBN 80-7203-270-4

DEFOE, D. *Život a zvláštní podivná dobrodružství Robinsona Crusoe námořníka z Yorku*. 5. vyd. Praha: Mladá fronta, 1968. 280 s. ISBN 23-117-68

FABER, M. *Pod kůží*. 1. vyd. Praha: Odeon, 2002. 254 s. ISBN 80-207-1128-7

FRÝD, N. *Krabice živých*. 10. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985. 443 s.
ISBN 22-078-85

PATTERSON, CH. *Věčná Treblinka. Ve vztahu ke zvířatům jsme všichni nacisté*.
1. vyd. Praha: Práh, 2003. 260 s. ISBN 80-7252-084-9

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Michaela Zdráhalová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Helena Skarupská, PhD.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Témata tabu zpracovaná v dílech krásné literatury
Název v angličtině:	Topics of taboo elaborated in belles-lettres's pieces
Anotace práce:	Diplomová práce v teoretické části definuje tabu a popisuje jeho druhy, cíle a funkce tabu, překročení a sankce za porušení. Také se věnuje problematice tabu v sociální práci. Praktická část je zaměřena na tři druhy tabu: sebevraždy, kanibalismus a rasismus. Ukazuje, jak znalosti problematiky tabu může pomoci při práci s lidmi.
Klíčová slova:	Tabu, totem, mana, kanibalismus, suicidium, rasismus
Anotace v angličtině:	Diploma thesis defines taboo and describes its kinds, goals and function of taboo, transcendence and sanctions for contravention in theoretical part. It pursues of problems of taboo in social work. Practical part is focuses on three kinds of taboo: suicides, cannibalism and rasism. It shows how knowledge in this area can help in work with people.
Klíčová slova v angličtině:	Taboo, totem, mana, cannibalism, suicide, rasism
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	96 stran
Jazyk práce:	Český jazyk